Aan de grenzen van Cayenne

M.F. Abbenhuis

bron
M.F. Abbenhuis, *Aan de grenzen van Cayenne*. De R.K. Boek-Centrale, Amsterdam 1927

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/abbe001aand01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

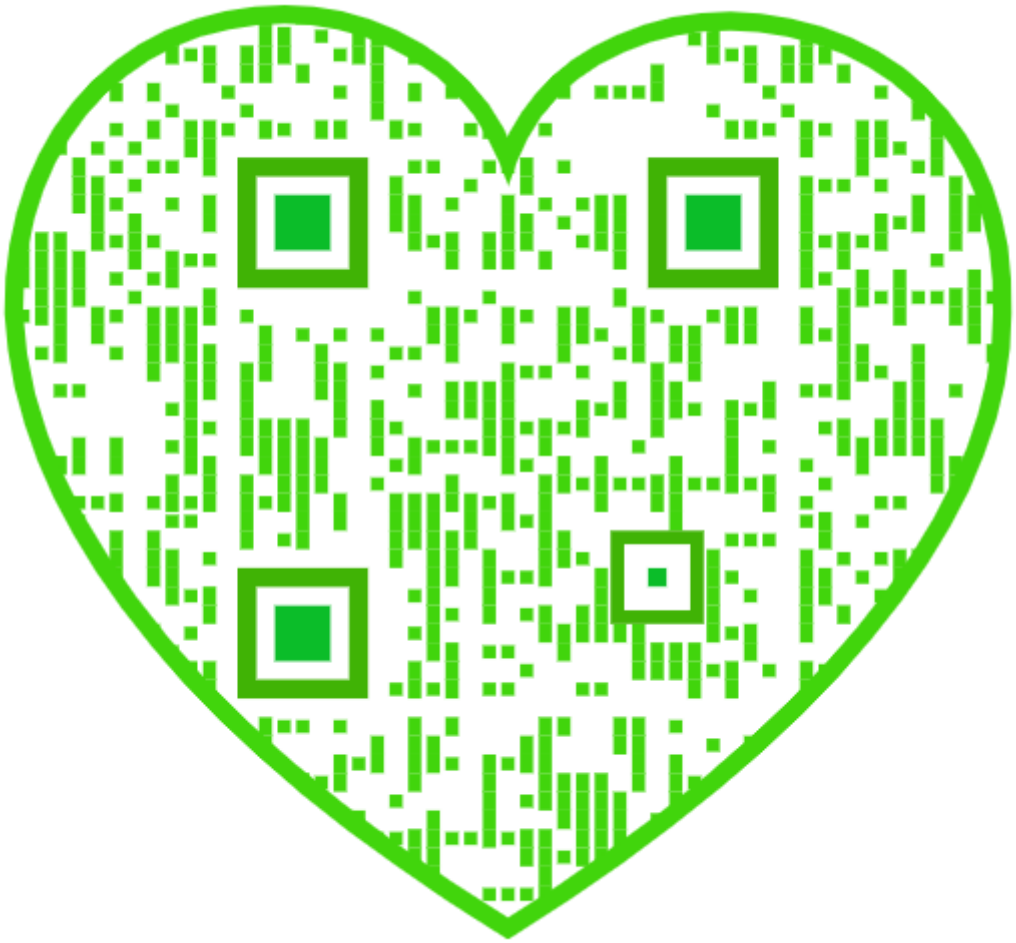

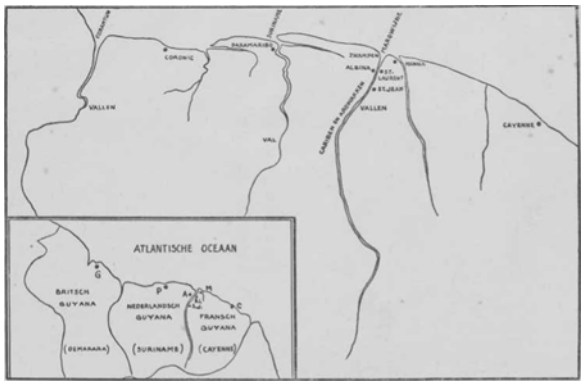
ATLANTISCHE OCEAAN
BRITSCH GUYANA
NEDERLANDSCH GUYANA
FRANSCH GUYANA
(DEMARARA)
(SURINAME)
(CAYENNE)
CAYENNE
VALLEN

Wij waren altijd blij vroeger als ze tegen ons zeiden: ‘Frater H. komt vertellen over de West.’ In die uurtjes dan, heb ik me nooit verveeld. Nu 'k na zooveel jaren zelf in de West zit wil 'k m'n ouwe klasboys hetzelfde plezier 'ns doen; en, hoop ik, ook iedere andere boy die dit boekje te pakken krijgt. We zullen maar direkt onder stoom gaan.

I.
Naar het eenzame Albina.

Woensdag 7 October, stapten we met 7 man naar de steiger van de koloniale booten.

De middagzon van 2 uur brandt als een wit vuur op de hooge witte huizen, het witte schelpzand van de straten, en door de witte kleeren van de weinige menschen die het wagen om op zoo'n uur een zweetbadje te nemen. Van 12 tot 3 is anders geen wandeltijd voor Paramaribo.

Aan de steiger is 't toch druk, want er is hier zoo weinig te doen, dat 't vertrek van 'n kleine stoomboot nog 'n heele gebeurtenis is. En daarbij, velen nemen afscheid van de familieleden die droge tijd gaan eten. Van Augustus tot November is 't hier groote droge tijd. In de heetste maand October trekken de meeste menschen 'n paar dagen de stad uit. Vacantie houden of zooals men hier zegt: ‘Migo njam dreh teng. 'k Ga droge tijd eten.’

De boot de ‘Albina’ geeft 'n schreeuw en 'n heele boel menschen zetten zich in 'n rij om 't vertrek af te wuiven.

Daar glijen we langzaam de breede rivier op, de Suriname; langs de rij roepende, zwaaiende, wuivende, lachende, schreeuwende menschen, waar-

van de kleeren, en de gezichten als kleuren van een kaleidoscoop dooreen wriemelen. Je weet immers dat er in Suriname, Chineezen, blanken, negers, Britsch-Indiërs, Javanen, Indianen wonen en daarbij nog 'n boel menschen waarvan de kleuren afwisselend lijken op de eene en de andere groep van de volkenrassen der aarde.

De fleurige witte stad Paramaribo, een Paradijsstad, **in de verte**, krijgt onze laatste groeten en wij vallen met een zucht in onze dekstoelen, gereed om al de ellende van de zee met open armen te omhelzen en met open mond weer uit te spuwen. Een goeie twee uurtjes drijven we op de meer dan 1½ K.M. breede Suriname; hoog groen links, hooge boomen en dicht onderhout rechts, nu en dan een mooi wit plantagehuis ertusschen; dan het fort Nw. Amsterdam voorbij.

Tegen 4 uur draaien we het licht van Braamspunt voorbij, groeten 't lichtschip, en nu begint de Albina ons gezellig te hutselen.

Ons; dat zijn: de menschen, de dieren en de dingen.

De menschen; dat zijn: de zwarten, de kleinen, de gelen, de dikken, de bruinen, de vrouwen, de blanken, de ouwen, de heeren, de soldaten, de boschnegers, de dames en de bootslui en de zeven Fraters.

De dieren en de dingen zijn de hanen, kanaries, koffers en doozen, flesschen, stoelen, matrassen, kanariekooitjes en manden, broodtrommels en hangmatten, de oorkussens en de kookpannen.

En toen kwam de zeeziekte op deze Ark van Noë en de heele harrewarrerij raakt nog meer in de war, omdat er velen vlug, vlug tusschen de dieren en dingen een pad zoeken naar de reeling, waar ze hun verdriet aan de zee gaan vertellen.

Gelukkig wordt het gauw nacht. De landverhuizers van de Ark zoeken een lig-, of zit- of hangplaatsje op 't dek en 't wordt stil. Lekker slapen dat kun je niet. Na 'n paar uurtjes beginnen al je botten zeer te doen, de bootsjongen trapt om 't uur tegen je dekstoel als hij passeert om de log op te nemen, en de kleine en groote kinderen die wakker worden, zingen een deuntje van louter pret dat ze met de Ark op de donkere zee liggen.

Nou moet ik nog vertellen dat 'k van zonsondergang en maneschijn niet veel moois gezien heb, want plat op je rug blijven liggen is maar het veiligst op een verraderlijk springende schuit. Slaap lekker

Donderdag 8 Oct. Awaai, m'n nek en m'n groote teen staan scheef en' heel m'n body is gedraaid. De zee is rood onder de roode lucht, maar 'k heb alweer geen tijd om naar de zon te kijken, ieder heeft 't te druk om geradbraakte gewrichten weer recht en lenig te krijgen. Eén van ons vooral is blij dat 't gat van de Marowijne zichtbaar is, in de groene kuststreep van Suriname; hij heeft ocharm z'n gal moeten braken in de nacht. De zeeziekte kan je leelijk te pakken nemen en knijpen.

Voorzichtig zoekt ‘de Albina’ z'n draai te ne-

men om de Tijgerbank heen, die links, voor de Marowijne mond ligt. Bij lage eb ligt de bank droog en kuieren de tijgers er over heen.

Heet hij daarom Tijgerbank? Neen, maar 'k denk omdat er veel tijgers in de bosschen aan de mond van de Marowijne zwerven. Zoo vertellen de Galibi-indianen die langs de rivier wonen.

In de verte, naar links, zien we 't gat van de Manna, een rivier van Cayenne. Neem eens 'n atlas en zoek op de kaart van West-Indië of Zd.-Amerika. Heel die lange kustlijn van de drie Guyana's is een en al boesboessi of te wel bosch. De kleine stadjes van deze drie zeer groote gewesten liggen verloren in die zwaar beboschte kust. Breede rivieren rollen door 't bosch naar zee, papegaaien krassen in de boomen, en hier en daar ligt een tijger op de loer. Daar komt een neger aan door 't bosch, met 'n bijl op de schouder; de jaguar, de groote *)pakira-tigri ziet 'm komen, hij hoest 'ns en draait om naar de zeekant.

Doe nou de atlas maar weer dicht, nou ken je de kust van Demarara, Suriname en Cayenne.

Cayenne aan onze linkerhand, ziet er even mooi groen uit als de Hollandsche kant rechts.

Wat is die Marowijne breed. 2½ K.M.!

Nou weet je nog niks hé. 'k Zal zeggen: een goed half uur loopen van de Hollandsche naar de Fransche kant. Bijna twee Moerdijkbruggen ver!

Als ons klein schuitje ‘de Albina’ zoo die ga-

*) Een pakira is een boschvarken.

pende Marowijne invaart, schaam ik me voor de Hollandsche rivieren, voor Onze Groote Rivieren!

Dicht bij de mond komt 'n roeibootje van een eenzame politiepost, van Galibi om brieven enz. te halen. Dan stoomen we weer hooger op.

Albina ligt 'n goeie drie uur diep 't land in. 't Is een heel gedraai om veilig op te stoomen. Zandbanken en rotspunten onder water versperren den weg. Net als in Zeeland ‘wandelen’ die banken; en daarom moet er gepeild worden. Acht voet, zes voet, twaalf voet roept de peiler. En de kapitein roept hetzelfde terug om te laten hooren dat hij verstaan heeft.

Dan schreeuwt de kapitein naar de roerganger: Bakboord Zuid - Zuid - Oost, kwart Oost. Bakboord Zuid - Zuid - Oost kwart Oost echoot de roerganger. Stuurboord Zd. West ten Westen half West. Stuurboord Zd. Zd. West half West. Steady on, steady on. Dat laatste beteekent: onveranderlijk. M. a. w. Ga zoo door.

Nou, we gaan door. De Marowijne-oevers zijn niet zoo potdicht begroeid als die van de Suriname. De stammen zijn meer zichtbaar en de kruinen zijn fijner. Toch zul je niet door die bosschen komen, zonder een houwer waarmee je een pad open kapt. We varen langs rijk bloeiende boomen die boven het water wiegen, langs kleine struiken die op 'n rotsje in 't water staan en vol hangen met zakvormige vogelnestjes. Heele partijen gezellig bij elkaar. O wee als 'n indiaantje in z'n corjaal voorbij vaart, dan wordt 't vogeltje met 'n platkoppige pijl

geschoten en zwemt hij eventjes om 't beestje op te visschen. (Als je tenminste een **vogeltje visschen** kunt). Een indiaantje kan zoo maar niet even naar de slager op de hoek om 'n pond biefstuk. Hij loert in 't bosch naar vette buit.

Wat eenzaam liggen de nietige indianenhutten tusschen het hooge groen aan de oevers. Met 3 of 4 bij elkaar. Zelden met tienen.

Weer een heel eind verder een groepje boschnegerhutten.

En iemand in boschkleedij komt aan de kant staan, kijkt even naar ons schuitje op de breede rivier. Dan draait hij weer kalm de hut in.

Voor hem is er alweer iets gewichtigs gebeurd in z'n stille boschleven.

'k Stuur hem 'n verzuchting na als hij wegloopt. Want 'k begrijp niet goed hoe O.L. Heer deze mensch aan de breede, stille Marowijne tot vriend kan krijgen, als er niet iemand op de groote wereld is die Hem helpt.

Hoe zul je anders helpen dan door een zuchtje naar de wolkenhemel: ‘O.L. Heer maak ook die menschen asjeblief gelukkig.’

Terwijl de Albina al verder en verder 't groote water opvaart, poetsen en kammen en strijken de passagiers zich netjes om in volle glorie van boord te kunnen gaan.

De laatste bocht, geeft ons het puntje van de stad St. Laurent te zien. Lage loodsen, zinkdaken en kale betongebouwtjes. 'n Saaie beweging! Geen kerktoren, geen frissche villa steekt boven dat fa-

brieksgedoe uit. 't Is de voornaamste strafplaats van de Fransche bannelingen!

Heel even schiet je de pastoor te binnen uit: ‘Het slachtoffer van 't Biechtgeheim’. Hier is het **‘Cayenne.’**

Je weet de kolonie heet Cayenne. De hoofdstad ook. Maar de déporté-kampen liggen meest langs de Marowijne.

In een heel klein oogenblik zie 'k nu vluchtende magere mannen; op vlotjes in de Marowijne; hollend door de bosschen; 'k hoor geweerschoten van indianen; 'k zie stervende déporté's onder de boomen; zwaar-werkende, bleeke mannen op het veld; en 'k zit naast woest kijkende boeven in donkere cellen.

Zoo spoedig en verward komen al die tooneelen in je hoofd dat je ineens beklemd bent. Het wil niet meer uit je geest, het maakt je 'n beetje vervelend; want het verachte Cayenne daar bèn je en blijf je nu 'n paar weken in de buurt.

Een groote zeeboot ligt tegenover de steiger van Sint Laurent, geknakt, op 'n rots onder water. Een kale reus. Het ruim zit nog vol lading. Bedorven piano's en onbedorven wijn. Onmogelijk om het eruit te halen.

Zie daar ligt rechts het kleine Albina; wat hoog tegen het bosch. Net een kiekje uit een missie-almanak. Allemachtig veel bosch, met 'n dorpje ervoor als 'n puntje.

Draaien, keeren, toeten, draaien, drijven, toeten, boem. Klaar, we liggen aan de steiger van waar Al-

bina ons vriendelijk tegenlacht.

Mevrouw Albina Kappler heeft haar naam mogen geven aan de nederzetting die haar man, den Duitscher Kappler, hier op deze zandplek langs 't bosch begon. Hij was oud-soldaat en begon hier met houtkap geld te verdienen. In 1846. Maar de balata en 't goud hebben het plaatsje zoo netjes gemaakt als het nu is, want de balatableeders en goudmannen en boschnegers kwamen hier hun inkoopen doen.

We loopen de stad van Mevrouw Albina in. Een klein huisje aan de steiger is politiewachtpost voor militairen. Agent, soldaat, rechercheur, cipier dat zijn de militairen tegelijk.

Naast het huisje wijst ons de Pater en pastoor van Albina op de stadsklokketoren.

Een stuk spoorrail aan 'n dwarsbalk dat is de klok, 'n zinken dakje er boven dat de klok niet nat wordt; en 'n hamer in 't zand, dat is de klepel.

Hoe laat is 't? Teng, tsjeng, tsjoeng, tjang - een soldaat timmert met de hamer op de rail en heel de stad hoort ‘hoe lati we di’ hoe laat het is.

Alle passagiers schieten in een lach en trekkebeenen 't zand door, om de vacantiestad te veroveren.

Wij zien naar rechts 'n leuk parkje van crotonstruiken, waardoor de commissaris van het Marowijnedistrict naar z'n huis aan de rivier stapt. Zeven paar oogen kijken hem vragend na. Zeven harten zijn gerust over het antwoord, want aller-

vriendelijkst heette de commissaris ons welkom aan boord. Welk antwoord?

Wel dat we 'n paar gezellige weken zullen hebben hier. Zonder vriendelijke hulp van de commissaris gaat dat niet, dat zul je nog wel hooren.

En nou met onze pastoor mee. Naar de steile pastorie links aan de rivier.

Met korte gebaren verklaart hij ons: ‘Dit is het boschnegerhotel, naast ons huis’.

‘En zie hier de markt van Albina; wij wonen deftig’. Een straaltje spot schiet over z'n schalksche oogen. De markt is immers niks meer dan 'n loodsje zooals de dorpsscholen een hebben. 'k Kan je verzekeren dat Pater A.... de ‘deken van Albina’ en plebaan van de ‘episcopale kerk’, een man is om te stelen. Meer zeg ik nu niet van hem, alleen dat 't niet geraden is bij hem te komen stelen in de pastorie want twee vervaarlijke honden bassen je toe aan de voordeur; en een stevige broeder, Broeder B...., heeft knuisten die je hartelijk en ook onhartelijk welkom kunnen heeten.

Broeder B.... brengt ons naar boven, naar de galerij. Een heerlijk uitzicht heb je hier over de Marowijne, frisch waait de wind de hitte weg en een frisch glaasje als welkomstgroet wacht ons.

Als heel onze vracht koffers binnengesjouwd is gaan we de pastorie rond om kamers te betrekken en er de hangmatten te taaien.

We hebben ieder 'n hangmat, want 7 bedden is te veel voor 'n dorpspastorie en op een tocht zullen we ze noodig hebben.

Links onder in de pastorie is 't kerkje. Eén met het huis, want de ontvluchte déporté's van Cayenne zouden vrij spel hebben als de kerk alleen stond. 't Kerkje is klein en net. Vandaag is 't in rouw want 'n Chineesche jongen, gestorven aan de *)klem zal vanmiddag begraven worden.

Overal ontmoet men de dood, zelfs onder de vacantie. 't Jongetje had op wandeling in 'n doorn getrapt waaruit bloedvergiftiging en klem volgde.

Na de eenvoudige begrafenis 's middags loopen we Albina 'ns rond.

Boschnegers poeliën en wasschen aan de rivier. Uit 't 'Hotel' naast ons, een vuil krot met kleine krotjes, loeren ons mooie zwarte koppen na.

'Sa, mati, fa joe tan'. Ah, kameraad hoe gaat 't?' roept Br. B.... vriendelijk.

'Mi de boen, ai'. ''k Ben goed ja,' kraakt 'n oude zwartbol terug, en hij lacht met dertig tanden! Br. B.... wordt eerbiedig gevreesd bij deze zwarte hotelgasten. Hij heet bij hen de 'iesirie man' de ijzeren man, want lastige kerels, die de boel smerig maken, of aan de deur staan te zaniken weet hij geducht te woord te staan.

'Nu loopen er wat gasten in Albina rond, maar buiten de Octobermaand' zegt Br. Bernard 'zie je hier niks as 'n boschneger, 'n indiaan, en weer 'n boschneger en weer 'n indiaan. En dan weer.... enz.'

't Is waar, Albina dat niet veel grooter is dan

*) De klem is 'n spierkramp, die in de tropen vaak voorkomt, vooral onder kinderen. De dood volgt er onverbiddelijk op.

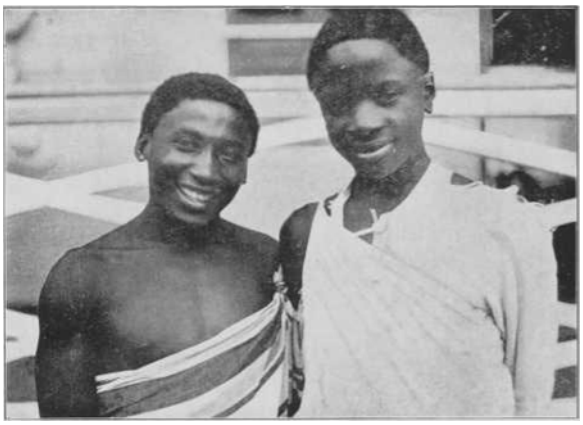

Twee vroolijke boschnegers.

.....geknakt, op 'n rots onder water.

twee rechte zandstraten en twee dwarsstraten, van 'n paar H.M. Albina is niet veel zaaks. Langs de rivier wat nette huizen, enkele *) Chineesche winkels en verschillende leege huizen uit de goeie tijd, dat is al. We zullen 't vooral buiten Albina moeten zoeken onder de vacantie. Na 'n avondgroet aan de boschnegers zoeken we de pastorie weer op waar we spoedig lekkertjes slapen, moe van de zeereis.

*) Chineesche winkels hier, lijken op Hollandsche pakhuis-krotten. Geen etalage, geen spiegelruiten, 'n Rommelige boel, vol stank; open deuren en ramen, en volgekraste en gekladde wanden.

II.
Fransche bannelingen en Surinaamsche gestraften.
Een hei en een paal.

Vrijdag 9 Oct. Pater Austermöller doet in October die hier de Mariamaand is, elken morgen plechtig H. Mis. Ons Heer wordt uitgesteld en 't Rozenhoedje gebeden. Plechtige zang als slot. Het is zijn stille hoop, 't kleine kerkje vol indianen te krijgen. Als die allemaal kwamen gevaren van hier en ginds uit 't bosch dan had hij heel wat meer parochianen dan nu. O.L. Heer kent Zijn tijd en als er op de wereld flink gebeden wordt loopen alle missie-kerkjes spoedig vol. Help 'n beetje jongens!

Na de H. Mis deint ons de motorboot over de parelmoeren Marowijne, naar de overkant.

Een hemel en 'n hel naast elkaar.

De blanke, onbewogen Marowijne in rood en goud, is een hemel van morgenrust.

Sint Laurent van de déporté's is de hel van de wanhoop.

'k Moet je eerlijk bekennen dat 'n kijkje in Cayenne geen echt vacantiegenot is; maar je moet 't gaan zien als je de kans hebt. Kom, aan wal.

Een steiger, 'n douanerie, en dan de hooge gevangenismuur en poort.

Bleeke mannen liggen daar lui, boven op de hooge gevangenis-galerijen. Verwoeste levens.

Duister kijkende mannen, mager, bleek, passeeren je. 'n Sjofel, grijs of blauw gevangenpak, en breede stroohoed op, die het gezicht nog meer versombert.

Kerels met prachtkoppen, groote jongens met open oogen, intelligente gezichten, woeste boeventronies en trouwhartige grijsaards, schichtige blikken en brutaal uitdagende koppen, beverige uitgeteerde geraamten, en stuntelige strompelaars, lummels met cigaretten, gebeitelde Arabieren, vuil, ongeschoren bedelaars dat is de straatbevolking van Sint Laurent. Een straat vol bannelingen!

Witgehelmde surveillanten met dikke pistolen salueeren kranig in 't voorbijgaan.

Al is het waar dat de steenen huizen van de Administratie en bewakers, en enkele prachtige gebouwen eventjes een voorname indruk geven van de voornaamste strafplaats van Cayenne, die indruk is gauw weg en het ballingsoord van bittere boete en zuchten blijft over.

Ons eerste bezoek is nu de kerk en pastorie van Sint Laurent. De gezellige pastoor Père Barrière die behalve 2000 parochianen nog 4000 gevangenen te verzorgen heeft is in z'n nopjes over het groot Hollandsch bezoek.

Zijn kerkje is echt Fransch-devoot.

Beelden van Jezus' H. Hart, Maria en Jozef, Michael, O.L. Vr. van Lourdes, Jeanne d'Arc, de kleine Theresia, O.L. Vr. van de drie Weesgegroe-

ten en nog meer prijken met een hooge vracht kunstbloemen. De muren en houtpilasters zijn 'n beetje tirelantijnachtig beschilderd, maar wat geeft 't. Alles te samen stemt het toch wel tot hartelijke devotie. Dat is wel te zien aan vurig-biddende negerinnen en zwarte kopjes, die verrukt naar de mooie heiligen in de bloemen kijken. Je hebt wel 'ns van Syberië gelezen? Daar is het koud. Cayenne is een even verachte wereldhoek, 't verschil alleen is, dat 't er heet is. Toch, O.L. Heer heeft ook hier Zijn woning. We mogen niet vergeten dat één oogenblik van Zijn verblijf in het tabernakel, onder de misdadigers, in staat is om voor al die duizenden bannelingen voldoening en eerherstel te geven aan Zijn Hemelsche Vader. Die in een stal wilde slapen, schrok niet terug voor een tabernakelwoning in Cayenne. Als we Hem hier gegroet hebben, gaan we met Père Barrière mee.

Een déporté die voor zware moord boet, is zijn eenigste huisbediende. Portier, knecht en kok. Met een echte Parijsche politesse ontvangt hij ons. Een goede moordenaar? 't Is te hopen. Twee weken na ons eerste bezoek lag de man in stervensgevaar. Dat 'n goede dood bij hem alles weer moge goed maken!

Père, ja, vader Barrière spreidt al z'n gulheid over de tafel. Als de Fransche wijn vloeit, raken de tongen aan 't Fransch klappen. We hooren dat de Surinaamsche missie op heel wat steviger beenen loopt dan 't Cayensche missiewerk. Dat 't lieve Fransch bestuur de scholen van de Soeurs in St.

Laurent sloot. Dat de geestelijke verzorging van 4000 déporté's voor één priester een onmogelijkheid is. Te meer omdat hij in de gevangenis, alleen met 'n bewaker erbij, tegen 'n deporté mag spreken. De ver in 't rond verspreide kampen, groot en klein moet hij ook nog bezoeken. Een reuze-werk.

Wij vertellen wat van Holland en van Suriname en brengen vader Barrière aan 't verstand dat 'n Hollander geen dagelijksch wijndrinker is en niet met de kracht van de wijn vertrouwd. Maar evenmin zet 'n Hollander 'n kruik Schiedammer Jenever naast z'n morgenboterham, zooals de pastoor van St. Laurent toch gemeend heeft. De menschen zitten toch altijd vol gekke ideeën, nietwaar?

De internationale buren evengoed als de buren van een straat.

Ten slotte gaan we met de père wat kuieren door St. Laurent.

Al 't natuurschoon dat we zien is: een kleine bamboelaan van hooge stoelen. Met waaierkruinen als kerkgewelven. 't Is ook 't eenigste schaduwplekje. De zon gloeit in de koele straten, over miserabele krotten en lage winkel-magazijnen van Chineezen. Jan en Piet loopen door die blikjesbazars in en uit. Straatloopende déporté's schooien er om 'n cigaret. De toonbank is overigens wel veilig voor kaaplustigen, want 'n Chinees laat niet met zich spotten.

Anamieten met punthoeden, ook gedéporteerden, trippelen met stinkende vischkorven langs de woninghokjes.

Père Barrière houdt met gemoedelijke fierheid iedere man staande, waarvan hij zeggen kan: ‘Un bon catholique’, 'n goede katholiek. ‘Il pratique’, hij practiseert, dat wil zeggen: hij doet z'n plichten. Dat is voor 'n Franschman vaak al heel wat. Een beetje leuk treiterend spreekt hij met Arabische of Mohammedaansche déporté's.

‘Ah, kom 'ns hier, wie is dat’ vraagt hij aan 'n stoere bruine. En hij wijst op m'n kruis.

De Araab trekt er van door. ‘Niet voor mij pas pour moi’ roept hij.

‘O la la,’ roept ons baardig pastoorke hem na. ‘voyez un peu, kijk 'ns even!’ En hij drukt 'n hartelijke kus op m'n crucifix.

Maar nou rent de Araab nog harder.

‘Ah ce sont des hommes’. 't Zijn me kerels, lacht père Barrière. Hij heeft gelijk dat hij er vroolijk om is; want och, er zijn wel meer menschen van O.L. Heer weggeloopen, die toch weerom kwamen als Hij riep.

Nu laat ons de père nog de enorme gebouwen van 't hospitaal en de kazerne ‘Joffre’ zien. Werkelijk zijn 't prachtige moderne complexen.

Het gebeurt meer dat de mensch het uitwendige beter verzorgt dan het inwendige. Wat hebben de *) déporté's eraan, mooie gebouwen te zien, als hun leven ellendig is.

*) Déporté is een algemeene naam voor hen die door een vonnis in Cayenne gekomen zijn. 't Beteekent banneling. De verklaring dezer benamingen geef 'k, volgens 't geen in Cayenne en Albina gezegd is. Men vindt ook wel andere omschrijvingen in encyclopedieën.

'k Zal je daar wat van vertellen onder het middagdutje of siësta van de witheeren, die vermoeid terugkeeren naar de Hollandsche kant. Père Barrière zien we nog wel 'ns terug.

'n Ellendig leven? Maar ze hebben 't toch verdiend; 't zijn toch schurken?

Ho, ho, 't zijn allemaal geen moordenaars. Er zitten ook politieke gevangenen in Cayenne. Dus menschen die geknoeid hebben in bestuurszaken.

Er zitten ook veroordeelden om diefstal met inbraak, of om repetitiegevallen, d.w. z. 2e, 3e of 4e vonnis. Er zitten ook Arabieren, Italianen, Anamieten, negers, Soedaneezen, Belgen, Duitschers die 't heete karakter van hun heete land hebben, of in droevige oorlogstijden zich vergalopeerden.

In veel, in de meeste landen is de straf heel wat minder. Cayenne is vooral, een ellendig en verachtelijk strafoord, om z'n troostelooze toekomst die het de verbannenen bezorgt.

Wie Cayenne betreedt, ziet z'n vaderland gewoonlijk nooit weerom. De familie van 'n banneling ziet hem niet graag meer en betaalt dus niet voor hem.

Zelf betalen kan 'n vrije banneling ook niet.

Waar zou hij het vandaan halen?

Als iemand zonder gevangenisstraf in Cayenne komt, dus gewoon verbannen is, dan kan zoo'n *)relégué maar zoeken aan de kost te komen. Niets

*) Een relégué is dus een banneling die alleen maar uitgezet is. Hij heeft geen gevangenisstraf maar staal onder toezicht. Gewoonlijk verblijft hij in een relégue-kamp.

krijgt hij om te beginnen. Er zijn er maar weinig wien het gelukt een goed levensonderhoud te vinden. Als hooge uitzondering vertelt men van 'n rijke banneling die groote winkels heeft in de stad Cayenne. Ziekten, koorts, armoe en honger wacht de meesten die komen. Zwaar werken, b.v. houtkappen of het bebouwen is voor 'n Europeaan niet om vol te houden in de tropen.

Dus: ellende. Wagen ze het te bedelen dan gaat voor hen de gevangenispoort open.

Zij die met 1 of 2 enz. of 8 jaar gevangenisstraf*) komen, moeten die eerst uitboeten in kleine cellen. 'n Kaal hoofd, kaal geschoren, 'n boevenpak en zware bewaking, wie zal onder zoo'n gevangenisbevolking de voorname lui terugkennen die er toch ook onder zijn. Zonen van kunstenaars, dokters, land- of stadsbestuurders, reizigers enz. enz. Helaas ook onderwijzers kent men daar niet terug.

Als je in Cayenne over de wegen dwaalt, voel je dat O.L. Heer ieder zwak mensch goed moet beschermen, en dat ieder zwak mensch zich die bescherming ijverig moet verdienen, of hij valt zelf ook tot in de diepste ellende van het mensch-zijn.

Is het jaar of zijn de jaren gevangenisstraf om, dan wordt de gevangene een zelfde aantal jaren relégué. De poort gaat open. Hij moet zich zelf helpen, niets wordt hem gegeven, geen geld, geen huis, geen spa, geen stukje land.

Bedelt hij, dan wordt hij weer gearresteerd. Hij

*) De déporté's of bannelingen met gevangenisstraf kan men de penitentiairs noemen. Die penitentie, boete, hebben.

staat nog onder toezicht en moet zich geregeld op het appèl vertoonen. Gewoonlijk doet hij dan ook werk voor 't bestuur, en zooveel hij kan voor zich zelf. In kampen, onder bewaking, woont hij, gewoonlijk met meerderen in een lighok. Van boeien is hij echter vrij.

Wie 8 jaar gevangenisstraf had, is levenslang relégué, kan dus nooit terug en staat altijd onder toezicht.

Wie 1, 2 tot en met 7 jaar had, is 1, 2 tot 7 jaar relégué, daarna is hij libéré of 'n vrije.

Nu gaat hij waar hij wil; kan dus 't vaderland weer opzoeken?

Helaas, 'n wanhopig streven. *)Libéré geworden zonder iets te bezitten, blijft hij 'n vrije en toch gebannene, in dagelijksche ellende. Is het niet treurig dat velen die na hun straf weer ferm willen leven, toch geen kans zien om weer in een nette omgeving te komen. Voor immer gebannen uit den kring van goede en eerlijke menschen, geen steun en hulp meer te hebben van vriendelijke buren en familie, kijk die verbanning is nog veel erger dan de verbanning naar Cayenne.

De eerste gevangenistijd van slecht eten krijgen, van zwak en mager worden, daarna al de hitte en miserie van Cayenne zou voor hen te dragen zijn, als ze maar weer terug konden komen. Zoo zou ook de hel geen hel meer zijn als er 'n uitkomst was.

*) Libéré is dus 'n banneling, die vrij van straf en toezicht, naar het vaderland mag terug keeren.

Er wordt beweerd dat het slecht eten in de eerste gevangentijd dient om hen te verzwakken; om te ‘temmen’. O! dat alleen, zoo behandeld te worden, is al veel erger dan alle ouwe verhalen over gezweepte, gefolterde en beestachtig behandelde menschen in Siberië of Cayenne. Het is een verfijnde, een moderne beestachtigheid. 'n Cayensch pastoor verzekerde dat ⅔ van de pas aangevoerden in 't 1e jaar stierven. 't Is gruwelijk.

Toen wij op 't kerkhof van St. Laurent liepen, spraken we 'n beverig mannetje aan, een wandelende Dood. Uitgeteerd door malaria-koorts. Zwaar werk en weinig eten waren z'n medicijnen. Zijn zachte oogen verrieden geen oude misdaad. Zou je daar geen medelijden mee hebben. We presenteerden de stakker onze sigarenkoker. Hij dankte met 'n zoet-vloeiend: Gratia Santa. ‘Heilige dank’.

Wat verrassend, de fijne Italiaansche beleefdheid te vinden in 'n arme schobberd van Cayenne. Die man, en veel andere mooie grijsaards, moesten weer terug kunnen komen in hun dorp.

Een massa déporté's probeeren het verachte plekje van de wereld te ontvluchten. 't Gaat gemakkelijk en 't gebeurt veel.

Wel staat er deftig in de Marowijne een plank met een aanwijzing tot hoever de gevangenen mogen baden en zwemmen maar dat is louter gekheid. Wie zal er wegzwemmen als er een bewaker met geweer, aan de wal staat toe te zien!

Er zijn honderd andere manieren. Men zegt dat de bewakers 't vrijwillig niet beletten. Laat ze maar

gaan denkt Cayenne. Hoe minder man, hoe minder last.

Veel *)bewakers zijn zelf ook veroordeelden, die voor geld zelfs wel willen helpen om te ontsnappen.

Natuurlijk wordt er ook wel op vluchtelingen geschoten. Midden in den nacht hebben we 'ns 'n schot hooren vallen. Ook hebben we aan de steiger van Albina een vlotje zien drijven waarop 'n déporté naar 't lieve Holland kwam.

In St. Laurent weten de heeren echter dat tegenwoordig het Surinaamsch gouvernement streng is en de commissaris van Albina niet gemakkelijk. Tenminste als ze in Surinaamsche kampen of plaatsen komen stelen en vechten.

Er wordt nog al eens door de Hollandsche soldaten naar déporté's gespeurd in de bosschen.

Maar hoe gemakkelijk is het ontvluchten.

't Is gebeurd dat een Hollandsch soldaat van Albina, er een naar de gevangenis terugbracht. Toen hij, na 'n bewijs van uitlevering geteekend te hebben weer terugging, stond hem, de opnieuw ontsnapte al aan de steiger uit te lachen!

Vluchten is leven. Vluchten! Dat maakt de kerels slim, moedig en soms.... slechter. De manieren en plannen, de kaarten van boschwegen in Suriname enz. worden door hen onderling besproken en geleerd.

Dood of duivel vreezen ze niet als 't om vluch-

*) De overplaatsing naar Cayenne is voor de officieren van het Fransche koloniale leger, vaak een dégradatie.

ten gaat. Ze lachen met de grootste gevaren. Er zijn er die van het ellendig ‘Ile Salut’ aan de kust, in een ton over zee ontsnappen. Men leest van een die in een doodskist wegdreef. Een petieterig vlotje moet dienen om 'n meer dan 2 K.M. breede Marowijne over te steken. Maar honger en ellende in de bosschen, doet vaak die schoone moed overslaan tot gruwelijkheden. 't Moorden van elkaar en van indianen en boschnegers maakt hen gevreesd.

In Albina weten ze nog al eens wat te stelen. Indianen en boschnegers trachten hen te vangen of schieten er maar op los.

Nog pas schoot 'n indiaan, 'n déporté morsdood. De familie van die indiaan was vroeger door 'n déporté uitgemoord. Bloedige wraak werd gezworen. Nu was er weer 'n corjaal van die indiaan gestolen en de man meende dat hij de dief te pakken had. In hinderlaag schoot hij echter een onschuldige vluchteling dood.

'k Heb 'ns gelezen van uitgehongerde vluchtelingen die elkaar doodden en..... opaten!

Best mogelijk. Als je 't tenminste goed verstaat! Zeker is 't dat de indiaan meermaal geraamten in 't bosch vindt van verhongerden.

De roeier van *)Pater Morsink, vond met z'n zoon in 't bosch een hutje.

Een gekleed lijk lag er op den grond. Wat spulletjes en 'n geldkistje er naast. Alles vergaan. Toen hij het lijk aanraakte viel het geraamte ineen.

*) Pater Morsink is de boschneger-pater van Marowijne.

Sinds durft de jongen nooit meer zoo diep het bosch in.

Wat moeten ze geleden hebben alvorens van honger te sterven. Het bosch levert zoo weinig voedsel voor 'n Europeaan. Een verdwaald indiaan zal niet gemakkelijk in 't bosch verhongeren. Hij kent de planten en vruchten. Jaren geleden was 'n indiaansch jongetje, hier weken lang niet te vinden. 'n Jagend indiaan ontmoette hem in 't bosch. De jongen had zich zelf voedsel gezocht en sliep 's nachts in de boomen.

Maar de déporté's, al vertellen ze elkaar wel over de levensmiddelen van het bosch, zijn geen woudloopers.

Een déporté sneed eens voor Pater Austermöller een tak af van 'n boom. Er druppelde vocht uit de gesneden bast. ‘Zie Pater, hier drinken we van in het bosch’ zei hij. Maar van drinken krijg je de maag niet vol hé.

Zij, die de weg van kamp tot kamp vinden, en dat zijn er tegenwoordig nog al wat, zoeken werk op 'n plantage, velen ook op de *)bauxietonderneming op Moengo, in de buurt van de Commewijne rivier, of komen in Paramaribo.

Als goede vaklui zijn ze gewild in Suriname.

Gelukkige menschen die het nieuwe leven beginnen. Ze mogen vrij hier blijven wonen, alleen worden ze teruggestuurd als ze één keer met de

*) Bauxiet is een delfstof. 'n Gesteente. Alluminium wordt er o.a. uit bereid.

politie in aanraking komen. Je kunt je begrijpen dat ze voorzichtig zijn.

Tot slot wil ik je nog zeggen dat Cayenne nooit welvarend kan worden omdat het Fransch bestuur zoo slecht zorgt voor het welzijn van de bannelingen. Toch is het 't plan geweest om met hen een welvarende kolonie op te bouwen. Maar Frankrijk is een onhandige koloniale mogendheid; dat zei me zelfs een surveillant in een kamp, een kranige kerel die de oorlog had meegemaakt.

'Frankrijk' zei hij 'heeft de eer van de overwinning, de glorie' en hij krulde zegevierend de punt van z'n snor omhoog 'maar Duitschland heeft het voordeel; Frankrijk is 'n rare koloniaal, Frankrijk is 'n beetje onnoozel.'

Toch was hij wel trotsch op de victorie van zijn lieve vaderland.

Ziezoo, dat over 't verachte Cayenne.

Nou moet ik nog zeggen dat op die Vrijdagmiddag 9 October enkelen van ons de vriendschapsbanden met de Commissaris van Albina op een visite vestigden. Visite brengt voor 'n districts-commissaris wat afwisseling in zijn eenzaamheid en ons al de voordeelen van een hartelijke verstandhouding. De rest van de vacantiehouders wou de klammigheid van het Cayensche zweet kwijt raken en rolde daarom hals over kop de Marowijne in. En ze zwommen, als kruipende salamanders die genoeg hebben van het slootwater.

Zaterdag 10 Oct. Of ik mee wil naar de Berg? Natuurlijk!

De berg is 'n heuvel van ijzergesteente, 'n half uur van Albina. Als je rondom Paramaribo altijd tusschen 't groen zit, zoo hoog als 'n muur, dan wil je wel eens hooger op.

Boven dat eeuwige groen uit.

De weg naar ‘de Berg’ is 'n stuk van de Weyneweg. De Commissaris heet Meneer Weyne. Die heeft 'ns in z'n handen gespuugd en gezegd: ‘Allons, daar moet 'n weg, dwars door het bosch komen.’

Hij is er. 16 K.M. lang. Aan 't eind ben je in een boschnegerkamp Moejo Tappoe en vandaar kun je over de Cottica en Commewijne-rivier naar de stad.

Als nu 'n motor- en autodienst komt, dan heeft Paramaribo, Moego en Albina 'n mooie verbinding.

‘Ja, mooi, maar ik hoef er niet te loopen’ zeg je.

Die weg kan jou niks schelen hé. 'k Begrijp 't. Maar 'k wou je 'ns laten zien wat 'n karweitje het is.

Vroeger kon je 'n minuut of tien van Albina af loopen en dan zat je al vast voor 'n boschmoeras.

Een déportépad was er verder door 't woud, maar 'k raad je aan daar niet over te kuieren.

Je kunt je kleeren en je huid honderd keer scheuren, in vingerlange dorens trappen en kruipen en wringen en draaien om overal langs, en onder en over het gewirwar te komen. Nergens een lekker ligplaatsje op de vies-vochtigen grond, om te rusten. Roode valsche mieren loeren op je teenen; trouwens je hebt geen plaats om je beenen uit te

strekken, alles zit stampvol gegroeid. En verder, je ziet niks rondom je, als dreigend donkere boschgrond, vlak bij dikke stammen met een puntige drakenhuid, boschpalmen buigen naar je gezicht, klaar om je oogen en neus te striemen en te steken, met lange naaldfijne dorens die op het blad en de stelen staan.

Geen frisch bloempje, geen open zonnig plekje, brrrr, alles onontwarbaar en donker. En je beenen zakken door rot hout, en stildonker boschwater noodigt je uit om eens te probeeren, langs daar verder te loopen!

Kom, draai om; de naam ‘Maagdelijk Woud’ is prachtig. In de verte zet je je pet af voor een geweldig tropisch oerwond. Maar van dichtbij is het benauwend om z'n vunzige adem, die op je longen valt en om z'n duizend donkere oogen: Verboden Toegang.

Commissaris Weijne, heeft het bosch overmeesterd! Een lijnrechte weg, brengt je in 'n half uur aan de Berg.

Links en rechts lach je het Boschmonster uit. Palmen, dik meneertje! en vier keer zoo hoog als Goliath, laten nu hun reuze kruinen zien. Hun blaadjes daarboven wiegen als 'n schuit zoo zwaar, op de windgolven. O wee, als zoo'n blaadje op je jas valt. De redders zouën je verminkte ledematen van onder de bladpuinen bij mekaar moeten rapen, want blad en bladsteel zijn zoo lang als 'n groot paard en 'n groote wagen er achter. Zou het groote paard dat blaadje moeten trekken, dan zou hij om-

t.o. 32

Op den Berg bij Albina

kijken, op de grond spugen en brommen: ‘Wat heb ik nou aan me fiets hangen’.

Vrij en frank stap je over het stiekumme *)boschzwamp dat nu 'n breede weg over z'n kouwe body heeft gekregen.

Geen grijparmen van lianen kunnen je bij je nek tegenhouden - daar ligt de Berg. De boschgrond wordt ineens kei-hard nee, ijzerhard.

De berg is kaal gekapt en gebrand; we meenen de weg loopt er overheen.

Sapperloot, ijzersteen is glad, je roetst bijna, voorover op je buik en je neus, weer terug uit. Boven op de zwarte bergbult gekomen, met behulp van een stevige stok, kijk je rond en..... je ziet niks als: Groen! groen!!! groen!!!! donkergroen,! groen! zwartgroen, lichtgroen, bruingroen, vuilgroen, grijsgroen, groen!!! groen!! groen! Zie je, Suriname, Cayenne en heel de tropische boschwereld is één almachtige gevangenis van Groen.

Alleen 'n witte streep daar ginds: de Marowijne; aan de overkant daarvan is 't weer de hooge groene wereld.

Dan zie ik liever zoo'n eindeloos vergezicht op een Veluweheuvel, met rondom honderd afwisselingen van weien, dorpen, torens, bosschen, plassen, wolken en schepen. Het rustige van zoo'n Geldersch vergezicht geeft gezelligheid, je wangen gaan vanzelf lachen zooals het lachende landschap.

*) 'n Zwamp is in Suriname een moeras.

Een Hollander komt niet zoo gauw onder den indruk van een en al massa's groen.

'k Geloof dat je 's avonds op deze Berg moet komen, als de hemel rood is boven de boschwereld. Dan zal het geweldige je oogen boeien en je hart vastgrijpen.

Als er een boschfoto van den Berg genomen is, draven we onder algemeen gelach aan den anderen kant de helling af.

Zoo'n dikke frater van ons, die anders het heele jaar droge sommen eet op de M.U.L.O., die schiet me opeens de joligheid ook in zijn kuiten. Hij springt bijna als die geitebok, in 't hemelblauw. Waarom? Omdat de beboschte helling mooi is. Geen moerasbosch, maar 't lijkt op een vaderlandsch bosch, Niemand denkt aan 't vaderland, maar het gebeurt dikwijls dat je plotseling vroolijk wordt, door een onbewuste herinnering aan iets dierbaars.

Dan draaien we de helling af en staan ineens op een breede ijzerharde weg die snel daalt en scherp draait.

Gestraften uit Paramaribo zijn hier aan het werk. Stevige kerels, bruin en bezweet die goed te eten hebben, goed werken en goed rusten. Na zulk 'n gezond leven wacht hun weer de vrijheid. Maar één Hollandsch soldaat staat er bij als bewaker. Twee zijn er niet noodig voor menschen die stevig werken.

Toch denk ik eventjes: Verbeeld je als ze met 40 schoppen en houweelen op hem af komen!'

Neen. Zoolang de bruine menschen niet getrei-

terd worden zijn ze over het algemeen vertrouwbaar en vreedzaam.

De Commissaris, luitenant Weijne zelf, nat en bezweet, geeft ijverig aanwijzigingen, links en rechts. Als straks de geweldige regens van December tot Februari komen, dan moet de nieuwe weg de stortvloed van water, zand en boschvuil kunnen verdragen.

Het is daarom geen kleinigheid om de afvoer, de hoogten, de wegsnijdingen zoo te regelen dat het water z'n natuurlijke loop behoudt. Dan is de weg het meest veilig. Een bandjir van de Oost breekt hier wel niet los, maar toch heeft een tropische regenbui in Suriname wel zoo'n kracht dat men hem hier noemt: een sibi-boesi of boschveger. Veeg eens eventjes door een maagdelijk warwoud!

Over de hooge weg stappen we met de commissaris naar 'n tweede heuvel. De boschgrond lijkt op Hollandsch witte heizand! Lekker loopen als je dagelijks over de Paramaribоosche schelpstraten moet kuieren.

Luitenant vertelt ons dat de déporté's geen zin hebben om over de weg te trekken. 't Is hun niet veilig! Ze volgen hem paralel door het bosch heen. Ik kijk 'ns tusschen het hout door, kwansuis. Geen déporté! Je hoort altijd lugubere dingen en je ziet er nooit wat van!

We keeren dan terug na een rustig zitje op 'n gevelden Koning. Koning *)Balataboom immers re-

*) De bolletrie-boom wordt kunstig gekorven. Het uitloopende sap dat gestold is levert: de balata. Drijfriemen zijn meestal van balata gemaakt.

geert in de moderne industriewereld. Rubber, balata, gutta-percha, caoutchouc, heel die koningsfamilie doet van zich spreken op de aardbol.

Dwars door de tijgers, boaslangen, brulapen, boschzwijnen en myriaden roode mieren komen we weer in Albina aan. 'k Zou het nu niet meer wagen zoo'n boschweg te beloopen als ik niet zeker wist dat je die monsters nooit ziet!

'n Zaterdagavond-badje in de schoone Marowijne maakt ons frisch klaar voor: De Zondag 11 October.

Onder de eenige H. Mis, die tevens Hoogmis is, zingen we als de koren der Engelen, zoo schoon. Dat is geen bluf! Een deftig Albineesch heer heeft ons zelf verzekerd dat hij onder de H. Mis in de 7e hemel was.

Waar zullen dan de indianen gezeten hebben, die in hun kamp alleen maar van boe, boe, boe zingen? Ze zijn van verre gekomen, met hun *)corjalen om de Zondagsche H. Mis toch maar te hebben. Ze moeten in de na-nacht al ‘aan boord’. Na 'n paar uur zijn ze dan nog op tijd, om voor de H. Mis te kunnen biechten, daarna gaan ze te Communie.

'n Honderdtal menschen vult nu onder de vacantie het kerkje. 'n Paar, nog geen vijf Europeanen, veel Chineezen, Mulatten of Creolen, enkele boschnegers en 'n mooi getalletje indianen.

Komen die in groot oorlogstenue? Met veeren-

*) Een **corjaal** is een uitgekapte, en uitgebrande boomstam. Twee planken links en rechts er op; twee **papaja's,** en de boot is klaar.

De Weyneweg door 't oerwoud.

kraag en bloedbijl? Nee, nee, de Arowakken onder de Surinaamsche indianen zijn meest allemaal al lang gedoopt, tamelijk wel beschaafd en dragen de Surinaamsche kleederdracht. En die is gewoon, net als in Holland, voor de mannen. De vrouwen hebben wat wijdere en stijve rokken en een tai-hedde of hoofddoek omgewonden. Een enkele Karaibsche indianenvrouw en kind, zit ook in 't kerkje. Die draagt haar roode lap heel sierlijk schuin over de eene schouder en prevelt met de lippen, waarin een lange speld mee op en neer gaat. Die steekt door de onderlip heen en dient om zandvlooien uit de teenen te peuteren.

Onder de H. Mis, terwijl het groote orgel dreunt, zoo hard dat je de trappers kunt hooren piepen, onder de H. Mis komen enkele zwarte toetjes aan de deur binnen gluren. Boschnegerjochies en deerntjes. Die komen zoetjes, voorzichtig, nieuwsgierig, naar het goud en 't licht en de bloemen daar vooraan, en naar de *)siengie-dossoe en de Neger Engelsche preek waardoor Pater Austermöller z'n kathedraal onderricht.... ‘dan zal Ik allen tot Mij trekken’ zei Jezus.

In een minuutje is na de H. Mis de Kerkstraat weer stil en zonder volk.

O.L. Heer zei: ‘Wie Mijn Vleesch eet en Mijn Bloed drinkt **blijft** in Mij en Ik in hem’. De stille, eenvoudige indianen stappen bedaard in hun corjalen en met O.L. Heer in hun hart, varen zij over

*) Zangdoos = harmonium.

de blanke Marowijne naar hun boschkampjes terug.

Na 5 uur, als de groote hitte voorbij is, taffelen we 'n beetje door 't zand van Albina en door 't gras daarbuiten, waar het vol venijnige grasluizen zit. Die kruipen onder het vel van je kuiten om er 'n nestje te maken. Dat kriebelt nogal een beetje! Maar als je wat Bay-rum over de huid smeert zijn ze gauw koest.

We groeten en kijken 'n beetje in de indianenkampjes, waar 't heele gezin op lage bankjes gezeten, voor de hut, de Zondagmiddag verpraat, en met kijken en zuchten de tijd doodt.

Wat verderop ligt een oud boschnegerkamp. In vroeger jaren, de balatajaren, woonden er heel wat zwarte families, met een zwart kapitein aan 't hoofd.

Wij zien er nu nog zitten een struische kerel, 'n stevige ouwe bonk, met 'n gespannen velletje als 'n donker duvelsbaadje.

Hij zit, hij rookt, hij kijkt.

Somber als 'n Pietje de Dood.

Wij hebben hem zoo altijd zien zitten als we in de volgende weken z'n mooi geveegd kampje passeerden. En een oud vrouwtje sjoefelt van 't eene stroohutje naar 't ander. Een bonte lap om haar beenige knoken.

Ander volk woont er niet.

't Vrouwtje heeft eens in vertrouwen verteld dat er één Gado na himmel is en dat ze Masra Jezus ook kent.

Wat de ouwe reus weet, heeft hij niet verteld.

Hij is de standvastige bewaker van een soort ‘afgodstempeltje’. Zoo noemen wij het. 't Is maar een palenhut met palmstroo en 'n geveltje dat besneden is. Boschnegers maken pracht snijwerk. Een paal met lappen staat naast de hut. Afgoden staan er niet in de hut.

Boschnegers aanbidden geen hout of steen. Ze gelooven in een Opperwezen die bij de Marowijne-negers: Nana heet en bij de Saramacaners: Gran Gado d.i. opperste God.

Nana heeft helpers. Zijn eerste ondergoden zijn: Gwangwella, en Gedéwsoe. De god van vrede en overwinning en de god van de trouw en vergelding.

Bij sommige Boschnegers zijn de namen anders. Kroemantigado van de geneeskunde en Ampoekoe van de booze ziekten zijn de helpers van Gedewsoe.

Om de gezondheid van menschen en dieren te bevorderen heeft Kroemantigado ook weer helpers, n.m. de Boensoemoenki's die in 't water wonen en vele geesten of Winti's die allemaal dokters van hem zijn. Zoo bijv. de Tigri-winti of Tijgergeest, de Tingi fouroe-winti of Stinkvogelgeest de Dagowewinti of Slang-geest.

Ampoekoe van de booze ziekten heeft óók zijn helpers. Vooreerst Kantamasie die in houtluis-nesten woont waar wit schuimslijm uit opborrelt. Hij veroorzaakt alle ongelukken in het bosch. Verdwalen, ziek worden, sterven. Dan heeft Ampoekoe ook nog 'n leger van Boeba-gado's of booze geesten die langs

boschpaadjes en aangelegde akkertjes, of kostgronden, de menschen 't leven verpesten. Stokken met gekleurde lapjes, flesschen met drank en geld op de akkertjes houdt hen in bedwang.

Verder heeft elke kreek, waterval, groote rots in de rivier, boschhoek, geheimzinnige boschplek enz. zijn eigen gado. Een derde geest, Konoe, is een geweldige helper van Ampoekoe, die op duizend manieren straf geeft voor het trouwen in verboden familiegraden.

Sommige Boeba-gado's en Winti's zijn zich bewust van 't geen ze doen, anderen niet. De onbewuste kwaadveroorzakers heeten met één naam Takroe-sani's of Leelijk ding. Met andere woorden de Boschnegers gelooven aan een soort Noodlot of Fatum.

Of Konoe ook een willooze vloek of Noodlot is, weten ze niet.

Maar omdat de Takoe-Sani's en Konoe tenslotte geregeerd worden door Nana is er toch ook weer geen echt Noodlot.

Och, onbewuste geesten, onbewuste helpers, onbewuste kwaadveroorzakers, geesten dus die luisteren naar 'n bevel van hoogere goden om in 'n kamp te gaan wonen, en toch niet weten dat ze luisteren en doen wat er geboden is, een kind begrijpt dat 't onzin is.

Hoe kan men weten en toch niet weten?

't Heidendom is één groote duisternis.

In elk dorp staat een groote paal in een hoop zand. Dat is de plaats waar de gado's verblijven.

Wat 'n eer, dat wij nu zoo'n Pala santa mogen passeeren. Kleurige lappen, flesschen met drank enz. hangen en staan er rondom. Offers aan de gado's. Is er iemand ziek dan verzoekt men aan een van de ouderen om bij de paal, de *)**fraga-tiki**, wat water of rum of een andere vloeistof te komen uitgieten. Om de gado's gunstig te stemmen.

Soms verblijft de gado van de zieke of benadeelde ergens ver weg, op 'n waterval of in het bosch. Daar moet men dan gaan ‘trowe watra’ of water plengen.

De priesters, ook wel genoemd **Loekoe-mannen** of zieners, kunnen je vertellen waar jou gado woont. De loekoeman waarzegt je ook waarom je tegenslag of ziekte krijgt en wat je moet offeren. Zelfs kan hij je een goede of 'n kwade gado thuis sturen. Door de offers die hij voorschrijft. Bij hem zijn ook *)**jorka's** te krijgen.

Een andere manier om gado-boodschappen en zoo meer te krijgen is: te gaan naar een **winti-man.** Dat is een man die door allerlei gekke hokuspokus een geest of **winti** in zich krijgt. Hij is dan de **hasi** of 't paard dat de winti berijdt, en door hem begint de winti dan te spreken of teekens te geven. Als de man onder invloed van de winti aan 't dansen is, kan hij rare kunsten uithalen. Waarbij **zeer zeker** de duivel wel eens te pas komt. Zoo bijvoorbeeld danst hij door 't vuur, klimt, ongewond, in een ste-

*) Fraga tiki = vlag-stok.

*) Jorka's zijn de zoogenaamde Spoken in Holland. De geesten van afgestorvenen.

kelige palm, of begint, al is hij nog zoo ziek en gebrekkig, toeren uit te halen en te springen, zooals een gezond mensch nog niet kan.

Een pater vertelde ons, dat hij een vrouw, die dikke *)Boeboe beenen had, sprongen zag maken van meer dan 'n meter hoog.

Wintiman kan iedereen zijn, als hij zich maar onder de invloed van de winti's of geesten wil laten stellen, door allerei rare kuren: Sterke drank, spektakel van trommen en blikken en zot rondtollen en dansen enz.

Maar kom, laat ik ophouden met dat gehaspel van armzalige dwaasheden onder de heidenen.

Zooveel volkeren, zooveel rariteiten zijn er. Ja, nog veel meer.

Als je in brieven of missie-almanakken leest, kom je er honderden tegen. 't Is te gek om die rommelarij allemaal uit elkaar te houden.

Het wordt pas interessant voor je als je tusschen die menschen met hun godenhemel moet leven, of als je ze vaak ziet, zooalsa hier in de Paramaribоosche straten. 'k Stond raar te kijken toen ik voor 't eerst hoorde uit de mond van de schooljongens zelf, dat ze eerbiedige schrik hebben voor allerlei geesten.

In de aardrijkskunde leer je dat Paramaribo 'n nette tropenstad is, en dat er uit Suriname goud en balata komt.

*) Een draadwormei komt door muskietensteken in 't bloed en veroorzaakt groote opzwellingen van klieren en ledematen. Deze ziekte heet Filaria of ook: Baboe, Olifantsziekte.

Maar in Paramaribo zelf, leer je dat er jorka's en granjorka's zijn in Suriname. En nog andere plaaggeesten waar de boeman en Blauwbaard maar kindertjes bij zijn.

De **libba**, die magere man met z'n half houten lijf, de **bakroes**, die kleine gebochelde kwelduiveltjes in menschengedaante, je moet ze 's avonds op straat niet tegenkomen. Zelfs al is de bakroe maar een klein verschrompeld ongelukkig jongetje toch wordt hij met steenen en gejouw achtervolgd tot 't arme kind onder 'n huis of in een leege regenbak kruipt. Een verstandig politieagent is de beste beschermer voor zoo'n kind of vrouwtje, dat als bakroe nog meer te lijden heeft, dan een ouwe vrouw in Holland, die de straatjongens voor heks uitschelden.

De **azima** die als 'n blauw lichtje over het water zweeft, is ook 'n heks die je 's nachts het bloed uitzuigt. Een verpierd oud vrouwtje heeft veel kans om voor azima te worden uitgejouwd. 's Nachts trekt zoo'n heksmensch zich 't hoofd van de romp en vliegt dan rond. Het vel verstopt ze eerst. 't Rondvliegend hoofd, ziet er uit als een blauwachtig licht en dringt door deurkieren en vensterspleten. Ben je zoo gelukkig het verstopte vel te vinden en besmeer je het met cayennepeper dan kan ze het niet meer aantrekken en je bent van de azima verlost.

't Is allemaal echt waar, want de jongens vertellen je ‘dat hun vader de libba heel vlug op z'n helft die van vleesch is, sloeg, en toen liep de libba vlug weg. Maar een paar straten verder, was

hij er al weer. En die lange vent stond ineens aan de huisdeur ofschoon hij tien minuten geleden, voor jou en je vader, den anderen kant uitgevlucht was’.

‘Het witte paard dat ook 'n jorka of winti inhad, liep ons 's nachts ook door de straten na’.

‘De azima zag ik, toen op 'n avond, ik op een brugje stond in de plantage’.

‘De **boesimama, watramama**, bosch of watermoeder zit heusch in de kuilen en tusschen de wortels van groote boomen. Je moet hem niet dreigen, dat is: plagen. Maar je moet hem dinges geven. Je moet *)koren of flesschen met *)dram voor hem “zetten”’.

‘Ik zag een klein kind staan huilen op den weg, en 't zei tegen mij: Mi mama lasi mi djaso, m'n moeder heeft me hier gelaten (laten staan!)

En ik liep door. En toen hoorde ik 't kind schreeuwen; die vrouw sloeg het met een prasara sisibi ('n veger van palmblad) en ze riep: Ga weg, de straat op, ik wil je niet meer, je krijgt geen eten meer, 't is jouw schuld dat ik niet meer verkoop. Frater, een jorka was dat kind, 'k rende weg’.

Er zijn **granjorka's**, die je goed doen. Dat zijn de geesten van goede menschen die dood zijn. Er zijn **takroejorka's**, die je kwaad doen. Dat zijn de geesten van slechte menschen die dood zijn.

*) Koren is hier: Mais. Dram is 't gegiste en gedistilleerde sap van geperst suikerriet.

*) Koren is hier: Mais. Dram is 't gegiste en gedistilleerde sap van geperst suikerriet.

t.o. 44

Karaïbsche indianenvrouw. Let op de lipspeld

En er zijn **gewone jorka's.** Die doen niks. Dat zijn de geesten van menschen die niet goed en niet kwaad waren! Wat dan? Ja, ja.... niks, neutraal. Neutraal is niks, neutraal bestaat niet. Dus 't is onzin.

Een **loekoeman** kan je voor je goeie centen een goeie jorka thuisbezorgen voor wie je geregeld ‘dinges moet zetten’. M. a.w., offertjes geven. De goeie geest zit dan hier of daar in je huis of je winkel, of in 't hoofd van iemand.

Wie weet, was dat kind, waar die jongen zoo bang voor wegrende, geen aangenomen pleegkind van die vrouw. Een ‘kweekje’ dat hard moet werken. De goeie jorka werkte niet meer in hem, en de vrouw zag kans om van 'n lastig pleegkind af te komen. Nou kan ze weer naar de **loekoeman** om 'n nieuwe jorka.

‘De jorka's hebben we hooren zuchten langs het kerkhof, en er zit er een in de riool bij de chineesche winkel op de hoek, die schreeuwt doorloopend als je voorbij gaat. 's Avonds ga ik niet meer langs daar’.

Waarom niet?

‘Hij gaat me slaan, jorka's zijn gevaarlijk. 's Nachts gaan de jorka's een andere jorka van een man begraven. Dan zingen ze zachtjes. En een vrouw stond aan zijn deur en begint te lachen en maakt gekke dingens (d.w.z. maakt gekheid) met de jorka's. En vroeg: Wie z'n jorka?

Wie wordt begraven?’

De jorka's zeiden: Na fi joe: Die van jou. En

de morgen gaat die vrouw dood. 't Is gevaarlijk om jorka's te dreigen. Maar 't was de vrouw z'n eige schuld'.

Maar jongen wat zeg je? De jorka van die vrouw werd begraven toen ze nog leefde? Dat kan niet.

'Jawel 't gaat gaan'.

Maar als de geest weg is, is de vrouw toch dood.

'Nee, maar, ze heeft een lichaam en een geest en een jorka'.

Dus een ziel en lichaam?

'Ja. En ook een jorka'.*)

Die jongen vertelt zoo maar wat, zul je zeggen. En dat zeg ik ook. Maar zeker is het, dat hij zoo iets toch van een ander moet geleerd hebben. En zeker is het ook dat zij, al zeggen velen het zoo niet, het toch wel zoo meenen of voelen of half gelooven.

Er zijn immers veel kinderen, die met een mooi verguld of goud kettinkje om hun zwarte hals, loopen. Dat is tegen de kwaje jorka's. Ook veel groote menschen doen het.

'Frater ik mag 's morgens niet zoo vroeg naar de kerk, want dan loopen er jorka's door de straat!'

Eens vlogen m'n jongens naar het klasvenster, want er liep een huilende hond langs de school. 'Die heeft een jorka, frater' zeiden de jongens.

'En een chauffeur stond met z'n wagen 's avonds bij de bioscoop. Mooi gekleede *)kotto missies

*) Een boschneger wil niet gefotografeerd worden want dan neem je zijn jorka mee en heb je macht over hem.

*) Keukenmeiden. Letterlijk Rok-juffers.

stapten er in en ze moesten naar beri-pee. De begraafplaats. De chauffeur zag daar ineens dat ze weg was. De auto was leeg. 't Waren jorka's, die een andere gingen begraven'.

Met dat al, ik had gezegd dat we bij die boschneger en dat oud vrouwtje waren met hun hut en paal.

'k Had ook gezegd dat ik niet verder zou vertellen over al die rare romslom. 'k Doe 't toch maar. Die ouwe zwarte zwijger is een **Loekoeman** of 'n **wintiman.** Zieken worden bij hem gebracht voor wie hij dan bij de paal offert en in de hut gekke kunsten verkoopt om van de **winti's** dressies of medicijnen te vernemen.

Je begrijpt dat we na de Zondagavondwandeling over die erbarmelijke heidenpraktijken gepraat hebben. En ook op andere avonden. Zoodat het toch ook wel bij 'n reisvertelling hoort. Je vergeet natuurlijk bijna alles wat je hoort over die eigenaardigheden en dat is niet erg. Het voornaamste is dat je eens goed gezien heb wat 'n missionaris zooal moet opruimen in hoofden en harten; en de moeilijkheid, die de priester daarmee heeft, is voor jou een reden, om wat beter en meer, voor hen, en de uitbreiding van de H. Kerk te bidden.

Ziezoo, dat is klaar. Nou heb je heel wat gelezen wat je allemaal weer vergeten mag en moet. De paters in Suriname die onder Chineezen, Indianen, Hindoes, Mohammedanen of Javanen werken, moeten meer op de hoogte zijn van hun talen en

zeden. Je begrijpt dat daarom Suriname een van de lastigste missielanden van de wereld is.

Als op school al die soorten van talen en zeden geleerd moesten worden, kon je de school wel sluiten. Gelukkig houden al die kleinen van 't Surinaamsche mengelmoes ervan om in de allerlaagste klas al Hollandsch te leeren en van Holland te hooren.

Natuurlijk zijn ze blij als ieder voor zich ook eens iets hoort van 't land van hun vader en moeder. 't Voornaamste is dat ze in school iets leeren om als flinke Katholieken te leven; want al zijn ze bijna allen gedoopt, hun ouders zullen hen er niet erg wijs in maken. Vaak, ja meestal zijn die zelf heiden of niks of iets wat niet Katholiek is.

En nou maak ik een eindje aan de 1e Zondag in Albina. 'k Zal nog een staaltje van Surinaamsch Negerleven geven en dan gaan we vacantie-Maandag houden.

Een jongen vertelde mij, wat hij van z'n moeder gehoord had. **Over Kofi.**

Kofi was nog maar een kleine jongen toen z'n moeder stierf. Het lijk lag op de vloer, in de kamer. De menschen stapten er over heen, tot afscheid. En ook Kofi werd over z'n moeder gebeurd. Toen zei z'n tante tegelijkertijd: ‘Moeder, zorg dat je kind hier, niet steeds zoo'n peuter blijft.’ Ze vroeg dat, omdat Kofi te klein was voor z'n jaren. Moeder werd in de kist gelegd en ze kreeg een doek of lint mee, naast haar, net zoo lang als Kofi was. Ze werd begraven. Een andere doek, ook

net zoo lang als Kofi, werd in de kleerkist gelegd.

Elke morgen, al lang na *)Aiti deh werd Kofi met die doek uit de kleerkast gemeten, maar Kofi werd niks grooter. Toen gingen ze naar moeders graf. Op 't kerkhof deed tante *)sopie en zout in een kalebas, schudde het even en zette de kalebas op het graf.

Na een tijdje begon de sopie te rimpelen. Dus de geest was in de kalebas, de geest van moeder. Ze gingen nu ermee naar een bakka biengi op 'n weg ergens buiten de stad, waar een afgoderijpapa woonde.

Deze ging een dagoewepapa vangen in 't bosch, 'n bijgeloovig vereerde slang.

Hij zette de kalebas buiten aan de deur, ging naar binnen met de slang, die hij op een bank legde.

Toen begon hij te dansen voor de slang, en te rammelen met de seki-seki en ze zongen liedjes. Zie! De deur ging open, na 't dansen en zingen, en de geest kwam binnen. Die was uit de kalebas gekomen.

De jorka groette de menschen, en boog de lange hals. Jorka's hebben altijd lange halzen.

De afgoderijpapa nam een glas sopie en gaf het aan de jorka en zong: Driengi disi gi mi, o papa, djaso-o-ooo-o-ooo! Drinkt dit voor me uit hier, papa.

De Jorka dronk een beetje, gooide een tipje sopie op de grond waar hij stond en waar de afgoderijpapa

*) Rouwfeest acht dagen na 't overlijden.

*) Sopie = dram. Sterke drank uit suikerrietsap.

stond en zei: Toen ik nog in mijn leven was, was mijn kind te ondeugend en daarom zorg ik niet, dat het groeit.

Of Kofi de stem van moeder terugkende, en of hij naar haar toeliep toen ze zei: ‘mijn kind’ dat weet ik niet. Maar hij zal wel verschrikkelijk geschrokken zijn.

De geest ging naar buiten: Afgoderijpapa ook en hij zei tegen de geest: ‘Wel, morgen vroeg zal ik hem weer meten en dan zal ik zien of hij gegroeid is. Als hij niet gegroeid is, dan kom ik je weer halen. De geest ging in de kalebas. Tante kreeg hem terug en ging met Kofi weer naar het graf van moeder. Daar zei ze: Hier kom ik je halen om een woordje met je te spreken.

Ze gooide Sopie over 't graf, waarin de geest verdween.

De volgende morgen werd Kofi gemeten en Kofi was gegroeid.

Wat zeg je daarvan?

Als 't zoo met de geesten gaat dan is het boerenkermisbedrog, hé.

Wat denk je. Zou Kofi leeren veel van zijn moeder te houden of eerbied voor haar te hebben ook na haar dood?

Al zou een moeder het alleen vertellen om haar kinderen bang te maken als ze ondeugend geweest zijn, dan is het nog akelig en ellendig zoo over een moeder te hooren praten. De heerlijke innige liefde

en hoogachting van kind en moeder kan niet bestaan waar zulke zotheden verteld worden. De duisternis van oud heidendom, uit een vorige eeuw, trekt langzaam heen, en langzamerhand ook komt in de harten de warme, echte liefde en vereering. De ware liefde tot God komt met de ware kennis en wordt gevolgd door de innige hartelijkheid tegenover elkaar. Och, help 'n beetje om in zooveel duizenden gezinnen onder heidenen en half-heidenen ware liefde en geluk te doen komen.

Millioenen beste kinderen, millioenen jongens en meisjes zijn ongelukkig door de opvoeding in alle soorten van dwaasheden.

Ze zingen van blijdschap als ze de schoonheid van de Hemel vinden en de allerinnigste liefde van Maria en den gekruisten Lieven Jezus.

Op den dag van hun doopsel gaat voor hen een nieuwe wereld en een nieuw geluk beginnen. De sombere, woeste of geheimzinnige glans van hun kinderoog, wordt omgetooverd in een lieve schittering op den dag van hun Eerste H. Communie. Ze lachen dan de onbegrijpelijk schoone glimlach van Jezus zelf, en hun stem klinkt als een kleine gouden gong.

De eenzaamheid van kleine boschkampen aan stille breede rivieren is niet zoo eenzaam, als de verlatenheid van de harten der groote en kleine heidenen die er wonen.

O, vraag het aan Paters missionarissen, hoe heidenkinderen smeekend aan hun schoot vallen, om mee te mogen naar het licht, het volle licht

van de Zon van liefde, die even in hun donker verlaten hart begon te schitteren.

Maandag 12 October.

Dit is een dag van zoo maar la, la. Een dag van toebereidselen voor een groote reis over zee naar Manna.

Zondagavond zijn de indianen gewaarschuwd klaar te liggen in de vroege morgenuren van Dinsdag. Vier Arowakken hebben ja geknikt.

Nu moet Père Barrière in Sint Laurent gewaarschuwd worden, die zal dan zijn collega de pastoor van Manna onze komst telefoneeren.

In den vroegen stillen morgen zingen we zoo mooi mogelijk een Requiem-Mis voor de Chineesche jongen, gestorven aan de klem.

De jonge moeder ligt verpletterd van smart in de bank. En toch zal haar schoonste jongen, met haar, verrijzen. Dit is het troostwoord van de Pater, dat haar versterkt.

Broeder Bernard voor wie de groote plechtige feesten in eentonigheid voorbijgaan, want op missieposten is onze Moeder de H. Kerk arm, met haar arme kinderen, Broeder Bernard herinnert zich de schoone feesten en plechtigheden uit z'n jonge jaren. Toen hij nog in Wittem voor het luisterrijk altaar van de kloosterkapel knielde en na de H. Mis over de zonnige heuvels van Limburg liep. Na 't ontbijt naar den overkant. Père Barrière is niet thuis.

We vervelen ons, drentelend door het heete St. Laurent en zoeken wat schaduw.

Schuwe en brutale gezichten herinneren ons voortdurend aan: Cayenne. Het is hier Cayenne! Wat kom je hier doen?

In een mager verschroeid parkje vinden we een rustiek prieel. De koele prieelen op beboschte heuvels aan de Rijn liggen in de andere wereld.

Maar kom, het zit. En we wachten tot 11 uur.

De parkwachter komt wat praten, Hij is libéré. Boven de 50. Komt uit Frankrijk van de Vlaamsche kant.

Z'n ouwe vader is al over de 90. En wacht hem! Hij heeft gespaard, maar de dure oorlogsjaren hebben hem weer ver teruguit gezet in Cayenne. O, veracht Cayenne!

Toch praat de ruwe kerel vroolijk. Hij stelt er een eer in ons te doen weten dat hij een totaal vrij man en fatsoenlijk werker is. Wij lachen met hem over zijn Frankrijk; en zijn ‘oh loe loe loe, tja, la laa schatert door 't parkje.

Père Barrière staat al weer gul lachend aan z'n deur, als we bij hem aankomen.

Natuurlijk, hij zal naar Manna telefoneeren, al begrijpt hij niet hoe wij 't wagen in corjaal zoo'n lange reis te gaan maken.

't Eerste plan was, om over land te gaan. Met de *)pousse-pousse van St. Laurent en dan loopen en door een boschkreek varen. Nu dat niet kan,

*) Pousse pousse is 'n kipkarretje op 'n kipspoor, zooals op de Hollandsche steenfabrieken. Maar dan banken in plaats van 'n bak er op. De Cayensche kampen zijn met die lijntjes verbonden, déporté's duwen de karretjes.

moeten we 't maar wat ongemakkelijker doen. De indianen zijn al gevraagd voor wij in Albina kwamen. Donc, c'est fini. Dus, 't blijft zoo. De bezorgde Père raadt ons nog aan goedkoope dranken te koopen. In St. Laurent, waar een flesch wijn maar 4 franc kost. In Hollandsche munt 40 cent.

We bedanken voor z'n raad, maar slaan zijn gulle glazen niet af. En trekken weer in 'n propvol motorbootje naar de Hollandsche kant.

't Duurt een 20 minuten eer je het puntje Albina weer bereikt.

Onverwachts in de voormiddag komt de Commissaris met een vriendelijk aanbod, om met zijn forsche motorboot een bezoek te brengen aan de Steen.

Wat is de Steen? vraag ik. Een rots met Indiaansche inscripties, een paar uur de Marowijne op.

Na de hitte, om 4 uur, daar gaat ie.

De 'Lawa' snijdt golven, we glijden onder praat en lach en amusement de machtige Marowijne af.

De rivier ligt vol rotsen. Onzichtbaar, maar niet voor de bekwame stuurman die met draaien en bochten overal tusschen door stuurt.

Tegen 6 uur zijn we aan de Steen. We komen nog juist op tijd om er een foto van te maken, want 't begint al donker te worden.

De steen of *)Timehri-rots is een merkwaardigheid in Suriname. Er zijn er maar een stuk of vier.

*) Timehri, 'n woord uit de Karaïbische Indianentaal, beteekent 'geteekend, bewerkt of beschilderd'.

Indianen hebben hier enkele millimeters diep figuren in de rots gekrast.

Sommige zijn duidelijk menschenfiguren. Een ervan danst. Maar net als een geraamte. De andere figuren kan niemand uitleggen. Geheimschrift is het niet. Sommigen meenen dat het zoomaar voor tijdverdrijf er ingekrast is. Dat meende ik ook, vooral toen ik later een indiaan dezelfde figuren in het zand zag trekken, zooals 'n schooljongen ook mannetjes teekent in het zand.

Maar meestal, zegt men, hebben die inscripties betrekking op ouwe godenverhalen, of sprookjes of gewichtige geschiedkundige gebeurtenissen. Beteekende rotsen liggen gewoonlijk op eigenaardige rivierplaatsen. Zoo ook deze rots. Want hier in de heele breede Marowijne zie 'k er anders geen. Wel enkele groote beboschte eilanden. De rots ligt aan de linkeroever. De oever is er hoog en steekt met een hooge zandpunt vooruit. Daarop ligt een klein indianenkamp. Voor de zandpunt liggen breede blokken steen, dan een diepe kom of geul en dan de beteekende of Timehri-rots.

Dat de teekens iets bijzonders beduiden lijkt nog zekerder omdat de indianen er groote eerbied voor hebben en ook de boschnegers met een eerbiedige boog om zulke Timehri-rotsen heenvaren.

We hebben de ingekerfde teekens met krijt opgehaald en na heel veel geschommel en gedraai lukt het de fotograaf het heele gezelschap op de mysterieuse rots te kieken.

Het kamp aan de hooge oever is er een van die trieste sombere heidenkampen.

De menschen kijken schuw. Zooals hun leven ook treurig is. Er woont een piaaiman. Die ook zieken geneest evenals de Boschneger-wisiman. Met duivelsche dwaasheden en door bedrog. De piaaiman is de indiaansche priester. Geen wonder dat de Pater deze menschen nooit in zijn kerk zag. Zijn vriendelijk woord verkilt aan deze kouwe harten. Tot hoelang. God weet het.

't Is allang donker, en wij zijn doornat van 'n tropisch buitje als we terugvaren. Duister is het bosch.

Een enkel sterlichtje oogt aan den oever.

't Is een *)kokoelampoe van 'n hutje.

In die vroege avonden kunnen de indianen en boschnegers niet gaat zitten lezen of pianospelen. Zitten de moeders kousen te breien en de kinderen huiswerk te pennen?

Of luisteren ze naar de jaguar die brult op de beboschte bergen?

'k Weet het niet. 'k Wou wel 'ns een paar avonden in een indianengezin doorbrengen.

De motor stampt, 't water klotst, aan de oevers blijft het stil.

Indianen, slaap zacht in je schommelende hangmat.

Commissaris Weijne heeft ons een interessant

*) 'n Tuitlampje met katoenpit. Fakkels van harshoudend hout worden ook wel gebruikt.

en amusant tochtje geboden, hij gaat niet naar huis zonder stevige handdrukken van ons allen.

We doen ons avondbezoek bij 't H. Sacrament in het donker kerkje.

Eenzame bosschen, rivieren, kampen, bergen zeeën en sterren, eenzame avondkerkjes waar O.L. Heer in de eenzaamheid woont? Hij is hier en Hij is in de groote drukke steden, Hij is aan onbekende Marowijne en in de Kathedralen van Europa.

In den laten avond hooren we dat de Arowakken gezegd hebben: Om 12 uur vertrekken in den nacht. Anders is 't water niet gunstig'.

Zoo vroeg?

Tja, is beslist, alles is gepakt; Père Puel van Manna rekent er op.

Nu schieten we in de lach.

In 't duister middernachtelijk uur, met de indianen..... 'Toe, toe, schiet maar gauw naar boven' zegt onze bezorgde Pater. 'Benedicat vos....

Met veel woorden hoeft hij ons niet aan te sporen.

Al gauw 'dekt de nacht, ons d'oogen toe'.

Broeder Bernard zal om hall twaalf wekken.

'k Geloof er niks van.

III.
Met Arowakken naar Manna.

Dinsdag 13 October.

'k Heb gelijk gehad.

'k Hoor een stem, 'n sprong: ‘12 uur, 12 uur’.

Die wakkere reiziger wipt uit z'n hangmat, de andere ook, en ik, de derde op de zolder, hoor nog juist de laatste lawaaislagen van het schoone nachtuur, die de soldaat op de rail aftimmert.

'k Rol de trap af en trommel de rest op en ook Broeder Bernard die ‘om half twaalf zal wekken’. Beneden een slok koffie, en 'k hol naar de meester naast de pastorie. Boem, boem, allo, hé, 't is 12 uur, arréeee.

'n Scherpe lichtbaan waaiert over de donkere straat, en zwaait over de donkere huizen weer de lucht in. De politie heeft argwaan.

Hoe zou die soldaat kunnen denken, dat zoo'n lawaaimaker gaat inbreken.

'n Goed kwartier later staan we klaar op de steiger. 't Is donker en frisch. Gevangenis en hospitaal van S. Laurent schitterlichten.

Waar zijn de indianen?

‘Oh, die liggen natuurlijk nog in de hangmat’ zegt Broeder Bernard. Wij wachten.

We maken 'n praatje met de nachtwacht. Eén soldaat aan den steiger, de ander in 't wachthuisje. Die laatste moet geregeld gaan loeren en speuren.

‘Er is een corjaal gestolen’. Juist voordat wij kwamen. 't Zoeklicht wees op voetstappen aan de rivier. 't Moet een déporté geweest zijn.

Er wordt gespeurd. Niets te vinden. Die heeft dus z'n vrijheid weer te pakken; verdwenen in 't duister. De arme boschneger zal morgenvroeg jammeren, en wij, wij wachten al een half uur.

Br. Bernard zal de indianen gaan wekken.

Hij komt weer terug. ‘Ja ze lagen er nog in, ik zeg: pssst, 12 uur, ik schommel de hangmat. Ami, mi kom kaba. Ja 'k kom al’ zeit ie.

Maar ze komen niet. Wij wachten nog weer en.... 't Is 10 voor 1 en ja daar schuift 'n lichtje over 't water, ze komen.

Voorgelicht door de gedienstige militair, sjouwen we de koffers, eetwaren en hangmatten, de twee corjalen in. Dan wij. Zes man in de eene, zeven man in de andere. Voorzichtig instappen, hij slaat om. Kaba. We rijden; en nou stil zitten anders slaat ie weer om. Zij aan zij parelen we de duisternis in.

De kokoelampoe flakkert in de corjaal naast ons, de zaklantaarn wappert z'n licht achter ons. 'k Meet m'n zitplankje: 'n goeie handbreed! Nou daar zal 'k van lusten!

De indianen zwijgen, wij zwijgen, want de slaap is koppig en wat zijn die plankjes hard.

Geen maan, weinig sterren. We blijven naast

elkaar varen, niet te dicht aan de kant. Daar liggen verraderlijke houtstompen.

De olievlam belicht ons om beurten, geheimzinnig lichten de slaperige gezichten uit de donkerte op en verdwijnen plotseling.

‘En we gaan naar Zandvoort’.... zingt iemand.

‘Niks, niks. Ave Maris Stella’.

‘Ja, vooruit’.

‘Natuurlijk, dat hadden we allang moeten doen’.

'n Kerkkoor vaart op de donkere Marowijne!

't Klinkt fijn en echt gemeend.

Na 't lied, vervalt ieder in gepeins, of slaapt in. Nu en dan klinkt er 'n lach, in de duisternis. De indianen zwijgen en parelen steeds door.

Sribi krosies, katoenen slaapdoeken worden omgegooid. Een krijgt er wat koorts.

Tegen vier uur komt de maan op. Je weet wel hoe die er uit ziet.

Met sterke trekken wordt nu de rivier overgestoken. 'k Meen, half duttend, dat we een boschkreek ingaan. De meester zegt zacht: ‘Eilanden hier.’ We draaien links en rechts, gescheiden van elkaar. De andere boot schiet ons vooruit. Ragfijne boomtoppen in maanlicht, zilvere banen op 't staalblinkend water, aha, 't is prachtig. Jammer dat ik te veel slaap heb, en m'n zitplaats zoo onaangenaam pijnlijk wordt.

‘Als 't morgenrood op aard komt dagen’ dan is het goed half zes.

De oeverkampen liggen in zwak licht; ginds heel ver, aan de overkant op de eenzame politie-

post aan de Wanekreek, brandt een luciferskop in de boomen. De maan gaat het verliezen, niet tegen dat licht van de Wanepost, maar tegen 'n wonderlijk spel van teere tinten.

Ze wisselen in het zachte, helder wordende daglicht.

Een kind speelt met groote parelen, paarlemoeren en kristallen voor 't raam, en ziet verrukt de zacht, snel wisselende glansen.

Dat wonderkleurgetoover vult hier ook de hooge lucht, de rivier en de zee.

'n Watervlak als goudglas, met klare lila, purperroode, rosé en indigo-gloedvlekken. 'n Diamant vlak van enorme grootte onder 'n stralende kleurenkoepel. En toch is het nog veel mooier!

De zwijgende Indianen kijken!

Aan den oever staan de hutten in glorieus licht.

‘Tilburgsche broeders’ zegt onze voorpareler. Wel verdraaid, nou doet onze Indiaan de mond open. Want hij heeft vanaf de oever dit hooren zeggen door drie Indianen aan hun hut.

Niemand van ons die het gehoord heeft, we zièn de menschen maar amper.

De andere corjaal komt langszij. Een boodschap.

De oudste Indiaan, Cornelis, verklaart dat hij onmogelijk verder kan. Zou 't zijn omdat 't hier zoo mooi is? Wij gapen en vragen ‘waarom?’

Br. Bernard verklaart: ‘'t getij is verloopen, de vloed komt op, we kunnen de punt niet om.’ De punt, dat is de hoek uit de rivier, de zee in.

‘Wat dan?’ ‘Hij wil vandaag op Galibi blijven en morgenvroeg verder gaan.’

Op Galibi blijven, een dag lang in een eenzaam Indianenkamp, waar de mannen op jacht of op de grond zijn, de vrouwen hun stil werk doen en de kinderen gaan jagen en spelen in de bosschen, daar heeft niemand zin in. ‘Dan nog liever de lucht in.’

We vragen of het gaan zal. ‘A so go’ antwoordt de Indiaan. ‘'t Zal gaan.’

‘Vooruit dan maar.’

't Blijkt dat die zwijgende Indianen, eerbiedig bezorgd zijn om hun passagiers niet de minste last te veroorzaken. Want de punt is zoo erg niet.

We komen juist aan 't begin van de jongvloed, als 't opkomende water gaat bakkeleien met de restende kracht van het laatste valwater.

Aan de punt ligt een groote bank, zichtbaar als een verraderlijke, gele plek in 't water. Was de jongvloed sterker, we zouden op 't strand gezet zijn; nu hobbelen we, met pootige *)pareltrekken over het kribbelkoppig zeetje heen. ‘Trekken jongens’, en we trekken mee. Eén wordt zeeziek. ‘Hou vol, 't zal niet lang meer duren!’

Eilacie, 't zou nog zeer lang duren.

Twee lange uren ploeteren we langs het Cayensche zeestrand. De zeewind dondert als 'n razende bliksemtrein aanhoudend, door de strandbosschen.

*) Parels zijn korte, lichte roeispanen, waarmee niet op een pin, maar los in de hand geroeid: gepareld wordt.

De andere corjaal van de heddeman Cornelis, is ons ver achter.

Op de onmetelijke zee, met de wijde kustlijnen en riviermonden van Marowijne en Manna, onder de hooge hooge blauwe koepel, is die corjaal met z'n witte passagiers als 'n schilderij van groote rust, met 'n achtergrond van slanke strandpalmen.

Het Zuid-Amerikaansche strand, de Wilde Kust, zooals hij genoemd werd door de ouwe Indië-vaarders, is werkelijk eenzaam.

Hier wordt de rust niet gestoord door Wereld-Scheepvaart-lijnen. Zelfs niet door strandvogels. Hier, ergens in de verte, moet Columbus gezwalkt hebben, en al die andere koene ontdekkings-reizigers die de rust kwamen storen van de Wilde, menschen-etende Indianen aan de Kust.

Nou zijn 't geen kanibalen meer, onze vier ingies, maar zachtzinnige, bedeesde Christenen.

'k Geloof ze hebben al twee woorden gezegd, ze lijken me mysterieuze raadsels.

Tot ik tot de ontdekking kom, dat het net menschen en groote jongens zijn als in Holland. Hoezoo? Wel de voorste in onze boot, Josias, had al vaak omgegluurd naar den stuurman Laurencie. De stuurman moet met z'n parel niet alleen richting houden en de kop van de boot op de golven leggen, maar ook mee parelen. En dat scheen Laurencie niet goed te kunnen, zoodat Cornelis, de vader van Josias ons ver vooruit schoot. En toch had Cornelis als helper maar één jongen, Jozef.

Dat was te veel voor zijn veel oudere en gespierde broer, Josias.

Hij mopperde niet, hij riep niet, hij keek alleen maar om.

Tot ik begin te begrijpen: hij is jaloersch.

En nu gaan we die zwijgende, ploeterende Indiaan, 'n handje helpen. We nemen de reserve-parel. Josias voelt, d'r komt schot in. Hij kijkt even, zegt geen woord, maar begint nou zoo diep te potlepelen in de haringvijver, dat z'n rug bolt. Z'n heele bovenlijf snukt in snel tempo, de boot op de parel vooruit. Voorover, op, voorover, op!

Indianen hebben toch ook 'n hart!

Aan de mond van de Manna, vermindert onze vaart. De vloed is sterker, dus kunnen we met de golven mee, de mond invaren?

Nee, want er staat 'n stevige tegenwind. In de verte turen twee menschen op 't strand naar ons geploeter en geschommel. We worden op 't strand gezet, ondanks hard parelen en boomen.

Die twee visschers, Indianen, zijn doodbedaard weggekuierd. Geven ze vreedzaam hun land dan aan ons over, of gaan ze hun dorpen in staat van verdediging stellen? Wij schipbreukelingen stappen op 't strand. Wat nu? 't Is acht uur.

Even wachten op de andere schuit, die zit heelemaal voor aan de Manna-punt al te modderen. Daar stappen ze al af en komen over het kale duinstuk naar ons toe.

Cornelis en Jozef slepen de boot met touwen de Manna verder in.

Arowakken. Kampje bij Albina.

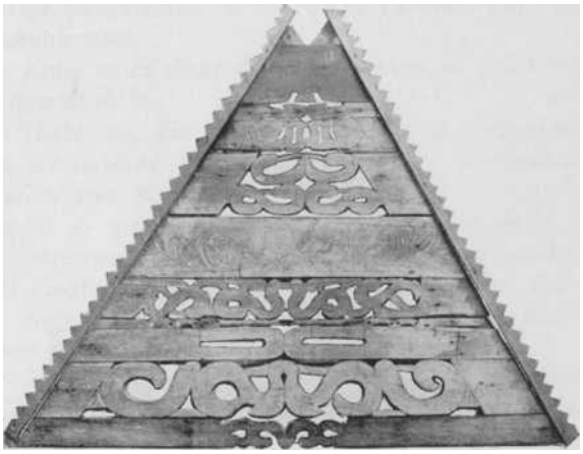

Geveltop van 'n boschnegerhut.

Het lage duinstuk, Point d'Isière, is woest, onherbergzaam. 'n Partij struikjes als aardappelloof, enkele katoenplanten, veel modderstank, enorm veel wind, en geen indianenkamp, dat is al.

Och, och, en hier zouden we uitrusten van de harde nachtreis, de hangmatten taaien in 't kamp en na de middaghitte weer verder trekken!

Josias beweert: ‘Kampi a de’. Er is een kamp.

Wij speuren. Wij Vinden: één hut. Een hooge kale hut, waar de schuwe visschers zitten. Naar de rivierzijde is de hut totaal open. 't Scherp zand vliegt rond over de zandvloer. Een hoop rommel: flesschen, potten, kapotte manden, 'n partijtje pijlen, een restje van een vuurtje, smerige lage bankjes in schildpad of krokodilvorm, ouwe kisten, twee flodderige hangmatten, 'n verroeste houwer: dat is het ameublement.

Enfin as er maar drinken en eten en plaats voor hangmatten is.

Niets van dat al. 't Drinkwater is ondrinkbaar. En we hebben 't brood vergeten. De bus-eetwaren dienen voor Manna!

O, o, onze schreeuwende magen moeten 't met een sinaasappeltje stellen. Ze hebben meer verdiend, dat vindt iedereen. Maar wil je 't hen geven, dan zit er niets anders op dan zonder talmen vlug door te gaan naar Manna.

Zonder talmen! Met 't sjouwen van etenskisten (waar geen eten in zit) met 't baggeren door 't mulle zand, en 't beraadslagen en rusten, is er ondertusschen 1½ uur verloopen.

Geduldig wachten onze vier ingies; bereid om te sterven. 't Is wel zwaar, van 1 uur tot 9 uur hard te werken en dan weer tegen zoo'n koppige golfslag en tegenwind op te moeten, tot in de late namiddag, maar ze zijn bereid.

De beiden visschers in de onhebbelijke hut hebben al vier of vijf woorden gezegd in 't Neger-Engelsch. De oudste, de vader heeft ter eer van de zweetende gasten, z'n broek en een soort jas aangetrokken, de zoon doet 't van de weeromstuit ook, en schoefelt de zandvloer 'n beetje gelijk met 'n bezempje als 'n groote haarkam.

Dan vlechten ze door aan een *)matapi en kijken nog niet naar ons.

De wind buldert, 't zand stuift over de kale eenzaamheid, wij turen op ouwe kisten en twee zwijgende Indianen, wij hooren de groote Oceaan brommen.

Waar ter wereld zijn wij verzeild? Bestaat er een meer verlaten plek; hoe komen die twee norsche sfynxen van Indianen hier?

De goeie Meester, Mh. Wijngaarde van Albina, die met mij één krakende kist deelt, presenteert mij bescheiden en zacht, één van zijn boterhammen.

Zachtjes antwoordt ik, dat 'k er wel twee lust. 'k Hap, 'k eet, als Robinson Crusoë die op 'n ouwe kist zat te verhongeren in de eenzaamheid.

‘Kampi de morro drapee?’ ‘Is daar nog een kamp?’ vraagt Br. Bernard aan de villa-bewoner.

*) 'n Slangvormige gevlochten zak, waarin de cassave geperst wordt.

‘Ai, wan bigi kampi’ antwoordt hij, kijkt maar half z'n vrager aan en vlecht door.

Sapperloot, had dat eerder gezegd. Dan eens gezocht naar dat groote kamp.

Of we daar niet kunnen rusten in de hangmat.

Maar de meesten hebben daar al geen zin meer in, vanwege de hongerige maag, die zegt, dat 't al half tien is. Daarbij komt er hoofdpijn van de zonhitte en reumathiek-stijve botten van die harde corjaalplankjes. Manna zien of sterven!

Enfin we zullen 'ns gaan kijken.

Nu springen in eens die halfdoode visschers op en willen de weg wijzen. Ze zullen voorgaan.

Langs de stinkende modderoever van de Manna worstelen we tegen de wind in.

Onze vier Indianen zullen de booten verder mee trekken. Een hondenwerk.

De modderoever loopt lastig: we steken de zandpunt over, om langs de zee verder te gaan. Twee lange uren, 7200 seconden zetten we halve kinderpasjes om de oceaanwind terug te duwen. Onze hoofden zijn ongeveer gloeiende keisteenen.

'k Voel me niks lekker op dit strand van de wereldzee.

Onze gids smijt onderweg z'n stok naar 'n vogel. Mis. 't Kan me geen zier schelen, 'k had 't beest tóch niet opgegeten. De zee lawaait als 'n oordeel, de zon brandt; een soort begrafenis trekt langs Zuid-Amerikaansch strand.

Wie denkt er aan honger, onze eenigste hoop is nu: dat groote kamp te zien.

Ha, daar is 't. De stroodaken vlekken boven de zandrug uit.

Met knikkende knieën sleepen we ons naar het gastvrije, gezellige? dorpje.

Dat zou je wel willen! Gezellig? Om er nou toch eens te rusten?

O, nee. Iedere hut is 'n open geitenstal. Met dezelfde rommel als in die visscherhut. Schuwe kinderen loopen snel 'n hut binnen. Een vrouw in een hut plukt katoenpluis uit elkaar; ze zit plat op de stoffige vloer en kijkt ons nog niet aan.

'n Volgende hut; niemand thuis.

Weer 'n hut; een dooie boel.

Nog 'n hut; daar kruipt 'n schurftige hond weg.

De volgende villa; een ouwe baas zit er schrijlings in z'n hangmat. Z'n magere beenen bengelen over 't zand. Wij bellen niet aan, de dienstbode doet niet open, wij ‘hebben niet de eer in de salon te worden binnengelaten’ en de heer des huizes voorkomt ons niet met vriendelijkheden.

Nee, nee, hij hangt lui te wiebelen; de economische toestanden van Europa kunnen hem geen zier schelen, en al die blanke gasten, die zoo pardoes in z'n appartement binnenvallen, die gaan hem ook niks aan.

‘Komt U binnen, neem een stoel’ grinnikt Br. Bernard.

En wij zakken zuchtend op 'n kist, op 'n blok hout. De gastheer knikt goedkeurend.

Hij wauwelt wat met Br. Bernard en gesticuleert met armen als panlatten.

Hij beeft en bibbert, van koorts, van dorst of van overvloed van venijnig vergif. Er staan immers verscheidene *)tapanapotten in 't dorp!'

De ouwe heer weet niets van de vrede van 1918 en een kranten-abonnement gunt hij aan die gehaaide blanken. Hij vindt dat die zich nog al druk maken over kleeding en portemonnaies. Al zegt hij 't niet, toch prijst hij hooger zijn levensstandaard van: Bloote beenen, in een wiebelende hangmat, een korstje cassave in suikerwater, en een tapanafeestje als er 'n lieve bloedverwant den dood der Ingies sterft.

Br. Bernard wijst ons op mooi gevlochten manden, fijne bastreepen om Indianen-sigaren te maken, vuilgore trommels voor den dans: Maar, op onze beurt kan ons die Indianen-rommel ook geen spat interesreeren. Ja, eventjes loeren we er naar, maar peinzen dan weer over eten, drinken en.... slapen. Wij arme stumpers, die van schoollucht leven, wij zijn geen cent waard, voor een pater-sjouwerswerk in de barre tropenzon. Dus Broeder Bernard laat ons oprukken! O ja, ouwe heer, aangenaam, 't is ons hoogst aangenaam geweest. Hij grimlacht, knikt, en als wij gaan, sliert hij zijn teenen weer door 't zand, en wiebelt droomerig de dag van morgen tegemoet.

Het gerrroote kamp lijkt uitgestorven. Later komen we pas te weten dat overdag het manvolk

*) Tapana is 'n licht-alcoholische drank, bereid van cassave. 't Is flauw-zoet, wordt bewaard in 'n corjaal of reusachtige potten. De Indianen verdrinken er hun gezondheid in.

naar de overkant van de Manna gaat om er te werken op kostgrondjes, te visschen of te jagen.

Ouwe lui, zieken, vrouwen en kinderen blijven thuis.

En we vinden één hut, waar een glimp van huiselijke gezelligheid lacht.

Enkele vrouwen zitten er *)katoen te plukken of spinnen het tot draden.

Kinderen scharrelen door 't zand, of frutten ook 'n beetje aan 'n hangmat. Niemand staat op, niemand kijkt op, alleen enkele kleinen loopen hard weg als wij komen.

Ze gaan naar 'n andere hut, naar hun eigen huis.

In Holland zouen ze zeggen, die kinderen loopen zonder verlof de school uit, want deze hut schijnt 'n soort kinderbewaarplaats te zijn; waar de kleintjes van de werkende vrouwen heel wat leeren kunnen.

In Amsterdam, in jou eigen woonplaats heb je ook 'n Bewaar-, 'n Fröbel- of 'n Monterossi-school. Of 'n Kindertehuis.

Deze ziet er echter heel wat sjofeler uit. Geen schilderijen, geen mooie spelen, geen luxe-meubels, geen lavabo's...., rommel, pover huisraad, veel stofzand, kale kippen en 'n scherp-rookend vuurtje.

En toch gezellig. Wat zou het, een mensch heeft weinig noodig als hij tevreden is. De vader van deze schuwe kinderen, betalen geen contributie aan

*) Hangmatten worden vaak van katoendraden gevlochten.

'n werkliedenorganisatie, die plan heeft te gaan staken om lotsverbetering

Konden we hier in 'n leegstaande hut nou eens rusten! We zouden tevens wat leeren van het gure en toch vreedzame menschbestaan van deze eenzame indianen.

Wij vragen geen brood; indianen hebben slechts harde cassavekoek, daar worden je maagzenuwen nog onrustiger van.

Indianen zijn beleefd op hun manier. Als de gasten niets zeggen of vragen, zeggen zij ook niets.

Niemand bemoeit zich met ons.

Als Broeder Bernard door onze visschergids aan die ouwe vrouw laat vragen of we een kiekje mogen nemen van de hut, dan eischt ze eerst 'n partijtje baar geld. Klinkende munt. Als ons dat te veel is, wipt het oudje de mat uit en smeert hem.

't Geen zooveel beteekent als: ‘U kunt gaan.’

Wij gaan!

Maar hoe? Op 't hoofd staat de zon te hetsen, aan de beenen hangt lood; in de binnenlanden is alles woest en ledig; o, die maag!

't Is jammer dat we geen foto kregen van de hut.

Behalve het huiselijke gedoe, hadden we ook een piaaihutje*) geknipt. De piaaiman haalt er z'n afgodische kunsten uit achter 't zeildoek dat in de hoek als 'n hutje opgesteld staat. Toen we er op wezen, begon 'n vrouw te lachen, 'n teeken dat

*) 'n Zeildoektentje in de hut. Daarin gaat de piaaiman zitten lawaaien en herrieschoppen, maakt z'n eigen razend en komt er dan uit om de zieke in de hangmat te bewerken, af te beulen en te genezen?

't wel degelijk n tooverijzaakje was. Daar binnen neergezet, waarschijnlijk voor die oude vrouw die ziek scheen. Een dokter, een zieke-zuster, een priester, zouden die hier komen? Zelden.

‘Toch zijn deze Indianen waarschijnlijk allemaal gedoopt,’ beweert Br. Bernard.

De laatste hut die we wanhopig binnenvallen, om er nu de twee corjalen af te wachten, is een echt ‘dal van tranen.’

't Heele gezin ligt er ziek in de hangmatten, alleen de man, die geen echte indiaan type is, loopt rond om water, 'n vracht, aan te reiken. En de allerjongste kruipt als 'n kikkertje onder de hangmatten. Deze man groet, biedt zitplaatsen. Al even slecht als elders. Rotte planken, stompen hout. Maar wat 'n beleefdheid! Over 'n knoest gooit de vriendelijke man nog 'n vuile lap om de witte toog toch maar niet te bevuilen.

't Is stil in de hut. Met tranenoogen tuurt de man naar buiten en rilt van koorts. Een hangmat schommelt even en 'n kindersnoetje gluurt over de rand. ‘Vreemd volk op de hèrd’. 'k Tel; acht zieken, in groote en kleine matten. Enkelen van ons doen 'n dutje op hun schoone kisten. 'k Hang tegen 'n kleine hangmat en doezel. 't Schemert me wel voor, dat hier ellende is, onbegrijpelijk lastige ellende in 'n eenzame hut op de wereld. En wij met acht man, acht mannen uit Holland, kunnen daar niets aan veranderen. 'k Ben blij als de vindingrijke Br. Bernard vraagt of er medicijnen zijn. Geen. ‘Dan zullen

we vanavond er vragen aan de Soeurs in Manna.’

De man buigt dankbaar.

Maar we zijn nog ver van Manna.

De huilende wind bedreigt ons van 't niet wagen op zijn Manna-rivier te komen. En toch moet 't.

Onze beleefde visschersgidsen zijn al meermalen gaan kijken of de Corjalen nu nòg niet komen. 't Is toch wel 'n bijna onmogelijk werk voor de vermoeide Cornelis en gezellen. De Manna is woest.

‘A watra krassi, a seki toemoesi’ zegt de indiaan. 't Water is kras, 't schudt te veel.’ Lang dutten we, doezelen en droomen we; tegen 11 uur, daar komen ze.

Een hartelijke handdruk aan de arme vader van zooveel zieken; dan stappen we op.

Nu duurt het nog wel 'n half uur, eer we instappen kunnen. Cornelis zal doorworstelen tot waar het bosch langs de Manna-oever begint. Om de Oceaanwind te ontkomen.

Ondertusschen lukt het ons water, drinkwater, te krijgen bij een vriendelijke negerin. Ze woont langs de rivier; daar staan nog enkele bouwvallige keetjes.

Dit moet Nouvel-Angoulème zijn, waar de Eerbiedwaardige Anne Marie Javouhey van spreekt. En nu denk ik aan de twee groote Fransche zeilschepen die in 1828 hier de Manna opvoeren.

Eén schip, vol ambachtslieden met hun families, 't andere met een groot getal passagiers: heilige passagiers.

A.M. Javouhey, die binnenkort heilig verklaard

wordt, kwam toen met haar zusters de Manna op, om een gunstige plek aan de oever te zoeken, waar zij een dorp kon stichten.

De Fransche werklieden zouden het bouwen, de negerslaven van Cayenne zouden het bewonen om er door haar te worden opgevoed tot een Christenvolk.

De Fransche regeering had haar uitgezonden. Die wilde de slavernij afschaffen, en om nu de negerbevolking daartoe voor te bereiden, had het bestuur z'n toevlucht genomen tot de beroemde stichteres van de groote Congregatie der 'Soeurs de St. Jozef de Cluny.' Een congregatie die toen al veel werk in de missielanden deed, en nu reeds een 4 tot 5000 leden telt.

De Eerbw. had het aangenomen, zij die reuzenwerk verzette, de Oceanen overvoer en de tweede grootste man van Frankrijk genoemd werd.

Met haar zusters zou zij de arme negerslaven gewennen aan geregelde landarbeid, onderrichten en de veilige weg naar de eeuwige vrijheid wijzen.

Ze plantte een hoog kruis van ruwe stammen, op de plaats waar ze aankwam en nu haar Manna nog ligt. Huizen, school, een groote kerk, een suikerfabriek werden spoedig opgebouwd door de helpersvaklieden die de regeering haar mee had gegeven.

Eigenhandig bewerkte ze met haar zusters de woeste grond. Zaaide en plantte. Schafte een groote veestapel aan en zorgde ook nog voor de ongelukkige melaatschen.

Dat is nu 100 jaar geleden. Haar gebouwen, haar

grond, de nakomelingen van haar beminde slaven, haar zusters, haar Manna alles is er nu nog.

En wij willen het zien, onze tocht is een pelgrimage naar haar meest beminde stichting, waar de Eerbw. Moeder zwaar gewerkt en bitter geleden heeft. Bitter geleden door miskenning van haar Kerkelijke Overheid, de Bisschop, en doordat het volgend rijksbestuur haar in de steek liet. Belasterd door jaloerschen, die tweedracht zaaiden onder haar lieve slaven, werd er zelfs door die ondankbaren getracht haar te doen verdrinken! Haar wraak was: alle saamgezworen slaven mochten bij haar blijven, alleen de hoofdschuldige werd weggestuurd, maar bleef vrij van gevangenis en doodstraf.

Snel vliegt mij die korte geschiedenis van A.M. Javouhey door 't hoofd, nu wij ook op 't punt staan om haar Manna-rivier op te varen en in haar Manna-rivier te verdrinken. Warempel ja, verdrinken.

Met holle kuilen en gevaarlijke golfbergen klotst en woelt de Manna.

De indianen kijken niks vroolijk. Ze hebben gezwoegd meer dan 2 uur van de zeepunt naar hier.

Onze tweede instap is minder gezellig en gemakkelijk.

Andere Corjalen blijven veilig aan de oever liggen, want het gebeurt zeer dikwijls dat die lichte dingetjes op onstuimig water omslaan. Cornelis verklaart dat hij de Manna nooit zoo gezien heeft.

Gelukkig zijn indianen-corjalen meer zeevaardig dan die van de boschnegers, die met hun lange punt alle golfbewegingen meemaken.

De Caraiben daarentegen, die veel over zee voeren, (denk aan de Caraïbische zee) bouwen een sterk-oploopende boeg, zoodat het lichte ding opspringt met de golven en als hij in de volgende kuil valt, direct weer wordt ogewipt door de tweede golf. Zoodat er maar zelden water geschept wordt.

Om half twaalf steken we af.

Ik voor mij had wel willen wachten, want de afgebeulde Indianen verdienen medelijden.

Maar als krachtige natuurmenschen weten ze wat ze kunnen en willen het ook.

Niemand spreekt een woord.

Cornelis vaart ons spoedig vooruit, de bochtige oever verbergt hem voor ons.

Zouden ze nog varen, zouden ze omgeslagen zijn. 'k Vraag het me dikwijls af want in drie lange uren zien we hen niet meer. Onze Josias werkt als wanhopig.

Laurencie kan niets anders doen dan de wilde boot recht op de bergen en in de kuilen sturen.

Minder dan stapvoets gaan we vooruit. Angstig danst de corjaal meermaals lang op dezelfde plek. Josias werkt dan niet, 't is voor Laurencie dan alleen maar hoofdzaak, recht te blijven liggen.

De zon stookt, de dorst brandt, de huid van handen en gezicht steekt pijnlijk, door de hitte.

Nijdig wipperen we en scheppen soms wat water.

Angst is, wat mij betreft, het eenigste woord, dat ik voor deze gevaarlijke uren heb. Nu en dan hoop 'k dat we zullen vluchten in het veilig oeverhout

van het wilde bosch. Of kijk ik rond naar een dichts-bij-staande houtstomp of boomstam.

Akelig kookt de Manna, de rustige wereld is ver weg. 't Zijn de eerste uren van m'n leven dat ik de duisternis van de dood voor mij zie.

'k Denk aan Mère Javouhey. Die kon ik bijgeval wel eens gauw ontmoeten; nou dan was ik beter af dan hier op die monsterrivier.

Als 'k na lange tijd gezien heb, dat we door alle kuilen en over alle bergen heen komen, vraag 'k aan Laurencie wat hij er van denkt, of we misschien wat zullen rusten.

'A sa go' is zijn eenigst antwoord. Meer niet; indianen klagen niet, dat heb je wel gelezen in hun verhalen, hoe ze de folteringen doorstaan bij 't aannemen van een jongen tot man! Zijn 'a sa go' maakt onze tongen en harten weer los. 't Is goed half drie als we de anderen eindelijk weer zien. Ze liggen aan den kant, in de schaduw.

Rusten, wachten.

We schuiven bij, diep in 't hout, opdat ook Josias van de koele schaduw geniet.

Samen gedronken, gepraat en gelachen over die reuze prestatie van onze ingies. Ze genieten van onze bewondering.

Nu komt het uit dat Laurencie z'n pet, al lang in de Manna ligt en.... dat zijn hoofd leelijk verbrand is. De bezorgde Cornelis slaat hem gauw een doek om 't hoofd. De jongen heeft ons geen doek gevraagd onderweg, ofschoon we enkele scribikrosies hadden.

Uit eerbiedige vrees? Zeker niet. Bescheidenheid? Misschien. 'k Denk meer aan mannelijke volharding en plichtsbesef. Want zeker is het dat hij door de hevige wind, last zou gehad hebben van die doek waardoor hij met minder aandacht zou hebben kunnen sturen. 'n Indiaan kan een prachtkerel zijn, en onze Laurencie is er een, om te stelen!

Een tijdje is nu de Manna nog hevig en dan eindelijk, kalmte.

Ah, Mère Javouhey daar liggen uw huizen al. Om half vier draaien we naar de steiger. Vlak er voor scheert de wind m'n hoed in 't water, maar voordat hij zinkt, heeft de kranige Josias en Laurencie al snel gedraaid en hem in de vaart gegrepen.

Aan de steiger gapen ons boschnegers aan; ‘hoe hebben jullie hem dat geflikt met zoo'n stormvloed?’

Nu genieten onze indianen nog grooter eer, en hun stevige booten deelen er in.

Met m'n druipende waterschepper, een vuile floddertoog, een onpasselijke maag enz., enz., enz., bagger ik langs de dansende huizen door 't zand. Rechts zie 'k zooiets van een fabriekje, naar links geleidt me een vriendelijke Fransche douane over 'n zandpleintje naar een lange houten kerk. Tot aan een deur achteraan, daar buigt de lieve Franschman, 'k zeg zoo iets van merci beaucoup, de man danst het pleintje over, en ik rol op een stoel. We zijn er allemaal op gerold.

'n Bruine negerin, de pastoorsmeid, draait om ons heen. Plaats genoeg in dit ruime lage vertrek. Dikke

balken aan alle kanten, 't lijkt 'n boeren woonkamer.

‘'t Huis waar Mère Javouhey 't eerst school deed,’ zegt Br. B....

O, gezegende grond, waar de voetstappen van 'n heilige stonden. Hier ging een groote heilige, deur in, deur uit en zuchtte zij van liefde onder haar groot en zwaar werk.

Deze gedachte brengt rust bij alle andere emoties.

Eindelijk stapt Père P.... binnen. De pastor van Manna.

Een hartelijk man, forsch maar met 'n vermoeid voorkomen.

Hij is verrast door ons, hij kreeg geen bericht van Père Barrière. ‘Enfin, a la guerre comme a la guerre’ zegt hij, en met de rapheid van 'n korporaal van de wacht, geeft hij z'n explicaties over logies, maaltijd, badgelegenheid enz.

't Is 'n man van de oorlog. 't Frontgedonder heeft hem gehard, 't ruwe leven ook op 't Turksche slagveld heeft hem gesterkt om de bitterheden van Manna te blijven slikken, ten einde toe.

Want onder alle explicaties geeft hij 'n snelle typeering van Manna. Er zijn te veel déporté's, te veel luierikken, te veel rum-drinkers en tafia-proevers, te weinig ‘bons catholiques’.

‘Oh, loe, loe, loe, c'est un canaille’.

En hij wrijft over de streek waar z'n lever hem kwelt, en salueert in de richting van de trap, waar we op z'n eigen slaapkamer ons mogen verkleeden en verfrisschen.

Br. Bernard maakt hem verbaasd over onze practische manieren, als hij zegt dat we negen hangmatten bij ons hebben en een koffer vol ‘kruidenierswaren’.

‘Ah c'est ca’ alle gevaar is van de lucht.

De man van drie fronten, de tropenjager en woudlooper, de koloniaal en priester van Gods Kerk, Père Puel taffelt zuchtend mee naar boven en wijst alle hoeken en gaten waar hangmatten kunnen getaaid worden.

Voordat we nu onze indianen gaan helpen lossen, drinken we alle koelkruiken in huis leeg. Cornelis sjouwt aan en af. Hij zal met de zijnen voortdurend bij de corjalen blijven, erin slapen en eten, want hij leest in de oogen van boschnegers en déporté's dat ze allemaal een plannetje hebben omtrent die twee kostelijke booten.

Een indiaan laat zich niet foppen.

Dat verwachten we trouwens niet van hem die eeuwenlang zich wist vrij te houden van Europeesche overheersching en zeden.

In kraakwitte toogen melden we ons nu aan bij de Soeurs van Manna.

Ook hier: een overrompeling. Elf ouwe zusters leven er hun stille tropendagen. 't Zwaar oud kloostertje lijkt zelf ook stil te peinzen over de drukke tijden, toen de Réverende Mère er nog zwoegde en haar lieve slaven, in en uit liepen.

De goede Soeurs hebben medelijden met onze van vermoeienis draaiende oogen; met ons zitje van 14 corjaaluren. Ze verwonderen zich niet over onze

't Vlechten van de matapi.

Cassave persen in de matapi.

geringe bespraaktheid na zoo'n tocht. Ze danken de hemel met opgeheven handen voor de redding van acht monniken van Gods Kerk. Een werkelijke redding, want er komt bericht dat er twee corjalen zijn omgeslagen! ‘pendant le grand montant’, in deze groote vloed.

Drie zaken dansen voor onze verlangende oogen: een tafel, een bad en een bed! Toch luisteren we met genoegen naar 't verhaal van oude dagen; onze oogen zoeken de kapel waar de Groote Vrouw zich sterkte.

Met medelijden hooren we, hoe nu 't Fransch bestuur de scholen van Manna en ook Manna zelf, voor de Soeurs gesloten heeft. Met haar belangrijke kolonisatieplannen heeft de Fransche regeering, Manna overgeleverd aan de weldadige invloed van libérés en déporté's.

En Manna had zoo schoon kunnen blijven.

Nu werken de Soeurs nog een weinig aan enkele wees- en kostkinderen; verzorgen de oude grond van de Zalige Moeder, waar gelukkig verschillende menschen nog werk vinden; zij bereiden nog de Rum de Manna, een distillatie die door de Soeurs uitgevonden werd in de tijd van de stichting. Dat is hun bestaan.

In Manna's huizen komen ze niet meer de menschen troosten en helpen. De kinderen van Manna genieten van de zorgen van 't Fransch bestuur. Alles is de Stichteressen uit de handen genomen, ‘vadertje staat’ speelt de lieve, maar kouwe bemoeial. De bannelingen die hij op Manna afstuurde

hebben er veel van de oude goede geest bedorven.

Wel houdt 't bestuur nog steeds het groote houten kruis in eere, d.w.z. het wordt steeds vernieuwd; ook staat er een buste van de Groote Stichteres op het zandplein voor haar kerk; maar dit lijkt allemaal meer op een bespotting.

We loopen nu even door de moestuintjes van de oude zusters; waar een déporté zijn werk doet; en baggeren dan met Père Puel door de stad Manna. Het gat Manna!

O, wat een rommel! Geen enkele fatsoenlijke straat te vinden.

Huizen van hout; en wat voor hout! Rot, krom, scheef, ingezakt, ongeverfd.

Geen frissche verf, geen luchtige galerijen, geen flink openslaande vensters, waardoor 'n tropenhuis zoo mooi kan zijn. Alles potdicht, en elk huis walmt z'n geurtjes door de kinderachtige raampjes en deurtjes.

Veel stukken van half afgebouwde keeten. Straten van zand om er een frisch voetbad in te nemen, heel wat goor uitziende menschen; de eeuwige Cayensche déporté-typen vind je ook hier; in een woord: erbarmelijk.

We kunnen niet begrijpen dat die beleefde douane aan de steiger, ons met zooveel galanterie Het passeeren, ons vrijstelde van invoerrechten met de gulheid van een grensbeambte, die alle moeite doet om reizigers en toeristen te trekken. Geen parkje, geen laantje, zelfs geen sierstruikje, geen bloem of plant aan ramen of balcon.

O, Mère Javouhey, als 't ook niet om U was, wat zouden we dan toch komen zoeken in zoo'n eenzaam en veracht plekje.

Zie, daar staan weer déporté's te loensen. Magere stakkers, die trekkebeenen naar hun ellendige 'nachthokken!'

Eén verkwikkend oogenblikje brengt ons deze avondwandeling. Midden in 'n saaie straat houdt Père Puel ons staande en wijst op het bosch aan den overkant van de rivier.

'Daar boven gaat de zon 's avonds zoo prachtig onder' zegt hij. 'Ah c'est magnifique, splendide!' 'Hier ga 'k iedere avond staan kijken'.

Let wel: iederen avond.

Dan ziet hij niet meer de armzalige boel en de ellende van Manna. De zon gaat onder!

Zoo'n standvastig enthousiasme bewaart dit priesterhart! Hij ziet in alles naar 't schoone dat opwekt.

We keeren terug.

De oude, lage kerk, in Bretonsche bouw van Mère Javouhey's geboortestreek, ze ligt rustig onder de donkere boomen, die ook haar klooster en schooltje troostend overschaduwen. Zij plantte die ouwe reuzen, dit is haar plekje, nu nóg.

Wij voelen er ons weer meer op ons gemak. In de gevel van de kerk noodigt een stralende remonstrans uit, tot trouwe en vurige aanbidding. Ondanks het Manna van nu.

't Is alsof Mère Javouhey's beeld nog spreekt: 'Komt hier, komt hier. Mijn slaven, zie wie hier woont en wacht'.

We gaan de devoot-duistere kerk binnen. Knielen in haar banken, onder de beelden die zij hier plaatste en aanbidden Hem. Jezus van Mère Javouhey.

Wat ook wegging, wie er ook haar stichting verliet, Hij is getrouw gebleven.

Als we eindelijk weer zitten in de bouwvallige woning van Père Puel, wordt er niet getalmd met een onstuimige aanval op de tafel. De beroemde tafia van Manna vloeit met de hartelijke welkomstwoorden van Père Puel naar binnen.

Maar we smaken hem niet zooals de Pastor.

'Petroleum is ook lekker' zegt er iemand.

Gelukkig maar dat de gastheer geen Hollandsche ooren heeft.

't Brood uit de déporté-bakkerij is heel wat beter, vooral met de beste saus die 'honger' heet. En daarna snuffelen we wat in 't armtierige verblijf van deze missionaris.

Alle meubels tot zelfs 't tafelgerief is van de commune of gemeentebestuur.

De prachtige eetzaal, is niets meer en niets minder dan een soort 'deel' van een boerderij. Bij gebrek aan stoelen zijn er schoolbankjes in gezet.

Aan de muur hangt een collectie ouwe vellen, van beesten door de Père geschoten.

Een serie hoeden in allerlei soorten maakt ons nieuwsgierig. 'Mes chapeaux' verklaart P. Puel[*)]. 'Pour la chasse, le promenade, le travail, les visites'

*) 'Voor de jacht, de wandeling, het werk, de visites.'

en dan nog een souvenir aan den oorlog, een sjako die hij in Constantinopel droeg. Die hoed voor de visites, die kan er alleen nog een beetje mee door. Een paar groote boomzagen van de priester-timmerman hangen er ook al. Wel ja, O.L. Heer was ook timmerman, waarom Père Puel niet? Een stelletje honden, mormeltjes die janken van de jeuk, van sika's in hun pooten, ze komen ons tegemoet gerold.

De goeie pastoor klopt ze op d'r buikje, knuffelt ze als 'n heete oliebol; een scharminkel van 'n katje moet er ook van lusten; wij vinden de beestjes geen cent waard, maar hij zegt: Ce sont des bêtes du bon Dieu. Hij gunt ze 't leven, als 't toch beestjes van de goede God zijn.

Dat pleit alweer voor de taaie levenslust van die eenzame priester. Als hij zoo van mormeltjes spreekt, wat zal hij dan niet getrouw blijven aan ellendige menschen, die, al hebben ze nog zoo hun leven verknoeid, toch zielen van Goddelijke waarde blijven behouden.

In de echte missie moet je geen comfort zoeken en daarom is in deze pastorie alles van 't zelfde, tot zelfs de onhandige badkamer toe.

Gelukkig maken de tevreden harten alles toch aangenaam. Zoo ook hier. Zoodra de Soeurs hooren dat we onze stijve botten in ongemak'lijke hangmatten te ruste gaan leggen, dragen ze alle ouwe matrassen bij elkaar, en hutje bij mutje op de vloer, zooals 'n kazerne op manoeuvre, zoo werpen we ons in de donkere afgrond van de slaap.

Woensdag 14 October.

Wie weet er dat we in Manna geslapen hebben? Behalve kromme gewrichten herinnert niets meer aan de onzalige tocht van gisteren. Wij zijn allen gewekt door de Paaschklokken, de Kerstklokken, de begrafenisklokken, de brandklokken, de groote de kleine, de zware, de fijne klokken van Manna.

Het gelui en geklingel, scherp, haastig en statig, van alles door mekaar, het is nog niet van de lucht, als we geeuwend oprijzen van de matrassen.

Een raadsel is 't voor ons kouwe kerels van Holland, om zoo maar op 'n gewone morgen te gaan feestluiden.

Wat er te doen is?

De Soeurs staan al om 4 uur op en luiden voor al hun oefeningen. De kerk doet tegen 5 uur 't zijne er bij; en, zei Père Puel: ‘'t Is vandaag plechtige lijkdienst, dat vereischt alle klokken op 't getouw!’

'n Raar idee. 'k Dacht: er is 'n ontzettend groot feest.

De kerk is tot onze verwondering, mooi gevuld. Doch alleen vrouwvolk. De katafalk staat te midden van 'n heele boel kleine kaarsen op kleine tafeltjes.

Ook al 'n rare stichtelijkheid.

Om 5 uur draaien er al 'n groot getal negermisdienaars door 't priesterkoor. Een loopt of zweeft boven 't tabernakel waar hij de heele kaarsenrij op 'n geheimzinnige manier weet aan te steken.

Wat 'n poppenkast!

Allereerst zingt nu P. Puel de heele doodenmetten af. Hij zit als een mooie abt, in z'n troon, onder de Fransche vlag.

Weer zoo'n rariteit; een vlag in kinderformaat hangt langs de sacristiedeur en steekt eigenwijs vooruit naar de eerbiedig flakkerende kaarsen.

's Lands wijs, 's lands eer, maar 't is een rare eer.

Na de lange, lange metten die toch rap worden afgezongen om beurten, met 'n koortje van meisjes die hun keel zoo goed mogelijk dichtknijpen, na die metten begint de plechtige lijkdienst.

't Duurt eerst 'n tijd eer er een nieuwe opstelling van de troep misdienaars verkregen is.

Onder de H. Mis blijven zij met de handen op de borst staan en knielen. Niet gevouwen maar zooals je in de schoolbank zit.

Ook al een rare methode vin' je niet?

De ‘Dies irae’ wordt verbazend plechtig gezongen. P. Puel gaat erbij zitten en zingt zooals ik het nooit in de kerk gehoord heb, maar wel op 'n tooneel waar je iemand hoort trillen en bibberen dat hij toch zoo - o - o - o - ongelu - u - u - hukke - hu - kig is.

Natuurlijk zingt P. Puel zoo eerbiedig dat wij in hem geen timmerman-soldaat-jager enz. terugkennen; en hij zal het misschien zelf ook mooi vinden die ‘Dies irae’. 't Is dan ook zijn schuld niet dat het zoo bespottelijk klinkt, maar van hen die die rare-snik-muziek gemaakt hebben.

Als onder het waardigste deel van de H. Mis

de muziek en zang van de lucht is, ben je werkelijk blij in ongestoorde rust en aanbidding weer op verhaal te komen. Dan ook knielen wij voor Hem met de Zalige Mère Javouhey en smeeken Hem in Manna te blijven.

Te blijven bij de weinigen die de Zalige Moeder getrouw bleven.

Hij doet het. Want er zijn huisgezinnen in Manna, van arme werkmenschen, zwarten en bruinen, die goed en gelukkig zijn.

Père Puel heeft allang het plan om er ons deze morgen na de H. Mis enkelen te laten zien.

Na de plechtige lijkdienst, is het statig ‘Libera’ bij de katafalk in de ontelbare lichtjes. Als de bewierooking en zegening is afgeloopen, komt er weer een heele verandering in de misdienaar-opstelling en P. Puel komt terug. 't Is uitstelling, het tabernakel wordt even opengezet, een lofzang, een rozenhoedje. Heel warm klinkt de schoone rij van groeten aan Saint Marie Mère de Dieu. Rap en toch eerbiedig.

Dan weer 'n lofzang, de zegen en 't Octoberlof is voorbij.

Geen wonder dat er voor zoo'n plechtigheid zoo feestelijk geluid werd; de zon staat al hoog en breed in de lucht als de ijverige priester ons goede morgen wenscht.

Laat er weinig menschen in Manna zijn die O.L. Heer liefde voor liefde geven, die weinigen doen het dan toch wel goed, want iedere morgen zijn ze

om 5 uur present en voor 't lang duren blijven ze niet weg.

Wat zoù het Mère Javouhey; Uw Manna zal blijven en Uw volk zal van uit Manna naar de hemel reizen. Want tien rechtvaardigen zouden Sodoma en Gomorra gered hebben, zou dan 'n kerkje vol volk vereenigd rondom de Redder der Wereld uw geliefde stichting niet redden kunnen.

Ja, vanuit de kerkdeuren schijnt het gewijde licht ver over 'n verlaten, ellendige streek;

> ‘het wonder, van de blanke Mis,
> waar d'avond laat, nog vol van is,’

vervult ook de meest beklagenswaardige plek op de wereld, Cayenne’ met al zijn troostelooze kampen en plaatsen.

Op onze eerste en laatste morgen in Manna brengt ons de pastoor bij enkele arme maar goede families, waar het er echt huiselijk uitziet; iets wat bij heel veel van onze volksjeugd in Paramaribo ontbreekt.

't Werk van de Zalige stichtte in Manna dus enkele gelukkige gezinnen en dat is de voornaamste blijdschap voor de H. Kerk in de missie.

Bestaat iets ellendigers op de wereld dan 'n mislukte familie, die geen gezins-, ouder-, broeder- en kinderliefde kent. Helaas hoeveel kleinen in Paramaribo zijn er, die daarenboven van hun ouders maar weinig weten.

Geen wonder dat Br. Bernard direct aan Pater Puel verklaart dat hij met deze arme maar brave en gelukkige gezinnen trotsch en blij mag zijn.

Wat zal de pastoor van 12 ambachten daarvan genoten hebben. Hij wil de force van z'n leven graag verslijten voor edele zielen.

Op de suikerrietvelden van de ouwe tijd kuieren we met Soeurs-landbouwsters en de Moeder rond. 't Groeit er welig.

De paadjes uit de tijd van de Zalige Merè, en haar kapelletjes op de hoeken van de velden, nòg zijn ze er.

Haar levensverhaal zegt dat de vreemdelingen niet verwonderd waren over de bloei van haar Stichting, want de zusters zetten toen iedere plant en stek, onder gebed en hemelzegen in den grond.

De beêhuisjes noodigen Manna nog uit om de zegen van boven niet te vergeten; maar van al die déporté's die nu in de velden werken zullen sommigen, die heiligen wel laten voor wat ze zijn.

'k Wou voor 'n lief ding dat de groote en kleine kinderen van de Zalige, nog tusschen het hooge wuivende riet liepen.

We trekken het.... suikerfabriekje binnen.

Oud en ouwerwetsch.

De molen, waar 't riet geplet wordt, moet door karbouwen geduwd worden.

Hij staat vlak voor de neus van die beesten. Droomerige grijze reuzen.

De groote, manshooge gistpotten van voor 100

jaar, staan nog voor de deur. Die zijn al vast vervangen door metalen ketels.

't Fabriekje, met stal onder één dak, is klein.

Wij lachen met 't dronkenmansbedrijf van rumbereiding, en ook de Moeder-overste lacht ermee.

Ze zegt dat de Zusters er geen druppel van drinken; we willen dat best gelooven.

Brutaal vragen we naar 't fabrieksgeheim van de rum de Manne, maar de overste zegt: ‘Al ga je op 't dak zitten, dan kun je het nog niet afkijken als we bezig zijn.’

Proeven dat mogen we; ook onze vier Indianen, die het allerhartelijkst vinden.

De Zalige Mère Javouhey, die er haar menschen een versnapering mee bezorgde, is misschien nu wel spijtig als ze ziet dat vreemde Manna-bewoners er tegenwoordig zoo'n misbruik van maken. Vooral de bannelingen die er hun verdriet in verdrinken willen; maar ze verdrinken hun beetje vreugde! P. Puel brengt ons naar hun kamp.

't Zijn er meest Arabieren. Ze meenen dat wij Amerikaansche toeristen zijn, en klagen en mopperen over de kost, de verdiensten en 't heele Cayensche hondenleven. ‘Te veel werk, te weinig eten. We moeten wel ziek worden.’

't Laatste schijnt waar te zijn. Verschillende magere, koortsige mannen liggen er op harde houten britsen. Ook een jongen van achttien jaar. Hoe vroeg heeft die zijn schoone toekomst verwoest, maar wat hardhandig ook is het Fransch bestuur, die zoo'n jongen al uit z'n vaderland wegrukt, zonder

kans er weer te keeren en z'n leven opnieuw aan te pakken.

'k Ben blij als we 't ellendige kamp weer uit zijn.

Wat biedt Manna ons nog voor moois? Onze pelgrimage is volbracht, we vertrekken; een dag eerder dan ons plan was. De allergedienstigste bruine keukenprinses doet nog eens haar best, vergast ons op ‘Kamerrokken, robes de chambres, ongeschilde gekookte aardappelen! Stiekum bereidt ze een koek voor onderweg, en vindt 't al even jammer als haar pastor dat we zoo vroeg weer heengaan.

Na een hartelijk afscheid van de dappere Père en de goede Soeurs gaan we scheiden, spijtig nagegaapt door boschnegers aan de steiger, die nu zeker weten dat ze nooit, die twee corjalen zullen te pakken krijgen.

Wonen die zwarten in Manna? Tijdelijk wel. Hun woonplaats is aan de Saramaca-rivier in Suriname. 't Gouvernement heeft hun de Manna aangewezen voor hun vrachtvaart.

Ze brengen balatableeders en houtkappers de rivier op, en voeren 't gekapte hout aan.

Vooral rozenhout. In St. Laurent moet een kleermaker wonen voor wie de boschnegers varen, en die zich schatrijk heeft gemaakt met rozenhout-exploitatie.

Deze boom is in Suriname nu ook gevonden; maar al lang geleden in de Cayensche bosschen. 't Is 'n kostelijke boom vooral omdat er 'n heerlijke olie uit bereid wordt voor parfumerieën; de zwarte schippers moeten wekenlang parelen om de deftige blanken

hun rozenhout-odeurtjes te bezorgen. De boschnegers hebben er wel 'ns 'n handje van, als ze ergens goed geld verdienen, daar te blijven, en hun heele familie in Suriname in de steek te laten. Maar daar heeft 't gouvernement toch een stokje voor gestoken. Adjossi, zwarte grapjassen, sta ons niet te begrinneken als koddige eksters.

Adieu, Manna en Mère Javouhey. In 1928 als uw Stichteres wordt heilig verklaard, dan zal de heele Katholieke wereld van U spreken.

De rivier is heerlijk, de warmte is over, niets herinnert aan de woeste kolken van gisteren. De Indianen worden er wat vertrouwelijker door. Josias legt nu en dan z'n parel over de knie en luistert naar onze gesprekken en grappen.

Wie zou er niet vroolijk worden, op zoo'n gladde rivier, breed rustend tusschen groen-gouden bosschen. Rijk, schatrijk is hier het tropengegroei, aan allerlei kleurspelingen. Het woud schuift z'n tooisel vooruit naar 't water en spreidt het open hoog en breed, voor de heldere oogen van de mensch die langzaam voorbij vaart. Pure edelsteenglansen vloeien langs het hemelblauw, over woud en mensch en water.

Het waait niet, 't zeil blijft opgerold.

We zullen dus in 't donker bij de Indianen aan de zee, komen. Wel hadden we graag gezeten in de schemering tusschen de ingies, die nu allen zeker thuis zijn, maar deze pleziervaart in de tropenavond vergoedt het rijkelijk. En dan, welke mensch heeft ooit alles gehad wat hij graag wou?

Om half zeven duisteren de hutten vaag voor ons op; de donkere zee bromt ons zachtjes tegen.

Gisteren kostte ons de Mannavaart vijf harde uren, nu hebben we twee lekkere uurtjes over z'n koele rug gegleden. Om het lage water, blijven we een eind van de modder en zandoever wachten op de tweede corjaal. Cornelis heeft er 't zeil geheschen en voor het stevig avondbriesje uit, scheert hij ons snel tegemoet, wendend als 'n vlugge meeuw.

Moeten we door de modder baggeren? Geen nood; onze vier vrienden grijpen de boot, rennen door 't water en schieten hem snel over het slijk, tot ver op 't zand.

Hun bruine beenen hebben ze gauw gespoeld en gedroogd.

De eerste hut waar we op af loopen wordt ons hotel. Heel 't kamp is al in rust; de roode vuurtjes gloeien in 't rond, onder ieder hutdak. Onze hotelchef wipt, over z'n vuurtje, de hangmat uit. In geen drie zinnen is 't zaakje voor mekaar.

We kunnen terecht in z'n keukenhut, een kleinere dan waar z'n heele familie te rusten hangt. De cassavepannen en bakkerij, 't potterijgerief staat er ons niet in de weg.

Door een zwerm muskieten heen sjouwen we onze bagage naar 't kamp.

Maar voordat we ons willen installeeren heeft de huisbaas z'n eigen matten al gerold, en trekt met vrouw en kinderen in 't keukenhutje en verklaart ons tot eigenaars van zijn woning.

Geen kind komt ons groeten, geen vrouw komt

ons vragen of we iets noodig hebben, in elke hut blijft 't rustig; niemand staat ergens te gluren, nieuwsgierig naar 't late bezoek.

Zelfs onze gastheer, als hij in z'n keukenkamp is, komt niet meer voor den dag. Zoo weinig telt hem z'n woning, dat hij er onbekommerd 'n vreemd gezelschap laat huishouden.

Vreemd, kort, krachtig, beleefd, gastvrij, royaal, schuw en toch vertrouwelijk, koud en toch hartelijk, eenzelvig en toch zich gevend, raadselachtig en toch eenvoudig zoo lijken ons deze indianen. Cornelis en gezellen taaien onze hangmatten aan de hanebalken.

We vinden een kokoelampoe; en nu zitten we al gauw in 't duistere hol rond 't wapperend vlammetje. Een flesch bier, een stuk brood, een plank en 'n stomp hout ziedaar wat 't hotel ons verschaft. Indianen-vertelsels daar denken we niet aan, al zegt er ook iemand dat zijn tomahawk geslepen is en z'n zwarte mustang buiten ongeduldig te trappelen staat!

We verwachten ook niet dat 't grijze opperhoofd ‘de Nachtuil’ ons plots zal komen verzoeken, aan de folterpalen plaats te nemen. De indianen van Point d'Isière houden van vrede.

Zoo rustig als 'n boerengehucht onder de sterrenhemel is het kamp.

Josias morrelt aan het muskietenvuurtje en kookt de rijst.

De zee zoemt, de cacaphonie van krekels en

cycaden en weet ik wat voor ongedierte, krijscht en kriept en triangelt in 't groote woud.

We zingen 'n deuntje, schommelend in de matten, loeren 'ns naar buiten, waar 'n donkere gestalte beweegt langs 't vuurtje, maar we brengen geen visite in de hutten, want de indianen-beleefdheid schijnt te zeggen: ‘Ieder blijve bij z'n eigen zaakje.’

Zou het wel allemaal waar zijn van die Roode Wolk en de wigwams in de steppen? Van die Winnetou en de lasso van Buffalo Bill? Waar hangen de bloedige scalpen, of hangt onze Roode broeder die hier niet te drogen in de nachtwind?

Als 'k rondloop schop 'k wel tegen onthoofde lijken.... van flesschen, en trap ik in sopperige resten van maaltijden. M'n zakmes trilt in m'n vuist, ik heb m'n vredespijp als 'n uitdaging expres leeggerookt; maar zelfs geen magere hond werpt mij de handschoen voor de voet.

Mijn medestrijders hebben zich vreedzaam neergehurkt rondom Cornelis z'n kookvuurtje en probeeren de vier schippers aan de praat te krijgen; 'k hurk ook bij en geef het op 'n indianenavontuur te beleven.

Cornelis vertelt dat de indianen dikwijls 's nachts uit d'r hangmat springen. Ze purken wat aan 't vuurtje en kuieren eens naar 't strand, om de stand van 't water op te nemen. Maar verder zwijgen onze kameraden als moffen; ze willen wel slapen.

Dus strekken we ons ook voorzichtig te rust, bezienswaardigheden immers heeft ons donker hotel niet; we zingen nog eens het ‘Ave Maris Stella’ waar

De pastorie van Père Puel in Manna, waar de Zalige haar eerste school had.

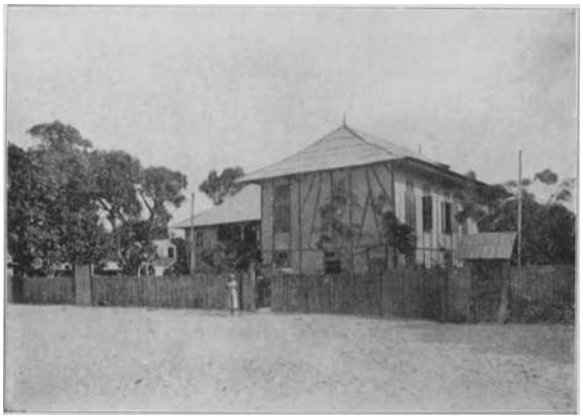

't Klooster van de Soeurs in Manna.

naar zeker 't heele kamp ligt te luisteren. Maar niemand komt geloopen.

'k Peins op het eenzaam leven van dit kampje op het Cayensche strand. Of New York in brand staat of dat de Japanners ten oorlog trekken, of in de Kerstnacht de klokken luiden of dat de Paus een nieuwe encycliek bezorgt. 't Jubeljaar eindigt, de revolutie in Europa dreigt, niets, niets van de wereld verandert hun leven. 't Is visschen en mandenvlechten, varen en jagen en liggen in de hangmat wat op hun scheurkalender staat. En 't is de zon, de zee en 't woud en de wind die hun dagelijksch nieuws brengen. Dat er een zeeschildpad gezien is en de jaguar gebruld heeft is voor het dorp een veel schokkender bericht dan dat de Amsterdammers 's avonds in de krant lezen van de Moerdijkbrug die ingestort zou zijn.

'Zeg, voorzichtig hoor, voor de vlooien en de ratten,' lacht Br. Bernard in 't donker.

'O, nou, die komen aanstonds als het licht uit is,' grinnikt meneer Wijngaerd, de meester van Albina.

'Dat ze komen, wat zou 't?'

Toch is 't lastig, na 'n uurtje van stilte waarin ieder getracht heeft de slaap te vangen.

Het hutje trilt in z'n gebinten als een van ons zich ongeduldig draait en opbonkt om de indianen-vlooien te verdrijven van bloedige steekwonden.

't Ongedierte, schijnt in stormaanval van de zandvloer op onze hangmatten te springen.

Gelukkig dat de slaap een stevige narcose is, die elke kriebel- en pikpijn onderdrukt.

In de nacht, turend naar roode vuurtjes en gele sterren, schommelend voor 't hutgat, in m'n dubbelgevouwen bed, overweeg ik of 't mogelijk is hier 'n schooltje te zetten. En dan gaan we hier wonen; eenzaam, en ver van de geweldige steden-wereld.

's Morgens fluit ik 'n deuntje, en uit 't stille kampje komen de kleinen aangekuierd; onder 't laag strooien-schooldakje hurken we neer en we leeren de dingen en de waarheden en ‘de vier punten’ die iedereen noodzakelijk moet kennen.

En 's Zondags corjalen we naar de Hoogmis in Manna.

We visschen de zee leeg, en verschalken de vogels, de slangen en allerlei gevaarlijke en nuttige gedierten. De tijgerval zetten we zóó fijntjes, dat al die bloedmonsters gesnapt worden.

We zwemmen in de zonne-zee en duiken naar portemonnee's die van de stoombooten vallen. Mijn indiaantjes zetten 'n cassave in de grond en we planten ‘banaantjes’ en... zoo gaan we door tot onze ziel van 't lichaam moet scheiden; natuurlijk mag 'k met m'n indianenschooltje zoo maar de gouden poort en de blauwe hemel in.

‘Teki joe presi, neem plaats’ zegt O.L. Heer dan tegen ons, ‘'t is hier voor U bereid’.

‘Hoe verheugd wij toen ontwaakten in ons hutje bij-ij-ij de zee!’

Kuk - kuk - kuu, ku, ku.

Hé, die haan is schor.

‘Dat komt van de zeewind’ zegt Br. Bernard die er ook wakker van wordt.

‘Of van de vlooien’ meenen anderen, die schrijlings in de hangmat zitten te krabben.

‘'k Denk van de honger, de ratten vreten hem alles op’.

‘Vannacht, moet er een rat op m'n koffer naast me geweest zijn’ zegt Mh. Wijngaerde.

‘O was je daarom zoo aan 't roffelen met m'n schoenen, 'k zei al, denk aan m'n horloge’.

‘Ja, ik was voorzichtig, 't ligt er nog’.

‘Gelukkig maar, want de stadsklok staat stil’.

Wat geven de roode heeren om tijd. Hun klok hangt aan de hemel, ze begint zoo juist te loopen. Met de eerste schemer, die maar 'n klein kwartiertje duurt, sjokken er al enkele indianen door 't zand, vrouwen er achter. Hun armen, schouder en beenen dik en fel beschilderd met *)rood smeersel. Sommigen beweren dat 't tegen muskieten is, anderen zeggen: ‘'t is voor ons, ze hebben toilette gemaakt’. Maar de indianen zelf zeggen niks niemendal. Nog geen ‘goeie morgen’. Ze beenen door zand en gras en modder naar de Manna. Zwermen muskieten vliegen op, rond hun voeten; maar ze slaan er niet naar of klappen niet op hun kuiten. De roode verf

*) Roekoe of Koesoewé is 'n roode kleurstof, uit 'n gelijknamige struik. Gemengd met krapa-olie gebruiken 't de Indianen als huidkleursel. Elk kamp teelt z'n roekoestruiken. 't Wordt ook als boter en kaaskleursel gebruikt

schijnt de muskieten toch te waarschuwen dat er ‘verboden bloed’ voorbij gaat.

De morgendauwtrappers stappen in hun corjalen om te gaan visschen of komen terug met manden vol cassave op den rug, die ze torsen aan 'n hoofdband, waarvan hun nekspieren spannen. Ze dragen hun déjeuner, diner, en souper dat ze gisteren aan den overkant uit hun grondjes trokken en 's avonds aan de Manna lieten liggen in hun booten. Aardappeldieven, cassavedieven bedoel ik, schijnen 's nachts niet te passeeren.

Met verwaaide haren en ongewasschen gezichten taffelen we langs 't zeestrand om 'n morgenbadje te gaan nemen; maar nergens is er zuiver zand. Na 'n uurtje modderen we terug, opgefrischt door een sjieperregentje.

Onze witte pijen lijken meer op vuile wasch, maar wat zou 't. De Koningin heeft haar bezoek toch afgezegd.

Voor 't keukenhutje poseeren we, want we willen 'n ontwerp voor een toekomstig schooltje meenemen. De kinderen van onze hotelhouder zijn zoo schuchter dat ze geen woordje zeggen. Een groot mooi plaatje nemen ze verrukt aan. Ze zullen het in de zak steken, 't volgend jaar Paschen, als ze bij Kreymborg zijn wezen ‘passen’.

In ons hotel is geen plaats voor 'n schilderijtje.

Nu, bij daglicht, terwijl we 'n stuk brood slikken, bemerken we in één seconde de schitterende luxe meubels enz. die er niet zijn. Een velletjeshond stoot z'n beenen tegen een gebroken pot, hij

ruikt kieskeurig aan 't wittebrood dat we voor hem op het zand-karpet gooien. Hij loenst ons tegelijk aan of hij achterdocht krijgt. ‘Hou je me voor 't lapje, ik lus alleen maar cassave-korstjes’ zegt ie.

‘Ksst, fort, leelijke vlooiendraak’.

En de first-class rashond rolt over 'n mand de hut uit. Er staan op 'n plank nog 'n paar kunstig gevlochten manden. Dat is de kleerkast en linnenkabinet van de roodhuid. Veel meer dan wat roode lappen zal er niet in liggen. Eenige kleibrokken liggen ook op 't schap. Die klei halen ze heel ver op de Marowijne; ze bakken er hun potten en kruiken van. Per ongeluk ligt er 'n email kookpannetje met 'n restje rijst tusschen andere kleikommetjes en potjes. Nog een mand met katoen pluis om hangmatten te maken, reepen bast voor sigaren te rollen, een plaatijzer waar cassavekoek op gebakken wordt en verder meen 'k geen kostbaarheden te hebben gezien. De kapotte flesschen links en rechts zeggen toch dat de indiaan wel wat kostbaar geld verdient met visschen of houtkappen. Wat hij dan maar in de maagbrandkast bewaart in de vorm van waardevolle dranken.

't Is jammer dat zooveel indianen sterven tengevolge van drankmisbruik. Van de blankenbeschaving hebben ze niet meer overgenomen dan: olielampjes, ijzeren bijlen en houwers, messen, een lange broek voor de tocht naar de stad Paramaribo en de Jenever.

Wij betalen onze hotelier; Cornelis vaart met de bagage naar de zeepunt en wij wandelen er

langs het strand naar toe. In een half uur; dat is wel merkwaardig want gisteren worstelden we twee uur langs de zee.

Aan de kale zandpunt zeilt ons nu Cornelis al gauw tegemoet. Josias krabbelt een tijd later ook op 't zand. Hij heeft geen zeil.

Wij vragen waarom hij onze sribi krosi's niet gebruikte.

Wel, Josias was te bescheiden. Nu pas vraagt hij ons of hij van een van de slaaplakens een zeil mag maken. Natuurlijk.

In een wip heeft hij van drie takken enkele lianen en wat touw een magnifiek zeiltje gemaakt.

't Is half negen en daar kruiven we de wijde zee op.

Soms moet er gepareld worden, maar overigens, 't vliegt er over. Stil zitten in de wankele schuit is de boodschap, meer dan eens snijdt de lange zeilboom van de andere corjaal door 't water.

Laurencie houdt met twee handen z'n roerparel, spant z'n borst, en nijpt met z'n teenen 't zeiltouw vast. Nu en dan viert hij of haalt hij aan, meest met z'n teen. We draaien midden op de Manna - en daarna de Marowijnestroom in zee, zoodat 't zeil lust heeft om om te klappen; maar Laurencies teenen houden ‘'n oogje’ in 't zeil. De verraderlijke zandbanken rennen we voorbij en erover.

Tot plots.

Cornelis z'n corjaal stopt in volle vaart. Als vanonder vastgegrepen, staat hij heel even te wapperen en te schudden.... dan rukt hij weer vooruit.

In stomme angst hadden onze vier reisgezellen de rand vastgegrepen.

Br. Bernard durfde niet omzien, maar toen hij 't waagde, zag hij Cornelis met openspalkende oogen staren. ‘Was er gevaar?’ ‘'k Dacht we gaan er onder’ zegt Cornelis. Ze waren pardoes op 'n stomp vastgeloopen. Gelukkig dat een plotselinge windstoot hen los trok.

Wij, in onze schuit, zien van dat alles niets, maar wel dat ineens Laurencie ons laat draaien, op 'n wenk van Josias. Ofschoon Cornelis heel ver van ons af is, heeft Josias hem toch hooren zeggen: ‘Wan stompoe de djaso’. ‘Daar is 'n stomp’. Een sprekend getuigenis van 't beroemd scherp gehoor der indianen.

Tegen tien uur malheur aan boord.

't Zeil staat te nijdassen, Laurencie wil hem tot de orde roepen; hij vertikt het en krets.... kapot.

‘Kom ons halen’ zegt Josias, zoo gewoon alsof hij 't tegen ons zegt. Toch heeft in de verte Cornelis het verstaan, draait nu en is spoedig bij ons.

Door hem op sleeptouw genomen, gaan we, als met 'n treinvaartje, recht op Galibi af, aan de Marowijnepunt.

Om 12 uur, in de volle hitte stappen we er aan wal.

Juist trekken de kampjongens met pijl en boog op vogelvangst uit.

We bezoeken 't schooltje. 't Is een flinke stroohut, door Cornelis gemaakt.

Palmplantjes en struiken groeien door de vloer

onder de schoolbanken. Een schoolbord, wat krijt en leien, ieder een boekje en de heele schoolinstallatie is volledig. Naast 't klaslokaaltje zijn twee hutkamertjes waar de meester woont en slaapt onder 't zelfde schooldakje. Woest bosch, ijzerachtige rotsgesteenten en de breede rivier dat is de omgeving van dit rustig schooltje.

De kinderen, komen schuchter naderbij.

Een meisje laat ons haar kunst zien van de lipspeld binnensmonds met de tong door het lipgaatje te werken. Je weet wel, dat is de sikaspeld.

Terwijl Josias in 't kamp 'n zeil gaat leenen, maken wij enkele foto's van deze eenzame oeverbewoners. De vader van 't gezin ligt met verstuikte pols in de hangmat. Naast z'n bed, aan de paal, hangt een rozenkrans. Hoe treffend. Zooals bij jullie aan 't wijwatersvaatje in de slaapkamer, hangt dit teeken van Marialiefde in deze povere hut, aan de hangmatpaal.

Hoe armoedig ook alles is, toch bewijst deze rozenkrans de innerlijke zielsrijkdom van menschen die bidden.

Op 'n soort zolderverdiepingske schommelen enkele kleine hangmatjes.

't Is indiaansch kinderspeelgoed. De poppenhangmatjes van de meisjes. Kleine mandjes, bankjes, boog en pijltjes, door kinderen gemaakt hoort bij 't prettig speelgoed.

Deze eenzame hut kent familievreugde. Hier verlangt men geen stadsweelde en vermaken. Ook al spreken de vrouwen en de man niet tegen ons,

we raden hier toch, de heerlijke uitslag van 't werk van 'n missionaris.

Wie zou er niet vragen aan O.L. Heer om alle eenzame Boschbewoners, Indianen, Woudnegers, Eskimo's, Chineezengezinnen en Vuurlanders en tentbewoners van de Sahara zóó gelukkig te maken als deze Marowijne-indiaan. Een arme stroohut, een rozenkrans aan de paal, en later de hemel, Franciscus van Assisië zou er van blijdschap om schreien.

Voor de hut brandt een kruidenvuurtje. ‘Misschien, zegt Br. Bernard, is dat iets bijgeloovigs en denken ze de zieke vader door de rook van de kruiden te genezen’.

Och ja, hoeveel menschen in Nederland zijn er óók die van 't ouwe bijgeloof nog wat over hebben. Die bang zijn voor 'n blaffende hond in de maneschijn of eerbiedig een geluksei bewaren dat de kip op Witte Donderdag heeft gelegd?

De kinderen, de vrouwen, moeder en dochters, ook de zieke papa krijgen allen een mooi groot plaatje. Dat komt in de hut te hangen als een kostelijk schilderij.

't Is goed half één als Josias z'n zeil klaar heeft.

In 't begin schieten we lekker op met ons groot indianenvaandel.

Maar dan komt de misère. Natuurlijk. Iedere dag immers heeft de zijne. 't Is windstilte, rukwind, regen, hitte, weer wind, geen wind, stortregen, 'n bootlek, enz. enz.

Zelfs Laurencie en Josias beginnen te zuchten. Cornelis ligt al weer ver achter ons.

Plots als 't weer lang bladstil is en onze corjaal zich ligt te vervelen, toetert er op eens een krachtige roep langs de oeverbosschen. Zou Cornelis ons roepen? Is er wat te doen?

Josias kijkt naar de lucht.

Luistert naar de zeekant. En hijscht weer 't zeil. Hij ruikt wind!

O neen, mis manneke. Hoofdschuddend springt hij weer op z'n plaats en begint hard te parelen.

Maar waarom toeterde Cornelis?

Thuis vertelde ons Br. Bernard dat hij 't hem niet wou vragen. Cornelis zou zich voor de fraters geschaamd hebben. Want.... hij riep de wind! Dat is zoo de gewoonte van de indianen. Als 't niet waaien wil toeteren ze de wind wakker!

Een ouwe trompet is dus onmisbaar bij de uitrusting van 'n indianenboot.

O, die simpele natuurkinderen! Lach je?

Maar wat doet een geleerde H.B.S.-er die kieper is van Nederlandsch Elftal? Bezweert hij de bruine draak niet, buiten z'n goalhuis te blijven waar een gelukshaasje voor de deur op wacht staat? Europeesche heidenen zijn geen haar beter dan pasgedoopten heidenen van Guyana.

Zeer smerig, doornat, krom van 't zitten na die drie saaie en heete middaguren draaien we voor Albina naar de steiger.

't Zou wel een wonder zijn als er nog niet eerst 'n malheurtje moest gebeuren.

Terwijl we voor 'n harde wind snel draaien, rukt hij 't zeil weer kapot, plotseling. 't Lijkt of we

in de haven nog verdrinken moeten. Gelukkig komt er ook nog een stortbui bij; geen mensch aan de oever komt kijken naar onze feestelijke thuiskomst.

Pater Austermöller lacht smakelijk met het bedropen, verdronken gezelschap dat in z'n mooie pastorie overal sporen achterlaat op trappen en vloeren.

‘En is 't goed bevallen?’

‘O, uitstekend’!

‘Dus je gaat 't volgend jaar weer?’ lacht hij.

‘Nee, nee, eene keer Manna zien is mooi, maar ook genoeg’.

Hij blijft maar staan lachen; 't is ook koddig voor hem, want hij wist wat Manna was en vergelijkt er de moeiten mee die wij gedaan hebben, om er te komen.

'n Missionaris moet plagen; kan hij het de duivel niet, dan z'n vrienden maar.

Toch blijft het 'n onvergetelijke reis voor ons.

Vrijdag 16 Oct.

Wie wil er de deur uit? Niemand? Twee corjaaldagen gaan je niet gauw uit de kleeren. Dus rusten menschen, zegt onze beste gastheer.

Wij hebben ook nog tijd genoeg om de rest van Albina's omstreken te verkennen, want uit Paramaribo kwam 't bericht dat de boot een week later komt. 't Gaat hier niet als in Holland. In de rustige tropen wagen ze het wel de reizigers al den tijd te geven om te vertrekken.

‘'k Zit er mee opgeschept’ zegt de pater, ‘maar

'k heb m'n plannen al zoo ver klaar, dat je je niet vervelen zult. Wat de proviand betreft, die zal ons Sint Laurent verschaffen'.

Deze dag en ook de Zaterdag helpen we de bezorgde Br. Bernard, zijn drukker werk aan de kant te krijgen.

De gansche dag draaien de indiaansche kinderen om de pastorie, en klampen ieder aan die zich op de schoolplaats laat zien. Daar krijgen ze wat les van 'n oude eerzame neger. 't Zijn kinderen van kampjes in de buurt. Met 't valwater parelen ze zelf naar school, leeren gebeden, liedjes, krijgen wat godsdienstig onderricht, leeren ook de getallen op de manier van 4 en 3 is 43; maar 3 en 4 is 34. Eten verder hun buikje vol aan de rijst met visch die Br. Bernard verschaft, en varen met de vloed 's middags weer terug. 't Is de handige kleuters best toevertrouwd op het breede water.

's Zaterdagsmorgens trekken we een boschkreek in, vlak bij Albina. 'n Verraderlijke kreek. 't Is al lang droge tijd, en nu versperren boomstammen en takken de weg op het donkere water. Als we merken dat het eb wordt keeren we dan ook maar gauw terug. We mochten eens gedwongen zijn een uur of zes in 't bosch te moeten blijven; zitten in de boot! Want je weet al dat de maagdelijke wouden geen wandelbosschen zijn.

IV.
Op water en boschwegen.

Maandag 19 Oct.

‘Ziezoo, lang genoeg geluierd heeren; we moeten er weer op uit’ zegt Pater Austermöller. ‘En jullie hebt mijn H. Mis en Lof weer zoo schitterend opgeluisterd dat 'k je als tegenprestatie een prachtige tocht aanbied’.

Naar Ile Portal. Op enkele uren van Albina ligt in de Marowijne dat reuze-eiland, 18 K.M. lang, 300 M. breed.

In de beruchte verhalen van ontsnapte bannelingen, wordt het genoemd als punt van vertrek. De déporté's werken op dat eiland in de houtzagerij en de suikerfabriek. 't Schijnt dat ze bij het houtkappen of 't werk in de rietvelden, er dan meermaals het bijltje bij neerleggen om te gaan kuieren.

Een gedienstig heer leent ons 'n stevige roeiboot van de balata-compagnie; we nemen een indiaan als stuurman. Zeven pootige parelaars schieten de Marowijne op en de behendige indiaan draait ons langs gevaarlijke hoeken en om ondiepe plaatsen heen.

We kijken of we het schoolschuitje van de kin-

deren tegenkomen: niets te zien. Ze zullen nog in hun kampje zijn. We leggen eraan; ook om werk te vragen want de boot is leelijk lek.

Een indiaansche mevrouw schudt nee, nee, als de Pater vraagt om touwwerk.

‘Zijn de mannen dan thuis’.

‘Nee, nee’, schudt het boschvrouwtje verlegen.

‘Natuurlijk, ze wil het niet geven, eigenmachtig over het mannengereedschap beschikken dat durft ze niet’.

Ze heeft gelijk; dat vindt de Pater ook.

‘Waar zijn de kinderen’?

‘Na skoro, naar school’.

‘Ah, die ganneffen, dan hebben ze zich zeker verstopt’ lacht de Pater, ‘ze zijn met de boot in 't oeverhout gekropen; achter die dichte struiken zie je ze niet’.

Het kampje is nog armzaliger dan dat aan de Manna. Drie scheeve hutjes, droog gras, verbrande boschgrond en 't woeste woud, als een dreigement rondom die onbehouwen menschelijke woonplaats.

‘Och ze zijn van alle zorgen vrij, ze hebben niemand en niets noodig’.

Achter een van de hutjes vinden we toch een indianenkerel. 'n Forsche vent; voor z'n hokachtig hutje zit hij op 'n laag bankje te vlechten.

De Pater raadt gauw dat hij ziek is. Zijn been heeft verraderlijke vlekken.

‘Hoelang zit je hier al, kun je niet werken, ga je niet het bosch in?’

‘Nee, al drie maanden niet’.

‘Komt de dokter?’

‘Nee’.

‘Ga jij er naar toe’.

‘Ik kan niet’.

‘Brengen ze je niet’.

‘No Padri’.

We groeten den kerel vriendelijk en gaan.

‘'t Lijkt wel melaatschheid Pater’.

‘Ja; maar dat zou toch zeldzaam zijn. Want indianen krijgen die niet. Die ziekte hebben de slaven uit Afrika meegebracht. Zoo'n kerel is er nou ellendig aan toe. Nou ondervindt hij al de nadeelen van het eenzaam boschleven’.

‘Wat gek om geen dokter of de Pater te waarschuwen!’

‘Ja, zoo zijn ze, rare sfynxen. Maar ik zal er de dokter toch 'ns op af sturen’.

We stappen weer in; de zwaarsten achterin, dan loopt het water niet zoo snel naar binnen. Terwijl we bezig zijn, schiet het schoolbootje uit het oevergroen. Een paar groote jongens en meisjes en wat bewaarschoolgrut.

Ze zwaaien jolig met de parel en schreeuwen van pret, want ze hebben al die mooie eerwaarde bakra's fijntjes gefopt.

De pret wordt nog grooter als ze zien dat ze gefotografeerd worden en dan nog mee mogen naar Ile Portal. De kleinsten worden onder heftig protest aan wal gezet; één van onze fraters springt bij 't indianenvolkje in de schuit om er de moed in te

houden, en dan vooruit. Hoerah!! Ze schieten ons voorbij.

D'r moet weer ‘streh botto’ gehouden worden. Lang blijven ze ons niet voor, we halen ze in en na een tijdje blijven ze ver achter ons. Ze kunnen wel eventjes forsch opschieten, maar die magere kampkinderen hebben geen macht om lang vol te houden.

Tusschen enkele groote beboschte eilanden draaien we naar Ile Portal. De Pater is ongerust, want 't schoolbootje is nog heel ver af, als wij allang aan de houtwerf zijn afgestapt.

Veel is er niet te zien. Magere, ruwe kerels, zwoegen en torsen om Frankrijk het hout, de suiker en de rum van Ile Portal te bezorgen. 't Vaderland heeft ze uitgeworpen; in hitte en honger krommen ze zich om 't lieve Vaderland te dienen, in het ver en veracht Cayenne.

De directeur, vriendelijk, maar overladen druk, geeft korte aanwijzingen. In de distilleerderij is een verroest plaatje van het H. Hart tegen een paal gespijkerd. Bijna onherkenbaar. Wie van die kerels, wier schouders, borst en beenen vol geteekend staan, zal nog hopen en verzuchten als hij langs deze paal komt? Zou er één moordenaar onder hen, opzien tot Hem evenals die gelukkige boef die zuchtend van liefde. Zijn Borst zag hijgen en Zijn Hart zag bonzen.

't Is te hopen; want, werkelijk, zou men op staande voet al die trieste tronies willen zien lachen om vrijheid en engelengeluk.

De kerk van de Zalige Anne Marie Javouhey in Manna.

Op 't kerkplein haar buste en het houten kruis, dat door haar werd opgericht op de landingsplaats bij de stichting van Manna.

't Oude Suiker- en Rumfabriekje van Soeurs in Manna

We keeren van de fabriek naar de steiger om eens te zien naar onze vacantiekinder-schuit, Op zij, voor die trolly. Traag, deinen karbouwen hun zware koppen en spannen hun buiken voor groote boomvrachten.

‘Hoe zit 't, komen ze onderhand?’

‘Willen we ze tegen varen Pater?’

‘Ja’.

Maar de indiaan, onze stuurman, geeft de verzekering dat ze wel komen zullen.

't Duurt niet lang meer, of daar komen ze juichend aan. Zelfs onze Fr. Jacobus heeft er de moed niet bij verloren.

‘Oh, ze waren gezellig, zegt hij, ze lachen, luierden, kletsten en spogen weer 'ns in de vuist om 'n tijdje hard aan te trekken; ze maakten er een lolletje van’.

Ze zijn niet gekomen om nu de zagerij en fabriek ook eens te zien. Wat kan 't hun schelen al die roezemoezige smerige rommel en giststank en mottige zure houtlucht. En op die boemans van déporté's hebben ze het heelemaal niet begrepen. Die rasvijanden van eenzame rustige boschkampjes.

Nee, nee, onze vroolijke roode bende heeft een lustige roeitocht gehad. Lang, maar lekker. Wat zou 't, er drie of tien uren langer over te varen; in de stille tropenwouden en op de droomende reuzen-rivieren heeft men larie aan een maand tijdverlies. Een jaar is hier een dag waard.

Nou blijven ze liefst in de schuit liggen, om moppig te gekken over al die zotte beweging van

blanke geldzweeters. Of ze klauteren over boomblokken en drijvende stammen. Ter eere van het deftig directeurshuis bij de steiger hebben ze nog 'n paar lappen en kleeren aangetrokken en wachten nu, wat de volle lach van de vroolijke Pater over hun koppen zal rondstrooien.

't Komt. Pater wou 't betalen, maar de goeie directeur geeft 't voor niks aan die jolige boschsnuiters: Brood, lekker dik brood en 'n zwaar pak chocola.

Kolossaal, dat is bij ons in de stad van drie hutten en 'n vuile hond, niet te krijgen. De filiaal van Jamin is bij ons afgebrand. ‘Sam, loekoe na switi soekrati’! Kijk toch, die zoete chocolade.

We laten de snoepers hun schranspartij; de directeur noodigt ons uit in z'n frisch, mooie woning. 't Lijkt 'n groote open binnenkamer, en 't is 'n ruime buitengalerij, waar we zitten. Nooit zag ik zoo'n luchtige tropen woning. Zit je nou binnen of zit je nou buiten, je bent midden in huis en je zit, links, rechts en rondom nog vrijer dan in een Hollandsch prieeltje.

Een praatje, 'n glaasje; de beleefdheid heeft 't zijne gehad, gastheer en mevrouw zetten ons aan de deur; we zeggen ook Ile Portal adieu, om 't misschien voor eeuwig niet meer te betreden; en dan trekken we af met een schaterlachende kinderschuit langs zij.

Ze trekken gewichtige snoeten en ieder van de troep zweert: Overwinnen of sterven. Ze schuimspanen als gekken, dat de korte parels zwiepen en

schreeuwen als uitdagende boscheksters. Ha, la 't is koddig, 'k zou 't wat minder aanleggen, de Marowijne is zoo allemachtig breed!

No, no, ze zullen starten; spurten als haaien en racen als een gauwke.

Aan de steiger lacht de directeur. Een zware lach. Zijn zeldzame lach, waar hij immer over boeven regeert. En de keidroge harten van armzalige déporté's zouen ze vloeken of zuchten? Op zooveel kinderlach ineens, en gouden blijheid?

Onze partners beginnen te lippen als ze hun onverwachte voorsprong zien korten.

Geen nood; aan 't eind, na zooveel uurtjes hebben ze 't toch gewonnen en stappen fier af aan hun kamp. Adjossi roode broeders en zusters in miniatuur, wij scheiden, blij met 't gelukkig verlies van de strijd.

Nog 'n half uurtje parelen en we zijn ook thuis.

Br. Bernard schuift ons een stoel toe, noodigt ten maaltijd en vraagt lachend of we ook Rum d'Ile Portal lusten.

'Nou ook wat moois' foetert de Pater, 'Portal gezien en geen rum gehad'.

Maar hij heeft er net zoo min spijt van als wij, want de geest van een jolig indianenvolkje is kwieker als parelende wijn of stoere rum.

Dinsdag 20 October.

Luitenant Weyne, de Commissaris van het Marowijnedistrict noodigt ons uit tot een tocht over zijn boschweg. We zullen tot de achtste K.M. loopen,

want de heele weg 16 K.M., aftippelen, is voor ongetrainde loopers onmogelijk. Heen en terug tenminste op één dag. Want behalve de heuvels, het mulle zand en de zwampen dwingt de snel komende hitte om met minder tevreden te zijn. Luitenant Weyne is echter een geoefend boschlooper, die in de wouden en bergen van Borneo z'n sporen al verdiend heeft.

Waarom deze weg aangelegd werd, weet je. 'k Heb je toen ook het ruige maagdelijk woud laten zien. Langs zwaar en wild begroeide ravijnen, altijd maar dwars door geheimzinnig woest woud, komen we ten leste aan de zwampen, waar 'n zestigtal gestraften, Javanen en Mulatten uit Paramaribo worstelen en wroeten. De weg er door heen is nog niet veilig. Een meter hoog liggen boomstammen waar je wiebelend, zwaaiend en steunend op 'n stok overheen balanceert. Negers en Javanen loopen er over heen als 'n kat over de daknok. Maar voor onze zware schoenen is 't geen houvast. Een half uurtje lang spannen we onze oogen en zenuwen in, om kordaat alle modder en plassen en waterstroompjes te passeer en. Hier en daar struikelt er een; gelukkig breekt niemand z'n beenen of rolt languit in 't water. Nog minder dan voetje voor voetje, en met de vingertoppen steunend op dunne takken, die noodleuningen voor noodbruggen zijn, zoo sukkelen we verder. O wee als de boomstam nog rolt ook, dan eerst voorzichtig naar evenwicht van beenen en brug gezocht.

Aan alle moeiten komt een eind. Onder de

stroodak-loods, in der haast van palmblad in mekaar gezet, wacht ons rust en herademing.

De werklui slapen en eten hier in 't woud, tot een volgende ploeg hen aflost. Van tijgers en slangen zijn ze niet bang; de hangmatten hangen anders nog geen halve meter boven de grond zoodat ze gemakkelijk zoo'n beestje op de schoot kunnen krijgen in hun slaap. Maar muskietvuur en lamplicht houdt alle ongedierte uit de buurt.

De menschen in de tropen hebben toch heel wat minder te stellen met huisvesting dan in Holland. Hier is de hoofdzaak, zorg voor een dak; dan blijft regen en zon van je bol af en voor de rest: laat de heele boel maar waaien. Liefst nog aan alle kanten; hoe meer wind hoe frisscher.

We nemen een voetbad in de koele Wanekreek die hier de zwampen voedt; en we nemen een keelbad in Hollandsche bierflesschen en na een praatje over de toekomst van de woudweg is 't tijd om terug te beenen.

Konden er nou maar auto's rennen door de wildernis dan zou ons de zon niet in de nek grijpen. Na 'n half uurtje moeras-gymnastiek staan we al in 't zweet als 'n paard. In vinnige hets, brandend als vuur, droogt 't frissche gesprek uit en alzoo trekt de heele troep zwijgend zijn loode beenen mee. Dat is nou maar twee uurtjes; stel je voor dat je dagen achtereen je loome lijf door de zon moet sleepen.

't Is Warempel geen wonder, dat al het tropenvolk zoo dof en peploos sjokt en praat en staart.

Waarom scheld je de Oosterling en Afrikaan

voor lui uit? Omdat jou elke bruine jongen zoo lijzig aankijkt? Omdat die Indische jongen die jij kent, zoo fluweel-donker van huid en van hart is?

Kom 'ns met frissche kouwe hersens uit Hollandsch polderland, naar de tropische velden en bosschen. De scherpe beits van je hart verschraalt er, je zult je werk spoedig tam aanzien en je kracht meer gaan zoeken in het taai-lijdzame aanhouden dan in het snel-zekere aanpakken.

Het lood in je hoofd zal je de macht van de zon doen voelen.

Een forsche wandeling op een oerwoudweg geeft je eerbied voor alle indianen, Javanen of Negervolk dat z'n brood zoekt en eet ‘in het zweet van hun aanschijn’.

Op deze wandeling in het woud zie je ook dat de man in de tropen alle overbodig werk nalaat. 't Gekapte hout de gevelde boomstammen, de zware boomstronken laat hij netjes langs de weg liggen. 't Zou me een reuze-karwei zijn om piekfijn langs zij de weg af te banen en 't geboomte weg te sleepen.

Zoo doet de man op z'n zaaigrond ook. Hij kapt een stuk bosch en brandt het plat, zaait in de kuilen en tusschen de wortelstronken, trekt geen voor, hij egt niet en hij paalt z'n zaaiveld niet af. In de grilligste vormen kun je de kostgrondjes vinden langs en in het bosch. Moet hij naar z'n kostgrond varen, dan zal hij de neergesmakte boomen die in de donkere boschkreken hem de weg versperren, niet opruimen, wegsleepen of afbranden. Wel

nee, hij kapt een stuk uit de stam, precies zoo groot dat zijn corjaal erdoor kan. Wie volgt met een grootere corjaal moet er dan maar een stuk bijkappen. De kruin en de takken, nou ja, zoolang als ze hem de oogen niet uitsteken, laat hij ze liggen tot de heele houtrommel gaat rotten.

Geen overbodige fraaiheid, ordelijkheid of levensgemak; dat eischt maar nuttelooze krachtsinspanning.

Eveneens verzorgt hij z'n erf en woning, z'n straatje. Gaten, kuilen, plassen, hoog onkruid, recht en mooi gebaande paadjes, wat kan hem het allemaal schelen. Leven en eten is de hoofdzaak, voor de rest zou je je dierbare kracht maar verknoeien en uitputten in ‘het daverende zonnegeweld’

'k Geloof dat dit grootendeels verklaart de opvallende slordigheid, nonchalance en onzindelijkheid van tropische steden, dorpen, kampen en huizen.

Een mooie leun- of ligstoel in je kamer bijvoorbeeld, poeha; je hebt je vloer en je buik - leg die tegen mekaar dan kan je al 't andere gestolen worden.

Zoo is het in Paramaribo heel gewoon als je in een net huisje, een paar nette menschen lang uit op de vloer ziet liggen; de moeder buiksgewijze voor het deurgat ziet, loerend naar het gezellig straatspektakel.

Maar, 'k kan zoo overal wel een praatje aan vastknoopen. Laat 'k zeggen dat we doodop in Albina terugkwamen.

Woensdag 21 October.

Vandaag gaan we bij de Chineezen in St. Laurent de noodige levensmiddelen inslaan. 't Is alles blikjes en nog eens blikjes wat de pot schaft voor Europeesche magen. Hoe ver hebben ze het gebracht in de kunst van conserveeren; maar je moet niet vragen of je de ouwerwetsche Hollandsche koolsoorten nog uit elkaar kunt kennen als je ze geconserveerd opdischt.

Een geconserveerde kers of perzik, 't is ook al net 't zelfde: zonder smaak. Afin, 't eet toch en de verbeelding doet de rest.

Natuurlijk hebben de ‘abbé's of marabouts’ veel bekijks van de slenterende bannelingen die wel vaak hun pastoor Père Barrière met een kaas over de straat zien loopen, maar niet gewoon zijn aan een troepje winkelende ‘witheeren’.

We maken 'n visite aan de eenzame Père Barrière. Hij heeft 't druk. Z'n kok, die tevens huisknecht en portier was, heeft hij op straat moeten zetten. Wegens overmatige dranklust! Voor 't dilirium dat hem nu de dood bezorgt, schijnt de kerel evenmin bang geweest te zijn als voor de moord waarvoor hij in Cayenne boet.

Alle waarschuwing van den goedhartige pastoor, bij wie hij als libéré een zeldzaam postje had, heeft niet gebaat. Dilirium en de dood? In Cayenne staat het immers fatsoenlijk, met Fransche nonchalance de dood uit te fluiten.

Wat kan de verstarde booswicht diep afzakken en op z'n steenen hart het goede verpletteren.

Het is geen dapperheid, met de sigaret op de lip naar de guillotine te stappen. Ook de moordenaar aan de linkerzijde sloot spottend zijn lippen en verwenschte den andere die woorden van zegen hoorde en het Paradijs zag.

Père Barrière heeft ter dood veroordeelden voor willen bereiden die de duistere eeuwigheid liever vandaag dan morgen ingingen.

Een vorig Pastoor van St. Laurent schreide zijn droefheid uit op de pastorie van Albina, toen hij terugkwam van het schavot. Zijn penitent, van wie hij meende dat hij goed voorbereid was, trok op het laatste oogenblik een verborgen mes en stak z'n vijand, een surveillant overhoop. Toen liet hij zich onder de valbijl binden.

Het moet voor Père Barrière een troost zijn als wij hem belangstellend vragen naar z'n stervende kok; voor wie hij toch ook z'n best gedaan heeft om hem op het rechte pad te houden.

We houden de goeie pastoor niet lang op, want hij moet z'n huis schoon houden, vegen, koken, enz. enz.

Pater Austermöller stelt voor om bij 't teruggaan even langs St. Louis te varen. Een klein uurtje de rivier op.

d'Armandville, een nette neger die in Albina wacht op Pater Morsink om hem naar boven, naar de boschnegers te brengen, hij heeft er niets op tegen. Een paar uur roeien in de zon deert hem niet. Want hij komt van dagen ver, drie vallen over, waar hij woont. Pater Morsink hoeft hem maar 'n

briefje te sturen door een boschneger en hij komt afgezakt naar Albina om hem af te wachten. Dat zijn pas degelijke Christenen, een steun voor de missionaris.

Nu parelt hij ons langs de Cayenne-oever naar St. Louis, het melaatschen-eiland.

Van Albina af zie je het liggen, ver weg, als 'n rustig groen boschje in de breede Marowijne. De mooi-ronde kruinen van de manjaboomen branden met groengouden gloed, witte vlekken van huisjes verbergen er zich in.

Maar nu we dichtbij komen blijkt het gevreesde eilandje een zandheuveltje, rotskeien rondom in 't water, weinig boomen en 'n straatje vuil gele woningen.

Enkele mannen staan aan den oever. We varen zoo dicht mogelijk naar hen toe; een kort vriendelijk praatje is voor die ongelukkigen een heerlijke gebeurtenis. Gretig nemen hun misvormde handen alle sigaren aan, die we op 't oogenblik bij ons hebben.

Aan wal gaan is verboden. Zelfs mag men eigenlijk niet met een bootje langs de oever liggen. Maar er is op het oogenblik geen surveillant die ons wegstuurt.

Een van de zieken, met akelige ooren en blauw vlekkig gezicht, vertelt dat hij in Suriname geweest is, op het gouvernements melaatschenoord ‘Chatillon’. Nadrukkelijk verzoekt hij, Pater Dieben te groeten, die daar voor hem zoo goed was.

Wat bitter is hier alweer het leven van deze

leprozen-déporté's. De strafkolonie zet zijn zieken hier op dit eiland, alleen, troosteloos. De priester mag ééns in de maand komen. Nu en dan brengt een corjaal het noodige voedsel. Zonder gezelschap, verpleging, amusement, slijten zij hier hun droevig bestaan. Is er op de wereld een plekje, meer veracht dan dit groene eilandje?

De Staat en de rechtbank stootten de misdadigers het land uit, naar 't gevreesde Cayenne.

Cayenne zelf stiet de verachte zieken op dit eenzaam eilandje. Niemand wil hun zelfs als mensch meer zien. De surveillant bijt op z'n tanden en vervloekt de vervelende diensttijd en plicht op St. Louis. De weldaad van de roeier die eten brengt, en haastig terugkeert, gelijkt heelemaal niet op de barmhartige liefde van Frankrijks Heilige Koning Lodewijk.

Wat zou zich de wereld bemoeien met zieke misdadigers in verafgelegen oord. Zij wil hen nog dragen, tot aan de Dood; maar meer ook niet.

Weet je dat er in een Fransch dorpje een gelukkige jongen was, die lustig leerde, speelde en werkte. Z'n vader lachte als hij hem aan z'n hand had en z'n moeder bad voor hem. Z'n Eerste H. Communie was een Engelenfeest.

Die jongen werd jongeling, man en werkman.

De heilige vreugd van zijn jeugd lag begraven in z'n donkere ziel, die boos de dagen van z'n leven begon aan te zien.

Toen werd hij slecht; zijn dorp vreesde hem.

Hij viel; 'n ellendige misdadiger. Politie en rechter verschrikten hem met boeien.

De dag van zijn overtocht, naar het land van duistere vervloeking, vloog zijn Engel mee. Bleef bij hem in zijn strafcel en trachtte in zijn hart de warmte te bewaren van diep verborgen vreugde-glansen.

De man die eens zoo gelukkig was in z'n vrije dorpje, zag woest rond in de heete bosschen waar hij zijn dwangarbeid deed. Hij verwenschte de wereld en mensch, en met al de kracht van zijn sterk hart wierp hij zich in de gevaren van een moeilijke vlucht.

Alléén, door eigen machtige levensdurf wilde hij trotsch, zijn vrijheid heroveren en toonen dat hij de zwaarste straffen van het wereldgerecht verachtte; dat hij, de gevreesde en verjaagde man kon bestaan zonder hulp van anderen.

Hij vluchtte en trok z'n vrijheid tegemoet als een verjaagde koning, die terugkeert in zijn rijk, om te heerschen.

Weer vloog zijn Engel mee. En in 't land van zijn vrijheid sloeg hij zijn beschermling op de grond.

Gewapend met Goddelijke macht verwondde hij de koninklijke misdadiger, zijn eerste communicant uit schooner dagen, met melaatschheid.

Gods zwaard doorwoelde zijn vleesch.

En de stijve trots van zijn geest werd harder geslagen dan z'n lichaam. De zelf veroverde vrijheid veranderde in een nog bitterder gevangenschap.

Met bittere haat moest hij de weldaden en de

verzorging van anderen aannemen. Hij lag plat neer-gesmakt voor het menschdom dat hij in z'n geboortedorp beleedigd, in Cayenne vervloekt en in z'n veroverde vrijheid uitgelachen en veracht had.

Maar in het openbare melaatschen-ziekenhuis kwam een priester.

De Engel van de misdadiger zond de priester naar zijn beschermling, en bestuurde het hart en de tong van de priester om zóó te spreken en te doen dat de liefde weer ging gloeien.

Toen bezweek het sterke hart van de dappere vluchteling. De jongen die zijn Eerste H. Communie deed blij als een Engel, werd nu wèèr blij als een goede priester hem kwam bezoeken.

Hem, de misdadiger.

Overgevoerd naar St. Louis, het eenzaam, veracht eilandje in de Marowijne nam hij de herinnering aan de priester mee.

En nu op Sint Louis beschermt de Engel in zijn hart die herinnering aan oprechte liefde en verwarmt dat zachtjes gloeiend hart, en zal het ten laatste doen ontbranden van verlangen naar de priester. Ja, naar Jezus zelf.

Want hij weet dat de priester hem tot Jezus bracht en Jezus nu de priester tot hem zond.

'Voulez vous saluer de ma part, le père Dieben qui était si bon pour moi'.

Donderdag 22 October.

De zon gaat op over Albina, dat schuchter wakker wordt in het groote bosch: Suriname.

Er hangt een vraagteeken in rose gulden lucht.

Wat zal er gebeuren, wat zul je zien vandaag?

De vallen!

Daar hebben in vroeg-vroegere jaren fraters en paters en meesters en boeken en platen en atlassen en tooverlantaarns van verteld. De vallen van Suriname!

Van avond; komt dan de commissaris thuis met een motorboot, vol stukken en brokken van verfomfaaide, gebroken en half doode fraters? Wie? Wiet weet?

Want 't zijn toch die vallen!

Brrr, de dood gromt er zijn liedje van verlangen, en kraakt de menschenbootjes in gruzelementen.

Het is 7 uur op de rail; de soldaat van de wacht smijt z'n hamer in 't zand en gaat op z'n stoel naast de klokketoren zitten.

Hij ziet vol belangstelling hoe de heele motorschuit ‘de Lawa’, vol kruipt met volk.

Twee groote corjalen zijn vastgebonden rechts aan ‘de Lawa’. Vier boschnegers tronen erin als opgepoetste beulen die gereed zijn, hun slachtoffers in den dood te leiden.

Een zware roeiboot links, netjes overkapt met bamboe en palmblad bergt ‘de mannen van de dood’. Te weten: De commissaris van het district de Marowijne, Pater Austermöller en het eeuwig zevental wier namen ik hier niet opsom, want je moet beslist heel veel Latijn geleerd hebben om ze te kunnen onthouden. Dan heb je nog een winkelier, een Chineesch heer, in de wandeling genaamd Pikien

Fransi, zoon van de Bigi Fransi zijn vader, die de boschnegers nog gekend hebben en daarom ter onderscheiding die namen van kleine en groote Frans invoerden.

Pikien Fransi is de voorsnijder gedurende deze doodenrit. Hij zal ons het galgenmaal van brood en kaas enz. bereiden alvorens wij ad patres gaan.

Ook de goede heer Wijngaerde, bood zich aan, als waaghals. Als hij sneeft vandaag dan zullen alle broekspruitjes van Albina zwarte, roode, gele, bruine of witte tranen schreien; omdat de meester dood is.

Neen, maar 't is geen gekheid. De vallen zijn werkelijk gevaarlijk. Ook de eerste de Arminavallen in de Marowijne. Je kunt er vast en zeker verdrinken en omslaan, net zoo goed als op de Niagaravallen. Nou, en daar zou je toch ook niet graag afhuppelen, met 'n schuitje van vijf planken, nog minder 'n boomstam.

En je hebt gelijk, als jij zegt dat die Pater en fraters dwaas doen.

Het is nu eenmaal zoo; tot aan je dood toe heb je zin om een waagstuk uit te voeren.

Daar gaat ie.

De Lawa cirkelt en krult over de Marowijne als de pen van een klerk over 't witte papier.

Het is kranig van onze stuurman om met zoo'n vaste hand overal langs en door te spurten. Een, twee, drie ja vijf uren plakken we vast aan stoel en bank, en rent met groot lawaai de boot door 't stille woud. 't Is toch niks meer, als een wirwar-waterweg die breede rivier, kronkelend om groote

boscheilanden heen, een waterweg in een woudland.

Je bent in één minuut uitgekeken op dat overweldigend groen. Geen dakje, toren, mast, geen koe op een dijk, geen schoorsteen, brug of dorp in de verte. Niets.

Variatie is alleen het loopen van groene ruggen, hoog boven 't oeverbosch. We zijn in 't heuvelland.

Als een donkere blauwe wolk staat boven 't boesboesi in de verte: het Nassaugebergte.

Een hutje, een manjaboompje, een huisje, piepen soms even in de gauwigheid tusschen de donkere oevers door.

Wat wonen die indianen gezellig, zoo moederziel alleen aan 't woud.

Stel je voor dat je zou varen van Nijmegen naar Dordrecht en onderweg geen levende ziel zaagt loopen. Dat zou een eenzaam Nederland zijn. Zoo is 't hier aan de Marowijne. Zeker 60 K.M. moet je langs 't groen varen eer je het eerste boschnegerkamp Apatoe bereikt. 't Is nog gezelliger, dan 5 uur op de schoolbank zitten. Daar staan bij Apatoe geen menschen en jongens op een drukke kade te roepen en te wuiven. Stroohutten kun je zoo eventjes onderscheiden achter 't groen. Strooreepen van palmblad wapperen aan een lange stok, die dwars op paaltjes ligt, vlak naast een zandplek, waar de corjalen half uit 't water getrokken zijn. Het is de ‘wakti jeje’ geestenwachter.

Apatoe, Apatoe! Overstappen.

Caraïbsche indianenkinderen van 't schooltje op Albina
Daar leeren ze wat van een oude eerzame neger.

Kamp II op K.M. 8 van de Weyneweg.

De vier boschnegers, ouwe kerels, maken de corjalen los. Ze zijn klaar met rijst eten, tanden poetsen, mond spoelen, slapen en goedzakkerig lachen en staren naar ons, en zullen nu voor den dag komen.

Als beroemde schippers, kranige waterrotten en koene dwingers van gevaarlijke vallen. Een uur parelen zijn we er nog van af.

De Lawa midden op stroom geankerd, wordt aan z'n lot overgelaten.

Hoor je het donderen, bruisen koken niet?

Rilt je kouwe hart niet, als de zwarte schippers je koelbloedig naar de grommende dood heenglijden?

Zie je niet de heldere diepten tusschen die groote rotsblokken onder water?

Daar kom je niet onder uit als straks de koppige corjaal over de kop vliegt in 't schuimende gebruis!

Wat? Wil je nou terug?

't Is nog een uur ver. Kijk hoe onnoozel kalm en hoe lieflijk, 't klare water hier langs de rotskoppen vloeit. Ha, je zou hier zwemmen of pootje baden; als er geen venijnige visschen waren en de rotsplaten niet zoo gloeiden in de zon.

Straks pas, hoor je misschien de Armina donderen.

Drie kwartier en nog wat, poeliën we tusschen platte keien, ronde keien, reuze keien, met boompjes, zonder boompjes, kleine, groote, met en zonder zandplaatje, keien van niks en keien als olifanten; ze liggen allemaal te gapen en te blakeren in de

zon; en 't helder water sloft er langs zich verdeelend in idem zooveel armen, armpjes en kronkels.

‘Hè, hè, pff. 't Is hier om te stoven. Zijn we nog ver van de vallen?’

‘Ver? ver? Maar man, je zit er bovenop’!!

‘Je zit er bovenop? Zit ik er bovenop’?

Ja, 't is de commissaris zelf die het zegt en die kan 't weten.

‘Zijn - dit - de - vallen?’

‘O beelden uit m'n kinderjaren!’

‘'t Is toch maar gelukkig, dat je maar een halve dag hoeft te varen, om die vallen te zien. En onderweg niks te zien’.

‘Wat wou je? Is 't hier dan niet mooi?’

‘O ja, heer-re-lijk’.

‘En kijk eens hoe geweldig die boschnegers van ons moeten parelen om over die vallen heen te komen. Jij zult het met een paplepel niet na doen’.

‘O neen. 'k Vind het reuzen avontuurlijk. Maar eh, blijft het zoo?’

‘Ja, de vallen zijn niet anders’.

‘Nou, dan zou ik zeggen, laten we omdraaien, daarginds is het ook heet. En in “de Lawa” val je in een heele diepe stoel en daar bruist het Hollandsch gerstenat, terwijl het in de glazen spat’.

‘Zoo, kom je daarvoor?’

‘Nee; 'k vind alleen maar dat in Suriname alles ontzaglijk is, en heel ontzaglijk tegenvalt. De vallen net zoo goed als de koffiecultuur en de bacoven en de cacao en de goudmijnen en de houtexploitatie en dit en dat en alles’.

‘Hou je mond man, kijk 't gaat beginnen’.

Waarlijk en warempel, zie toe, ziet aan. Daar komt een wit-bruisstrompje aan. Op drie gooien ver.

‘Luister, je hoort wat’.

‘Ik hoor wat’

Nu krijgen de koele schippers het op de zenuwen. Die voorin zitten grijpen een lang hout. De koela. Ze stooten de corjalen vooruit, langs de keien. En ze zwaaien met de beenen, en keeren en wenden en roepen, en foeteren, en draaien avontuurlijk met de oogballen.

Ja, ja, mooi zoo, we raken onder den indruk. We zitten angstig je gevaarlijk manoeuvreeren te bewonderen.

‘Nou hoor ik de vallen toch echt’.

Kijk, links en daar, rechts een val, daar nog een. Ja, ja 't klotst poeierend over de keien heen. Hoe hoog? Een meter denk ik. Er zit kracht achter. De beide voorste boschnegers springen te water, tot hun heupen, hun borst, hun kin en trekken nu de booten al loopend over de rotsen, tot vlak voor de val.

De Mama of moederval.

De Pikien of kinderval licht 'n eind verder naar rechts. Daar zullen ze de corjalen over trekken.

Hier bij de melkwitte Mamaval moeten we uitstappen op een rotsplaat. Hoe de commissaris en wij de zwarte schippers ook uitlachen, ze zijn niet te bewegen om ons in de corjaal over te halen.

Schelmerij? Komedie? Onkunde? Angst? We

weten 't niet, misschien wel alles te gelijk, ze beweren dat dat nooit gebeurt zoo de volle booten op te slepen, maar onze commissaris zegt: ‘Ik heb het altijd gedaan, maar jullie bent halzen, geen cent waard voor de vrachtvaart. Ik, en jullie ook, ze gaan allemaal over die vallen, en over grootere ook wel.

‘Ai, ija, no no’ lachen de zwartheeren en proesten tegen de schuimende stroom. Ze verklaren bang te zijn voor het dierbaar lijf en leven van Commisarisie en ze mogen niet onvoorzichtig zijn enz.

Alles te samen, blijkt het dat ze op een slimme manier van 't werk af zien te komen.

De eerste boot vaart nu tot voor de val, de taaie pezen stuwen hem recht in het draaiende schuim. Nu neemt de stuurman z'n draai, de stroom grijpt 't ranke schuitje en wij zien het vanaf de rotsen, weggepijld worden. Maar de ouwe stevige zwartkop spant z'n vuist om de parel en in een vliegende cirkel schiet hij nu dreigend te pletter op voorliggende rotsen. Geen nood. De koeliman voorin, staat recht, stoot z'n taai hout met reuzekracht tegen de rots: en zegevierend loopt het schuitje nu uit, over 't prachtig klaar water, opzij van de val.

Prachtig, bravo, bravo.

't Schaterlachen van de ouwe boschkinderen klinkt over het breede water, de rotsen, de groene, verre oevers. Ha, wat hebben we weer mooi geschipperd!

De tweede boot wordt met koela en stuurparel

opgesmukt tot over de kop van de val; dan gaan deze twee gauw veilig liggen, achter 'n rots en blazen en hijgen hun laatste kracht uit.

Nu is er nog een derde val rechts; op dezelfde hoogte als de andere. Er zijn er nog meer maar je ziet ze niet allemaal. De keiharde wereldbast heeft hier en hooger op ook, een krak, een scheur gekregen, daardoor zijn rotsen, bosschen, eilanden, rivieren, kreeken en keien in de war gekomen en vomen te samen de grillige terrastrappen, waarlangs de boschneger opstijgt, als hij van de lagere plantagestreken terugkeert naar zijn kampen en gronden in hoogere bosschen. De meeste boschnegers wonen boven de vallen. Ze lachten van daar, de blanken uit bij wie ze het slavenleven ontvlucht waren. Tegenwoordig hebben ze de vrachtvaart en voeren corjalen van 8 tot 20 M. naar boven, waar balatableeders en goudgravers en indianen hun diensten noodig hebben.

Ze maken hun corjalen zoo lang, om niet overgeleverd te zijn aan elk draaikolkje en woest stroompje in de vallen.

Maar, eh, schieten we nog op. We staan zoo lang te kletsen op de keiën, De ouwe zwartjes treuzelen, ze zijn blijkbaar bang?

De eerste corjaal is al zoetjes tot aan de val gegleden, we zien de koelaman de rotsen bestudeeren, hij gluurt over de val naar ‘grondsche’ keien.

Een, twee,....

Hoo! haaa! huuuuu! Haro, hulp!

Wat is er?

O niks. De corjaal flikkerde voorover en hipte de diepte in. We zien 'm niet meer. Maar zeker drijft ie beneden veilig uit. Hoe meer lawaai bij 't afstooten hoe grootscher de overwinning is voor onze zwarte ouwe kinderen.

Onze koelaman schijnt koelaman schijnt werkelijk schrik te hebben; of hij kent hier de val niet. Hij loert maar naar alle kanten heen, hij wil verborgen rotsen wel wegkijken. Eindelijk, daar roept de grijze stuurman dat 't nou maar moet.

Vooruit,

Huuuu! Mis gestooten.

We worden opgelicht, schuren half over de rots heen, liggen schuin, in één tel vliegt de heele val schuimend over onze toogen, m'n maag verdwijnt... en daar liggen we, klets. Uit.

Wie is er nat?

Alleen die voorin zitten.

De negers beginnen te schreeuwen te schelden, roepen dat jij, nee jij, ja jij, wie? de schuld heeft.

En wij liggen krom van 't lachen. 't Is ook te koddig, zoo'n onnoozele mondvechter, tot aan z'n hals in 't water. Hij kijkt zoo meewarig, als pardon vragend voor z'n onhandigheid, dat ik eens lach tegen die mooie zwartkop naast m'n elleboog, in 't water.

'Joe lobbi fimeki trobi' Je houdt er van samen ruzie te maken?

'No, no, mineer' lacht hij en hij houdt me zijn snoetje voor als de boeman-clown van het circus.

Terug, nog eens, nog eens, wie wil?

Allemaal wel.

Als het optrekken en baanzoeken niet zoo lang duurde, wie zou er dan niet nog eens zoo willen glijden, drijven, zoeken, wachten en dan roetsen en uitvliegen lichter dan 'n veertje. 't Is echter al ruim één uur, 't wordt op die rotsvelden al langer hoe heeter, dus maar terug.

De Lawa ligt er nog.

Leg in Holland eens drie uur lang een motor-bootje vol passagiersgerief, voor anker. Op de Waal of in de buurt van Rijndorpen. Zou 't zoo veilig zijn als hier? Toch zijn er zeker boschnegers die hem hebben zien liggen. Ze hebben een eeriedige vrees, een natuurlijke eerbied voor andermans bezit dat onbeheerd op water of velden ligt. De vrees geldt meer de beschermende winti's of geesten dan de eigenaars, en de eerbied voor onbeheerde goederen is ook geen respect voor de naaste. Na de afvaart, een kwartier voor de Apatoe wordt de rivier onstuimig. We zijn op de plaats waar kort geleden enkele Amerikanen verdronken. Een Cayensche kreek valt hier in de Marowijne, en vormt een groote zandbank. Daar is altijd de golfslag korter.

De snelrennende Lawa wordt op en neer gesmeten, de vierdubbele boeg van roeiboot twee corjalen en de Lawa kan al 't water niet vlug verzetten. Hoog slaan de golven binnen. De corjalen dansen. De boschnegers roepen alle jorka's, obia's en de heele kalender van winti's aan.

Vooral die geesten die de bewoners zijn van deze kreek en zandbank.

De corjalen dreigen los te slaan, te zinken. De vier zwarten gaan hooger, schreeuwen als bange kinderen. Ze smeeken om gauw alle booten achter elkaar te binden. Ho, daar waait al 'n hoed van die zwarte grijsaard en au! hij klemt zich tusschen de botsende booten; roept nu ook Gado, God dus O.L. Heer aan en verzekert dat Gado zal helpen.

Men draait de onrustige Lawa; snel nu de heele sliert achter elkaar en statig optochten we met onze kletsnatte kleeren in fier deinende booten verder.

Even gaan we de twee soldaten groeten op hun eenzame wachtpost langs het oeverbosch.

De post heet *)Pakira. Hier zitten twee soldaten en twee roeiers werkelijk moederziel alleen.

Achter hun hoog stroo en palenkeetje staat het ondoordringbaar woud.

Op de rivier en zijkreken varen ze van tijd tot tijd, rond speurend naar Fransche houtkappers die Hollandsche boomen op Cayensche zaagmolens willen verwerken. Aan die al te gemakkelijke exploitatie van andermans kolonie maken deze twee eenzame wachters een eind.

Achter hun huisje staat voor 't bosch een zware en hooge locomotief, en onder het wild boschgroen vormen zich de lijnen en omtrekken van een lange rij spoorwagens. 't Zijn heele groote kipwagens, een 10-tal. Locomotief, wagens meer dan 20 K.M. spoor in 't woeste bosch, alles staat en ligt hier al jaren te roesten. Het materiaal van een Amerikaansche

*) Pakira = Boschvarken.

goudmaatschappij die in de Pakirakreek haar gouden geluk dacht te vinden.

Het is meer gebeurt dat groote maatschappijen, nog grootere plannen maakten voor Suriname. Met 't kapitaal waarmee zoo'n Amerikaansche of andere maatschappij begon, trok men aan den slag. Machines, spoor, baggermolens, ketels, magazijn-geraamten, alles, werd aangeschaft, naar Suriname gebracht en daar met ontzettende groote kosten de rivieren en 't woud ingebracht.

Maar 't oerwoud laat niet met zich spelen. Vooral als men dagen en dagen verwijderd is van stad of centraal-magazijn dan staat men na de eerste beginstrijd met het woud al paf. Zooveel moeiten en kosten zijn er gewoonlijk dan al aan besteed dat de centen al op zijn eer het werk zelf begint. Op verschillende plaatsen liggen er van die sprekende getuigenissen van onbesuisde ondernemingsgeest en onverwoestbare natuurkracht van de Guyana-landen.

Lokomotief en prachtwagens alles roest weg hier op Pakira, struiken en boomstammetjes groeien door rad en ketel. De 20 K.M. rail is onvindbaar zonder enorme kosten aan kappen en wegbanen. Daarom laat men al die schatten maar netjes over aan ‘de tand des tijds’. Déporté's hebben al 't bruikbare koperwerk, bouten en schroeven ervan meegenomen. Daar knutselen ze hun snuisterijen van, die ze aan vreemdelingen verkoopen.

Aan de oever, voor het hoog, eenzaam hutje, leidt een trap van bedorven cementvaatjes naar boven. Ook al waardeloos Amerikaansch kapitaal.

De beide soldaten slijten hun gedwongen afzondering in gelatenheid. Eens in de week wordt vanuit Albina voedsel opgevoerd; geen klok geen kerk, geen school, geen buurhuis, niets breekt hun eenzaam bestaan.

Je snapt dat zulke militairen zelf zoo stil worden als 't stille woud, en dat als ze eindelijk in Holland hun pensioen van de ouwe dag verteren, dat ze dan de stille kolonialen zijn geworden; de kalme oomes die droomend hun pijp rooken en gemoedereerd hun verhaaltjes doen aan bewonderende neven en nichten.

'Mijn oom is al lang in de Oost, in de West geweest. Hij heeft de Boa constrictor gezien, geschoten, de tijger gevangen in de val; maar nee, 't is toch maar een saaie oome met z'n papperige wangen, z'n zachte lach en pruttelend pijpje.'

De Hollandsche militair hier op Pakira is het aan te zien, dat hij mooi aanleg heeft om zoo'n interessant familiestuk te worden.

Een beetje tegenover Pakira ligt een reuze baggermolen in de monding van de kreek.

Een zooveelste reclame voor de ellende van Suriname. Niemand zal het monster ooit onder stoom zetten om het gouderts te baggeren. Weer wat verder staat 'n prachtig tropenhuis.

Van steen. Muskietvrij en beschermd tegen alle andere soorten van tropen-ongedierte.

De Amerikanen, hebben hier 'n beetje gewerkt voor ± 20 jaar in goud en hout. Machtige machines stonden er. 't Zaakje draaide al. Een groote olieboot voer recht van Amerika naar hier, Farestière en loste z'n olie midden in 't groote woud.

Eilacie, centenverknoeien was 't. Enkele schuimers hebben er zich onrechtvaardig verrijkt en nu, nu wij er in het halfdonker langs snellen, is het een verlaten boel. De boschwind ruischt er over en de boschneger die in z'n gezellig corjaaltje voorbij schiet lacht eens over die grillen van de blanken.

Nou hoef ik je natuurlijk niet te vertellen dat 't donker wordt op de eindelooze Marowijne, dat we lang, heel lang probeeren om weer eens aan de praat te komen en dat we tenslotte tegen 8 uur voor de pastorie draaien, na in de laatste donkere uren, de tijd gekort te hebben met allerlei hartroerende liederen.

Dat is me vandaag een tocht geweest van ± 12 uren, enkel en alleen om een vlooiensprong te doen van 1 Meter, over:

De Armina-vallen.

Maar wat ben je waard als je de Surinaamsche vallen niet gezien hebt? Commissaris Weyne! Onze allerhartelijkste dank.

Nota Bene: Voor ik naar bed ga wou ik je zeggen dat de vallen dieper in 't land, hooger, breeder, gevaarlijker en mooier zijn. In de Corantijn moeten er liggen waar je drie dagen voor noodig hebt om ze te passeeren. En in Demarara, onze buurman, heb je de hoogste val van de heele wereld. O zoo; 't is toch wel iets die Guyaneesche terrasvallen!

V.
Naar het meest eenzame en verachte:
De Cayensche kampen.

Vrijdag 23 October.

't Is te gek. Je hebt de tijd nog niet gehad om weer op verhaal te komen van die gevaarlijke tocht naar de vallen, of je moet er al weer op uit. De welwillende commissaris heeft er voor gezorgd dat we toegelaten worden in St. Jean, een van de grootste strafkampen.

Met Pater Austermöller en een vroolijk gezelschap gaat hij per Lawa naar de rivier St. Jean. Eigenlijk is dit maar een bocht van de Marowijne, rondom het eiland Portal.

In de vroege morgen trekt ons zevental naar St. Laurent om er de trein te nemen.

We mogen nog een uur door de saaie déportéstad slenteren, want de trein heeft geen haast.

De trein! Dat ding staat op het station d.w.z. op het kipspoortje tusschen 't gras. We hoeven het locomotiefje niet op te draaien, want de machinist, een vrije déporté, heeft vandaag blokjes hout genoeg.

De wagon lijkt op een miniatuur tramwagentje; voor en opzij beschut een zeildoek tegen de inwaaiende vonken van 't locomotiefje.

Een tiental déporté's stapt met ons in. Ze zijn van Sint Jean ontvlucht naar Sint Laurent. Daar hebben ze 'n paar weken in de cellen hun straf er voor uitgezeten, en, zooals ze zeggen is dat een mooie variatie op het eentonig gevangenisleven in St. Jean. Eerst 'n ferme wandeling, met een paar dagen vrijheid, dan een ander logies en weer een vrije reis naar huis terug. Een van hen zegt lachend dat hij in St. Jean eerst nog 8 dagen moet zitten.

Wel spreken ze heel polite, glimlachen als nette heeren en informeeren belangstellend waar wij vandaan komen, maar toch voel 'k me niet op m'n gemak. Zijn het autobandieten, Parijsche apachen?

Neen, voor plezier hoef je in Cayenne niet te reizen.

Onderweg rolt een paar maal een meelzak van 't wagentje, tot groote vreugd van de ontvluchte bannelingen. Als de verloren bagage weer opgezocht is, rijden we weer door 't zwaar beboscht heuvelland. Overal blijft het oerwoud somber. En waar er ook een heuvel ontboscht is, beplant met fraaie bananen, en er een klein panorama van de Marowijne te zien is, daar wordt toch ook weer de indruk versomberd door een déporté-kamp met hooge muren, waar teringlijders en andere zieken huizen. Alleen de wilde bloemen langs de baan doen je Cayenne vergeten.

In Sint Jean, dat op het Limburgsch heuvelland lijkt, bekoort ons het dal, de rivier en de hoogte ook al weer niet. Want wie woont hier genoeglijk?

Zelfs de directeur van de groote werkplaatsen en gevangenissen niet.

We mogen nergens binnen.

Op een groot plein voor de prisons verzamelen zich veel libéré's of relégué's die hun handwerk komen aanprijzen. Manden, matten, kooien, snijwerk-artikelen van prachtig hout, fraaie wandelstokken, lugubere guillotines nagemaakt tot in de kleinste onderdeelen, met valbijl en mecaniek, doozen met schitterende vogels en vlinders van alles bieden ze om strijd te koop aan. Een deel van de opbrengst moeten ze aan de directie afstaan, de rest is zuur verdiende versnapering. Wie van die trieste mannen zal er zijn vrijheid en overtocht mee verdienen? Daarvoor vooral ploeteren ze, zoeken overal naar koper, staal en ander materiaal, sparen met zorg de teere vlinders en schoone vogels. Offers voor menschenvrijheid.

Ze sukkelen de vreemdelingen na, zwaar beladen, om toch maar te kunnen verkoopen tot het laatste oogenblik toe.

'k Ben heel blij als we gauw weer terugkeeren naar ‘de Lawa’. Weg uit dit schoone heuvelland vol sombere mannen. Waarom draagt het de liefelijke naam Saint Jean?

Tot aan de steiger draagt men ons na een pracht guillotine van ± 18 gld. Het is zeker een schrijnende smart voor de maker als ook deze keer zijn werk weer ‘te duur’ is. Een van de bannelingen blijft nog staan als wij al weer in ‘de Lawa’ zitten. Hij wil tot het laatste toe probeeren of zijn smeekbriefje

geen uitwerking heeft. Hij stopte het mij beleefd in de hand op de terugweg.

Een lang en breedvoerig verzoek. Hoe hij vroeger gelukkig was, z'n opvoeding kreeg van de Frères Chrétiens, ongelukkigerwijs in Cayenne kwam, maar oppassend was en de tevredenheid van de superieuren verdiende. Echter geen middelen bezat om terug te keeren en een eerlijk bestaan weer te beginnen. God zou beloonen alles wat de edele weldoener voor hem doen zou; zelfs de geringste hulp aan hem verleend.

Toen flitste mij door het hoofd dat die kerel met iedere zeldzame vreemdeling een heerlijke toekomst open zag. Misschien al jaren, wanhopig z'n brief aan ieder getoond had. Zonder uitslag.

En nu?

Anderen meenden ook, dat 't wel een slimme streek kon zijn om aan wat geld te komen. Best mogelijk. Maar dan zou hij er bij z'n superieuren toch leelijk in kunnen loopen.

We vertrekken; en de man met z'n smeekbrief keert wellicht hoofdschuddend terug. En de groote hooge poort van de gevangenis-werkplaats valt wèèr achter hem toe.

Zaterdag 24 October.

O! nee maar, die boschnegers zijn snaken. Ganneffen en gehaaid als marktjoden. Daar komen me die vier kranige schippers van eergisteren kabaal maken. Bij Pikien Fransi, de eerlijkste Chinees van Albina, bij Pater Austermöller bij de commissaris

en bij de goedhartige Br. Bernard, die hun vlakweg vraagt of ze gek zijn. Waarom? Ha, ze weigeren hun loon aan te nemen en eischen 25 Hollandsche banknoten dat is 12½ gld. per boot! Krijgen ze het niet dan zullen ze ons aanklagen.

Een werkelijk flinke neger móet ruzie maken en woordentwist houden. Dat aanklagen zal zoo'n vaart niet loopen want ze begrijpen heel goed dat één uur heen en één uur terug en eventjes over een meterhooge val, geen f25.- waard is. Daarbij hebben ze de rest van de dag niets hoeven te doen dan stil zitten en meevaren en eten en drinken wat hun gratis werd voorgezet. Zeker is het dat ze op één dag in Albina niet dat eten en drinken zouen verdiend hebben, alzoo komen ze met de kous op de kop in hun hotel terug en zijn nog blij als ze, behalve het overeengekomen loon, nog een paar gulden baksies of fooi kunnen tellen.

Als ze naar hun dorpen teruggaan, heel diep Suriname in, aan de Tapanahani, dan kunnen ze daar vertellen hoe fijn ze de bakra's geregeerd hebben. De boschnegers aan de Marowijne zijn allen echte waterratten. Weken en weken corjalen ze van het binnenland naar de kust en terug. Ze brengen aan de Trio-indianen in Oranje en Toemac Hoemae-gebergte de Europeesche artikelen. Verruilen ze tegen Indiaansche jachthonden, hangmatten, potten enz. Zelf mogen die Indianen niet meedoen aan de vrachtvaart voor balata en goudmannen. Men beweert dat de boschnegers hen bang maken voor de

't Keiënveld voor de Arminavallen in de Marowijne.

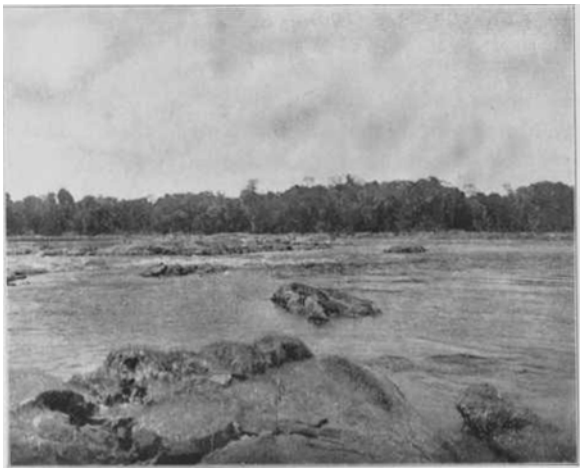

De Arminavallen bij zeer lage waterstand.

verschrikkelijke menschen uit bakra-kondre of blankenland.

Daar bij die indianen staat nergens een school een kerk, er woont geen pater, die komt er ook niet. Reizen zoo diep 't binnenland in, kosten honderden guldens, zijn daarenboven gevaarlijk door de koortsen die men er oploopen kan.

Dus wonen er in het groote Guyana en het machtig groot Amazonegebied zeer veel indianen aan ontelbare boschkreken, die eenzaam opstaan met de zon, leven met de wisseling van droge en regentijd, jagen, drinken en sterven.

Zeer zeldzaam zijn de priesters die daar ooit rondgingen.

'k Weet niet of jij zin hebt om eens een kijkje te gaan nemen in dat groot Indianengebied; of jij verlangt dat die goedhartige wilden ook gelukkig mogen zijn: door zekerheid van 't geloof, die de hemel doet hopen en O.L. Heer van de hemel doet beminnen?

Wat is het dat ons doet verlangen ook de verste kampen van Cayenne te zien?

We hebben vandaag al de moeite gedaan om van de autoriteiten in St. Laurent verlof te krijgen voor een reis daarheen. Een reis met de pouse-pousse of stootwagentjes.

Is het die reis, het interessante om met 'n klein karretje, gevaarlijk te rennen door woest oerwoud, is het 't landschap van hooge heuvels en ravijnen waarin die kampen liggen, is het de zucht om tot in het verste van een vreemd land te komen, of om het nog niet geziene te zien? Ja.

Maar meer nog zijn het de allermeest verlaten mannen van de wereld, die ons trekken. Verstooten zieken en allerzwaarst gestraften. Zullen wij ze kunnen troosten, helpen? Zullen zij ons een genoeglijke dag kunnen bezorgen? Neen.

Maar zeg eens waarom O.L. Heer toch immer de meest verlatenen zoekt; waarom Hij eenzaam dwaalt en klaagt naar één, die verloren was? Dit is een mysterie van medelijden en Goddelijke liefde, even onbegrijpelijk als Hij zelf is.

Plotseling was me die vraag opgekomen toen wij stonden in 't ellendigst verblijf van menschen. Waarom kom je hier, wie gaat nu naar zoo'n plaats op vacantiereis?

'k Heb getracht die spontane en geheimzinnige vraag hier te beantwoorden, alvorens de reis naar Nouveau-Camp en Charvain te vertellen.

Verwacht nu geen verhaal van een jolige tocht.

Zondagavond 25 October.

Het Lof is uit. Leeg staat het kerkje met het roode lichtje in de donkere avond.

Aan de steiger ronkt de motor van de Lawa. Wij stappen haastig in.

Ik zit en voel mij in de rug gestooten.

Een man loopt buiten, langszij de booten en kruipt achter bij de motor er in. ‘Wie is dat?’

‘O dat is een gevluchte déporté, die wordt tegelijk eventjes teruggebracht. De stuurman zal hem aan de gevangenis afleveren.’

We snorren de duistere Marwijne over.

Met ons, stapt de vluchteling uit. Kalm, als was het de gewoonste zaak van de wereld, stapt hij naast z'n bewaker voort, maakt 'n praatje met hem, doet niet één poging om de vrijheid te heroveren als ze aan de poort moeten wachten. Dan opent zich de hooge, sombere gevangenis en na 'n beleefde groet gaat de banneling z'n strafcel weer opzoeken. Morgen aan de dag zit hij misschien weer in Albina en begint 't spelletje van pakken, terugbrengen en afleveren weer opnieuw.

Père Barrière wuift ons al z'n ‘bonsoir’ toe van uit de gezellig-verlichte kamer als wij nog aan de huistrap staan.

Zouden er veel vreedzame Zondagavondkamers zijn in het Sint Laurent van de boeven?

We hebben spoedig Pastoor's kamer aan de kant, de matrassen op de vloer, en à la guerre comme à la guerre zegt de gebaarde missionaris, nadat hij ons een ‘bonne nuit’ heeft gewenscht.

Père Barrière heeft ook 't oorlogsleven meegemaakt en veronderstelt dat wij niet bang zijn voor een kazernenacht op de planken, met de huisdeur open en de muskieten van de straat bloedgierig gonzend om je slaperig gezicht.

Ten slotte wèn je er ook aan, je laat ze maar zuigen en gif spuiten, morgen is er tijd om te krabben als je ontwaakt met bulten, als erwten gezaaid over je huid.

Maandag 26 October.

‘Bonjour’ zingt ons pastoorke vriendelijk en

klapt in de handen de slapers wakker. Dan loopt hij haastig heen, vlug alles beredderend wat er noodig is om 't dagleven weer aan den draai te brengen.

Om 5 uur al is er H. Mis. Ook hier zooals in Manna plechtige lijkdienst met de grootst mogelijke Fransche zwier.

Heel de H. Mis kunnen we niet bijwonen, want de pousseurs, dat zijn de déporté's die de pousse pousses duwen staan al lang klaar. Laat vertrekken bezorgt voor die kerels al te vermoeiende arbeid in de felle hitte.

Het zijn 4 Arabieren die onze trein zullen duwen. Drie jonge mannen en een oudere die ik om z'n schuwen blik niet vertrouw. De anderen hebben heelemaal geen boeventronie, neen frisch en frank zien ze je aan; er ligt zelfs iets edels in hun scherp hoog voorhoofd.

Van 't miniatuur stationnetje komen op het kippenlijntje de twee wagentjes aangereden. Speelgoedwerk. Een biedt plaats voor vier, de andere voor twee. En daar zullen we met drieën op moeten. We weten: het zal er over vliegen straks, de heuvels af en de bochten langs, daarom, niet zonder schrik voelen we 't rammelend zaakje aanzetten.

Is er iets te zien in 't Cayensche heuvelwoud? 'k Heb de indruk al aangegeven die de ondoordringbare wouden maken. We vliegen tusschen weelderige wanden van groen, suizen over kreek en ravijnbrugjes, gieren de zwaar beboschte heuvels af, loopen schokkend uit op vlakke baantjes die diep gegraven liggen tusschen steile heuvelhellingen.

't is toch wel iets met die Guyaneesche vallen!

Met de pousse-pousse door 't heuvelland van Cayenne.
Pere Barrière, pastor van St. Laurent, voorzitter

Nergens verrast ons een vergezicht, een doorkijk, uren lang staat het bosch links en rechts als 'n dreigend leger van boomen en groen, dat weer in wil nemen het petieterig baantje met zooveel moeite van hem afgenomen.

Camp Mal gaeke, Godebert liggen als gehuchten op kaalgekapte heuvels. De lage huizen met strooien daken doen denken aan een vriendelijk boerendorpje, waar een goed onderhouden boschweg naar opstijgt. De klokkestoel op 'n hoeve kon van 'n kerkje zijn. Maar neen, hoe fraai hier ook de paden onderhouden, de vruchtboomen gesnoeid en de trapwegen zijn uitgegraven, het blijven gehuchten van stille eenzaamheid, bittere boete waar moegewerkte mannen mokkend hun dagen verleven. Heuvels van verachting. De enkele wakers en chefs verzuchten en naar het geboorteland, waar de steden en dorpen liggen, waar arbeid en geluk de dagen voorbij doen snellen.

Hier wonen veroordeelde kluizenaars, die het duister woud dag en nacht, rondom zich hooren grommen. Het hemelsch geluk van de eenzaamheid Gods, kennen ze niet.

‘Ik ben arm en alleen’ zegt de eremiet in zijn cel en zijn hart verblijdt er zich over want de eenzame zal God in 't einde bezoeken.

‘Ik ben arm en alleen’, zucht de banneling die z'n dwangarbeid in 't woud verricht, maar z'n holle stem is de echo van de onderwereld, waar de duivel regeert.

Wij zijn afgestapt aan Camp Godebert. Hoog op de heuvel twee rijen van nette paal- en strooige-bouwen. Stil is het middenerf. De bewoners zijn allen naar hun boschwerk.

Een klein kind zit aan 't einde van 't erf, op een trap, voor een huis dat er iets voornamer uitziet dan de andere.

Een dame komt naar buiten.

'Bonjour messieurs', zingt ze ons toe, 'soyez les bienvenus.'

Het huis van den commandant.

Simpele woning waar enkele fraaie meubelstukken, aan een beter land, het heimland, herinneren. Steden, havens en bergen van Corsica omgeven het kamermilieu, zoo zitten deze menschen iederen avond te genieten van hun geboorteland, dat anders is als dit gevloekte boevenbosch!

De commandant is niet thuis. We zullen hem op de baan tegenkomen. Gracieus worden we uitgeleid en genoodigd van avond zeker niet voorbij te gaan.

Het kind oogt ons na; zonder kinderlijk vlugge nieuwsgierigheid. Maar starend; mysterieus glanst z'g oog; vandaag immers ziet het nog meer dan in z'n sprookjesboek. Is 'n boevenkamp 'n plaats voor 'n kind? Of moet daar een kind zijn, om maar aldoor de harten van die kerels, onweerstaanbaar te trekken tot de schoonheid en 't geluk van den Schepper?

De Araben rollen ons weer snorrend over 't lijntje. Eén van hen, de loenze tracht de anderen te

vergiftigen door z'n gallig gemopper: ‘C'est le mal de Cayenne, le mal de Cayenne.’

'k Kan 't gelooven dat 'n député vaak liever manden vlecht of als *)porte-chef aan de poort staat dan te klossen achter 'n pousse pousse. Maar toch; 't lijkt de drie anderen niet slecht, veeleer 'n uitstapje. En ze lachen genoeglijk om de sigaren, en de rest die in hun zakken verdwijnt. Daarbij is voor hun een belangstellende vraag van ons, of 'n praatje de waardevolste belooning. Een niet geringe, tijdelijke rehabilitatie! Nee, nee, le mal, het kwaad van Cayenne schijnt hun vandaag nog zoo erg niet.

't Woud wordt dichter, de heuvels hooger.

Kwam er nou 'ns 'n slang, 'n aap, 'n tijger of ook maar 'n vogel, die toonde dat 't de moeite waard is om te leven in 't reuzig tropengroeisel. Maar niets; zelfs geen nietig kevertje laat zich zien.

Bij een wankele brug over 'n donkere woudkreek werkt 'n ploeg bannelingen. Ze zien er gevaarlijk uit met hun bijlen houweelen en dommekrachten. Wat zijn twee surveillanten met geladen karabijn waard, tegenover zoo'n ploeg als die in verzet komt?

'n Geheime vlucht zal hun meer voordeel bieden dan 'n strijd tegen verraderlijke kogels. En zou er de lust om aan te pakken niet uit zijn, bij mannen, die door alle ellende van zwaar werk, celstraf, verdoofd zijn?

*) De Arabieren zijn meestal de sleutelbewaarders en portiers van de Cayensche gevangenissen, omdat zij uit rassenhaat vaak de ontvluchtingsplannen van blanke bannelingen tegenwerken of verklappen.

Wat werken die mannen? Boomen kappen voor de houtzagerijen van de kampen. 't Is goedkoop voor Frankrijk, dat haar gevangenen, hun eigen gebouwen optrekken en onderhouden. Ander werk is het onderhouden van 't kipkarlijntje, 't aanleggen van bruggen en kostgronden voor de kampen.

Begeesterend werk is 't alweer niet. Wat zou je je moe maken om te ploeteren aan je eigen doodskist en graf.

Alleen 'n H. Vincentius of andere groote zielen die te midden van gevangenen wilden leven, zouden hen de vroolijkheid in de arbeid terug kunnen doen vinden.

Nu, is er niemand die ons vroolijk, of vriendelijk of zelfs maar eenvoudig groet. Stilzwijgend laten ze ons passeeren, krabben 'ns aan d'r reusachtige stoppelbaarden of kijken schuchter naar de heele etalage die op hun borst uitgestald is. Figuren, koppen, beesten, letters van alles en nog wat, doch meest zijn 't uitdrukkingen van hartsgeheimen.

't Net volk van Cayenne draagt helmen en geweren en loopt met pistolen achter de rest, die op z'n Europeesch getatoueerd is. Slechts een van de ploeg schreeuwt ons van boven uit 'n heiblok stellage toe, dat hij den Duts bevochten heeft, en hier werk heeft gevonden, ah wel zulle!

Een Vlaming met 'n vonnis van de krijgsraad. Zoo van boven uit dat heiblok is de Vlaamsche taal niet wonderzoet, maar rauw en schamper, als van een uit Baekeland z'n bende.

Verder rollen we weer, na 'n aanmaning van den

commandant van Malgache, die de Araben waarschuwt voor de gevaarlijke lijnen. Gevaarlijke bochten? Ja, bij 'n sterke helling en scherpe draai is 't een klein kustje om over de baan te vliegen. 'k Heb menigmaal m'n zitbank en leuning en m'n engelbewaarder erbij, goed vastgegrepen. Gevaarlijk is de lijn zelf als ze slecht onderhouden is. Dan kun je ook op vlakke baan over de kop draaien.

De Araben verzekeren ons echter voortdurend qu'ils seront très prudents Nous freinons nous freinons!! Ze remmen dan ook werkelijk trouw met hun stokken die tusschen 'n gat in ‘de vloer’ over de raderen schuren. De loenze moppert maar weer 'ns, over al dat remmen dat 'm onnoodig schijnt. 'k Geloof, hij zou niet stoppen, moest hij onverwachts recht op de hel aanvliegen. Even duivels-roekeloos als de Vliegende Hollander met z'n zengende zeien voor de hellepoort.

De hellepoort

Tusschen hard-steile heuvelwanden snorren we een open ruimte in 't bosch tegemoet.

In 't eerst roep je: ‘hé, hoe mooi’.

Wat een verfrissching glooiende heuvels te zien, versierd met fraaie banaantuinen, daarbovenuit witte woningen en huisjes.

Nouveau Camp. Het ziekenkamp van ongeneeslijken.

Als we de heuveltrap naar de commandantswoning zijn opgegaan, is voor mij plotseling het aangename van het frissche uitzicht verdwenen.

'k Hoor slechts de stilte van 't kamp, 'k zie

slechts de gloeiende zon schijnen op 'n eenzame verlatenheid.

Geen lachende gezichten heeten ons welkom. Geen vroolijk nieuwsgierige mannen loopen hun hutten uit.

De commandant steekt ons de hand toe maar zonder de minste zwier, waarmee anders de Franschman z'n bezoeker hoffelijk ontvangt.

't Is een trieste kerel, in z'n uiterlijk en in z'n woorden.

C'est bien triste ic 't is er hier wel treurig, dat is een van z'n eerste explicaties over 't ziekenkamp.

Over de brug, van 't spoorravijntje trekken we van zijn woning het ziekenverblijf binnen. Ruim 200 gevangenen zijn hier bijeengebracht in zieken-schuren, die blakeren in de felle zon.

Stilte op het ziekenerf. Geen jongen lacht, geen man praat vroolijk.

Versleten lichamen liggen troosteloos op de gemeenschappelijke britsen, links en rechts, in de schuren.

Koortsoogen staren naar al die vreemden die binnenkomen.

Rauwe hoest en scherpe zuchten verraden dat 't hier een sterfoord is. Niemand, zelfs niet de zieken die droomerig zitten te vlechten aan 'n mand of houtjes snijden, niemand lacht, vraagt of informeert.

Van al die bannelingen, Franschman, Mulat, Chinees of Annamiet of Neger is er geen een die

vandaag iets nieuws verwacht, nu er zooveel nooit geziene vreemdelingen aan hun britsen staan.

Er is er maar één, die zij dagelijks verwachten: de Dood.

Die alleen kan hun alle ellende ontnemen en iets beters geven.

Zusters, verpleegsters, een dokter, een priester die troostend rondgaat, geen enkele is er te zien.

Slechts ongeneeslijken die sterven willen, en daarom hijgend zuchten of sufferig rondsjokken in de schaduw van de omheining. Gekleed in 'n berg van lompen.

Er is één infirmier, 'n hand elsreiziger die z'n 15de boetejaar al achter de rug heeft; hij verbindt en lapt en geeft medicijn.

Er zijn drie surveillanten die heelemaal geen levensgevaarlijke dienst hebben tusschen zoo uitgeteerde bannelingen.

En er is één dokter. Ook 'n banneling. Maar wij zien hem niet.

Eerst 's avonds hoor ik, dat hij aan 't sterven was, toen wij in 't ziekenkamp rondliepen.

Geen doodsklok luidt, geen bericht gaat rond, niemand, ook de commandant niet, vindt 't van belang om te vertellen dat er iemand op sterven ligt. De dokter nog wel!

Een doodskist staat aan de hut, waar 'n banneling dagelijksch schaaft en spijkert om voor de zieken hun laatste huis te bouwen. De kist voor de dokter.

Die ouwe timmerman alleen heeft geregeld dringend werk.

Een allertreurigste troep zieken nadert. Ze hebben gewerkt, zoo'n beetje, op de kostgrond van 't kamp.

Ze komen over de brug en zuchtend liggen ze op de heete grond, bevend, vermoeid en zwak. Dat er vreemden zijn, nou ja dat is wel mogelijk. 't Koortsig hoofd, de heete borst en trillende ledematen vragen slechts rust; beleefde groet, beleefde vraag of wat dan ook 't is alles overbodig, rust! rust! pijnlijke rust! en morgen de dood.

Of misschien de volgende week. De dood en de eeuwige rust.

Maar de strompelende stoet wordt opgecommandeerd; ze moeten 'n groote bak patatten naar boven torsen.

Een pijnlijk gezicht. Om beurten laten er enkelen de bak los en oogen zwijgend naar een andere zieke, die z'n plaats inneemt, totdat hij ook hijgend tegen de heuvelwand te rusten leunt.

Geen greintje vroolijke werklust is te bespeuren; wie wil er zich ook vroolijk vermoeien als hij 't voedsel aansjouwt dat dienen moet om hun sterfuren te verlengen?

De bak is dan eindelijk op den heuvel gesleept en wordt nanwkeurig gewogen; 't gewicht wordt nauwkeurig genoteerd, want de dienstlijsten en rapporten worden nauwkeurig ingevuld. Zonder dat was 't onmogelijk voor 't koloniaal bestuur om te weten hoe groot de kosten zijn die 't moederland over heeft voor de zorg van deze menschen.

De zieken sloffen weer hun kamp in om hun

Door 't oerwoud van Cayenne naar Camp Charvain.

Gevangenishokken van Charvain. 't kamp der onverbeterlijken. De tralies van de poort, waardoor de foto genomen werd zijn nog zichtbaar op de foto.

ongeneeslijke ziekten en levenslange verbanning tot 't einde te dragen.

Kort was 't genot van hun misdaad, eindeloos is hun boete.

Had ieder van hen te voren Cayenne gekend zouden zij dan tot hun misdaad en deze straf gekomen zijn?

Wie hier Cayenne ziet, huivert voor zich zelf en voor 't kwaad, dat een boete na zich sleept eindeloozer dan 't Cayensche leven. Onherroepelijk en met 'n machinale zekerheid sloeg de misdadiger zich deze poorten open; de poorten van Cayenne die 't uitzicht geven op de poorten der hel.

Men krijgt de indruk dat deze mannen worden voortgejaagd tot aan de eeuwige vloekpoorten.

Want deze straf geneest niet, maar verscheurt 't hart, verbittert en vergiftigt.

Gelukkig dat de stem van God toch nog kan doordringen in deze eenzaamheid, O.L. Heer laat de hemel jubelen om ééne zondaarsziel, Hij heeft zelf hun gezelschap opgezocht en zal hen ook nu niet alleen laten. Als er ten minste iemand is die voor de meest eenzame en verachte menschen bidden en offeren wil.

't Is ook 't eenigste wat we uit eerbied voor deze ongelukkige zielen hebben kunnen doen. Of zij 't weten dat wij aan hen dachten? Een vriendelijke en beleefde groet zal hen wel hebben doen begrijpen dat we niet uitsluitend uit nieuwsgierigheid onder hen rondliepen.

Van 't ziekenkamp rollen we snel naar het

laatste kamp Charvain. Waar de incorrigibles zijn opgesloten; die bannelingen die wegens verzet of herbaalde misdaad in Cayenne hun zwaarste straf boeten.

Hoog op de heuvel liggen weer mooi witgeverfde gebouwen. Allen in hout opgetrokken. De gevangenen zijn niet thuis. Aan de boscharbeid. Er zijn er 120 die door 10 surveillanten steeds met geladen karabijn bewaakt worden.

De houten strafcellen waar ons de twee allervriendelijkste chefs langs leiden, zijn verschrikkelijk hecht en zwaar gebouwd, gegrendeld en verschrikkelijk streng.

Pijnbanken, folterwerktuigen? Neen. Maar kaal en leeg zijn deze menschenhokken. Niets, niets verfraait de wanden, niets is er te zien dan hout, ruw en witgekalkt hout. Vier jaar, acht jaar, tien jaar en meer is dit de gezellige woning voor een wereldberuchte schurk. Z'n voet gesloten in 'n zware ring, slaapt hij op z'n dikke planken. Zelf schuift hij de ring om de voet, en de ring aan de staaf die op z'n brits ligt. Zelf schuift hij de staafgrendel door de celwand die de bewaker dan buiten in 't slot gooit.

Dan, als de bewaker klaar is, kijkt hij of z'n gevangene zich zelf goed in de voetboei gesloten heeft. 't Gebeurt wel dat de gevangene met de ring in de hand klaar staat om de surveillant te overvallen. Een revolver roept hem tot de orde.

Maar gevaarlijk blijft 't altijd verklaart de kampchef, voor 't personeel.

Want schurken die er niet voor teruggeschrokken zijn zich in de verschrik'lijkste gevangenis van Cayenne te laten opsluiten schrikken ook niet terug voor de geweldigste en taaiste middelen om de vrijheid te herwinnen.

En kunnen er dan nog ontsnappen hier?

Ja.

Er zijn er geweest die maanden en maanden met taai touw gewreven hebben over de voetstaal totdat de gesleten plek waar de grendel voortdurend opvalt, doorgewreven was.

'n Ander deed 't door voortdurend met 'n klein horlogeraadje te krassen.

Er zijn er die ontsnappen en vrij leefden in Demarara. Toch weten ze, dat men in Cayenne niet omziet naar 't lijk van 'n banneling en dat bij de eerste ontdekking 't doodelijk schot kan vallen.

Wat wordt er gedaan om de Charvainboeven tot 'n redelijk leven te brengen?

Ook hier ziet 't kamp er netjes uit.

De cellen zijn zindelijk. De bakkerij verschaft goed brood. Iederen morgen moet de gevangene die geen permanente opsluiting heeft, z'n dagtaakje afmaken. Dat bestaat in houtjes kloven en singels maken. Singels zijn kleine houten dakpannen. Is dat werkje af, of is de lichte boscharbeid klaar, dan worden zij als vee, als dieren weer binnengelaten in de gevangenispoort, en gaan hun cellen in.

De zwaarste straf is die van eenzame opsluiting. Jaren lang. De chefs vertellen ons niet of de gevangenen ook 'n bezigheid krijgen in hun cellen.

Hoe slijten zij hun jaren? Hoe kunnen zij het gezelschap verdragen van hun ziel waarvoor ze zelf wel bang moeten zijn?

Welke vriend komt hun wat opbeuren?

'k Geloof niet dat ‘gevangenen bezoeken’, dat werk van barmhartigheid, in Charvain bestaat. Wat zou 'n H. Vincentius, een H. Johannes de Matha, een H. Petrus Nolascus in gloed van liefde ontsteken als zij in de Charvainsche cellen konden komen!

Bij de zwaarste opsluiting hoort 'n verplichte stilzwijgendheid wanneer de celbewoners eindelijk worden toegelaten in 'n grootere cel waar zij met ruim 10 man aan één voetstaaf geringd zijn.

Hebben ze ook deze penitentie goed gedragen dan worden ze toegelaten in een grootere zaal waar ze te samen slapen, en overdag praten en luieren.

Maar wat te zeggen van die gruwelijke celstraf die lange, lange jaren duren moet, voordat ze toegelaten worden tot opsluiting met anderen, met verplichte stilzwijgendheid?

Een andere indruk dan afgrijzen geeft Charvain niet.

Hoe kunnen de menschen zulk 'n leven tegemoet loopen? En dan te weten dat er ook deftige mannen zijn en mannen uit hooge standen die in Cayenne, Charvain terecht komen!

We praten nog wat met de vriendelijke chefs, die ook al bitter klagen over het hondsche leven in 't Cayensche woud.

Dan vertrekken we spoedig.

Voordat we op onze ‘pousse pousses’ stappen

zien we nog de gruwel van Charvain.

De troep gevangenen komen thuis van hun boscharbeid en worden onder scherpe bewaping naar binnen gebracht.

Menschen? Zielen der eeuwigheid? Of een kudde vee?

Ik, gij, wij allen en de geheele wereld bemoeit zich niet met ellendige schurken.

Ik en gij, wij hebben ons dagelijksch werk en spel. Wij lezen mooie boeken, hunkeren naar schoone dagen en verwachten onze toekomst. De wereld heeft haar steden.

Wij zijn onder zware regenbuien razend snel weggerend uit de gevloekte bosschen. Schokkend en hotsend rolden we weg.

't Herhaald gekletter van de wrakke wagentjes bevestigde voortdurend wat ik honderd keer rondom mij gehoord heb: Cayenne is 'n hel, Cayenne is 'n hel.

Onze vier Arabieren hebben hun geld gekregen, maar ze waren niet tevreden. Wie is er in Cayenne wel tevreden?

De kleine wissewasjes van Dinsdag 27 en Woensdag 28 October, de drukte van de terugreis naar Paramaribo en de lange, lange tijd die er nu voorbij is sinds de Octoberweken van 1925 hebben bij mij nog niet gesleten de indrukken van een eenzaam en veracht plekje op de wereld.

Als wij geknield zijn in de stilte, bij de Tabernakelcel van den Gevangene uit liefde, den Grooten Penitentiair, die versmaad en vergeten is,

dan voelen wij ons één met Hem, en met de stille Indianen in de wouden en de mannen van Caynne.

Want ieder mensch verbergt zich in de eenzaamheid van z'n arm paradijs, waar hij nog steeds zucht onder een vloek van verachting. Hoe vuriger hij verzucht, hoe sterker in hem groeit, de blijde hoop op de eindelijke bevrijding.